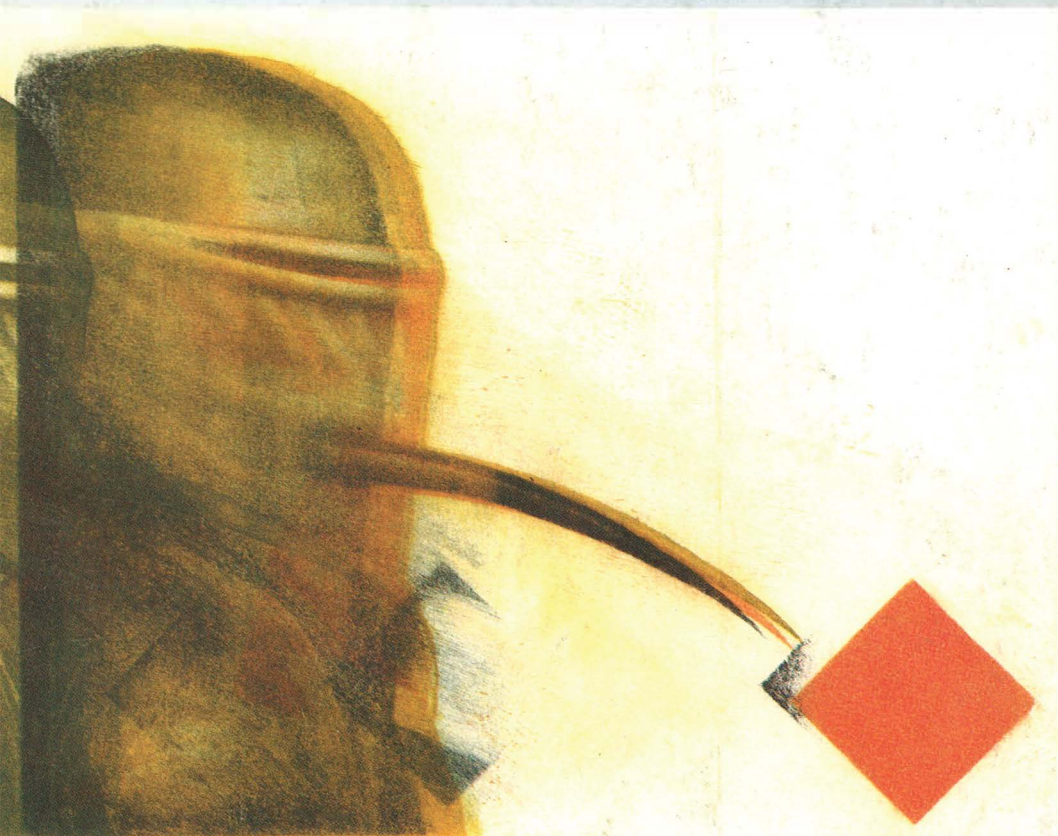

Jukka Kanerva

DIAGNOOSI JA TOIMINTA

Tutkimus

Machiavellin Il Principe -teoksen poliittisesta retoriikasta

JUKKA KANERVA

DIAGNOOSI JA TOIMINTA

TUTKIMUS MACHIABELLIN *Il Principe* -TEOKSEN
POLIITTISESTA RETORIIKASTA

esitetään Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisen
tiedekunnan suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi
salissa S 212 toukokuun 5. päivänä 1990 klo 12.

Jyväskylän yliopisto
University of Jyväskylä

Valtio-opin laitos
Department of Political Science

JUKKA KANERVA

DIAGNOOSI JA TOIMINTA

Tutkimus Machiavellin Il Principe -teoksen
poliittisesta retoriikasta

URN:ISBN:978-951-39-9832-5
ISBN 978-951-39-9832-5 (PDF)
ISSN 0357-153X

Jyväskylän yliopisto, 2023

ISBN 951-680-286-9
ISSN 0357-153X

Julkaisuja
Publications

61

Jyväskylä 1990

ABSTRACT

Kanerva, Jukka

Diagnoosi ja toiminta.

Tutkimus Machiavellin Il Principe-teoksen poliittisesta retoriikasta.

- Jyväskylä, Jyväskylän Yliopisto, Valtio-opin laitos 1990, 226 s.

(Jyväskylän Yliopiston valtio-opin laitoksen julkaisuja, no. 61)

ISBN 951-860-286-9

Diagnosis and Action

A Study on the Political Rhetoric of Machiavelli's Il Principe

The study is based on the textual method. It reads Machiavelli's Il Principe examining its internal conceptual logic in a modern context, namely in the context of the nuclear weapon era.

After two introductory sections, the dissertation focuses on three major problems. The issue of political judgement is discussed at first, evaluating Il Principe's method of describing the point. Il Principe uses two powerful metaphors, on which its theory of political judgement is based: an eye looking at the political drama, and a hand touching it. Accordingly, there are two groups of citizens, the one of **molti** (many) and the one of **pochi** (few). **Molti** is the group looking at the the political drama, **pochi** the group within the core of power. Secondly, the concept of **necessità** in Il Principe is investigated. It is a dynamic conception, neither rigid nor obstructive of political actions, but closely related to the concepts of **occasione** and **fortuna**. The three together constitute the network of possibilities. The political actor's ability to judge political circumstances correctly is therefore emphasized. The cause of the third problem is the scarcity that prevails in human conditions. With its logical conclusion in the nuclear deterrence, violence emerges as a problematic solution to the problem of scarcity. The study examines some of the deterrence paradoxes from the point of view of Il Principe's violence conception. The final chapter discusses the concept of novelty in politics. In Il Principe's world, novelty has an exceptional modal quality: radical political actions appear possible only after their realization.

Political theory, Machiavelli, rhetoric, political judgement

ESIPUHE

Olen tätä työtä kirjoittaessani ollut eräiden ideoiden vallassa. Ne koskevat osaksi Machiavelli-tulkintoja, osaksi laajemmin politiikan teoriaa ja tapaa, jolla politiikan teoria tulisi ymmärtää tieteellisen kirjoittamisen lajina.

Machiavellin tekstejä tutkiessani törmäsin yhä uudelleen poliittisen retoriikan perusongelmiin: miten politiikan teoria tekstinä voi vaikuttaa; miten se voi ilmaista itseymmärrystään; millainen on politiikan teoriatekstin merkitysten ja merkittävyyden suhde.

Osa sitoumuksistani on eksplikoitu erityisesti Prologissa, osa ilmenee tutkimusmetodologisina ratkaisuin. Poliittisen retoriikan periaatteita koskevat pohdinnat ovat silti luonteeltaan alustavia ja ehdollisia - tämän työn varsinainen aihe on Machiavellin *Il Principe*-tekstin tulkinta modernissa kontekstissa.

Ja silti: uuden näkökulman löytäminen klassiseen tekstiin edellyttää tekstin tarkastelemista koko ajan myös kertomuksena, kielenä, retoriikkana.

Käsikirjoitukseni eri versioiden kritiikistä kiitän apulaisprofessori Kari Palosta. Hänen tekstikriittisen eksaktit ja syvälliset huomautuksensa sekä työn rakenteesta että lukuisista yksityiskohdista olivat korvaamattomaksi avuksi. Kiitän myös professori Osmo Apusta, joka esitarkastuslausunnsaan tekstini käsikirjoituksesta kiinnitti huomiotani sen metodisiin heikkouksiin. Vaikka en olekaan voinut seurata

heidän korjausehdotuksiaan kaikessa, ne ovat oleellisesti parantaneet tekstin laatua. Professori Raimo Väyryselle kiitos kirjallisuusvihjeistä ydindeterrenssin ongelmassa.

Tämä työ on tehty toimiessani Suomen Akatemian tutkijana. Kiitän myös Jyväskylän Yliopiston valtio-opin laitosta materiaalisesta tuesta sekä JY:n julkaisutoimikuntaa apurahasta julkaisukustannuksiin. Olen kiitollinen YTK Tuija Parvikolle keskusteluista italian kielen terminologiasta; YTK Jouko Saloselle ja laitoksen opiskelijoille seminaareissa aihepiiristä käydyistä keskusteluista; FK Hannele Ambrusinille keskusteluista tieteellisen tekstin ja asiaproosan suhteista; kielenkääntäjä Arja Kanteleelle englanninkielisen tekstin tarkistamisesta; taiteilija Outi Markkaselle teoksen kannen suunnittelusta; Elma ja Ugolino Ugolinille, Anna Ugolini-Bizzille ja Marco Bizzille sekä rouva Franca Raffaellille vieraanvaraisuudesta ja avusta Firenzessä.

Tieteellinen kirjoittaminen on yksinäistä puuhaa; mutta sen edellytys, tieteellinen yhteisö, puolestaan on julkinen ja kollektiivinen yhteistyön verkosto. Tämän piirin jäsenille Jyväskylän Yliopistossa ja muualla olen kiitollinen mahdollisuudesta keskustella tiedettä sivuavista kysymyksistä. Käsitteellisiin ongelmiin kiinnyin pysyvästi opiskellessani filosofiaa professori Reijo Wileniuksen johdolla.

Jyväskylässä 4.3.1990

Jukka Kanerva

SISÄLLYS

PROLOGI	1
1. Tekstin eksplikaatio	1
2. Tekstuaalinen ja kontekstuaalinen metodi	2
3. Tekstin avoimuus	6
4. Tekstin avoimuus noemojen tutkimuksena	15
I Il PRINCIPE POLIITTISENA TEKSTINÄ	27
1. Tekstin editio- ja tulkintahistoriaa	27
2. Viettely poliittisen teorian tekstin perustana	30
3. Il Principen rakenne	39
4. Retoriikka: niille, jotka ymmärtävät asiat selityksestä	52
II MONET JA HARVAT	
- POLIITTISEN ARVOSTELUKYVYN ONGELMA	61
1. Il Principen kiteytys poliittisesta arvostelukyvystä (XVIII, 20-22)	61
1.1. Fragmentin ja tekstin keskushenkilö	63
1.2. Poliittisen arvostelukyvyn menetelmät	64
1.3. Poliitiikka silmän näyttämönä	66
1.4. Katseen politiikka	68
1.5. Käden politiikka	73
2. "non" vai ei - editio-ongelmia	83
3. Monet ja harvat toiminnassa	94
3.1. Keitä ovat monet ja harvat	94
3.2. Läsnäolon metafysiikka ja sen rajoitukset	100
3.3. Poliittisen retoriikan opettajat	103
III NECESSITÀ-KÄSITE IL PRINCIPESSA	...117
1. Necessità-käsitteen tutkimuksen juuria	...117
1.1. Meinecke ja kausaalinen mekanismi	...119
1.2. Välttämättömyyden ja tilaisuuden (occasione) välisestä suhteesta	...125
1.3. Kluxen ja kaksi välttämättömyyden lajia	...130
2. Välttämättömyyden käsite Il Principessa	...151
2.1. Chiappelli välttämättömyyskäsitteiden luonteesta	...151
2.2. Necessità -käsite Il Principessa	...154
3. Välttämättömyys, vapaus, toiminnan pakko	...164

IV	VÄKIVALLAN EKONOMIAN TEORIA	...171
	1. Väkivallan ekonomia: väkivallan poliittinen optimointi	...171
	2. Niukkuus väkivallan ekonomian perustana	...182
	3. Poliittisen toiminnan mahdollisuuksien pelitila...	192
	4. Ydindeterrenssi väkivallan ekonomian testinä	...210
	EPILOGI	...219
	SUMMARY	...225
	KÄSITEINDEKSI	...231
	LÄHTEET	...234

ERRATA

Sivu	rivi
35	8 (ks. s. 72-83), pitää olla (ks. s. 77-83)
57	11 (ks. s. 32), pitää olla (ks. s. 35)
57	16 (s. 33-34), pitää olla (s. 36-37)
110	14 (ks. s. 103), pitää olla (ks. s. 108)
126	26 (ks. s. 197-198), pitää olla (ks. s. 208-209)
138	6 (vrt. kuitenkin s. 166), pitää olla (vrt. kuitenkin s. 177)
177	9 (ks. s. 128-130), pitää olla (ks. s. 138)
177	20 (vrt. s. 128-130), pitää olla (vrt. s. 138)
178	12 (s. 40-42), pitää olla (s. 42-44)
183.	11 (ks. s. 94-95), pitää olla (ks. s. 99)
191	26 (ks. s. 72-78), pitää olla (ks. s. 77-83)
192	16 (s. 149-154) pitää olla (s. 158-163)
200	7 (s. 184), pitää olla (s. 195)
200	15 (s. 145-146), pitää olla (s. 153-154)
204	18 (III,), pitää olla (VII, 8)
208	17 (... ks. s. 118), pitää olla (... ks. s. 126)
214	4 (vrt. s. 33, 55-56, 140), pitää olla (vrt. s. 37, 61, 148)

PROLOGI

1. Tekstin eksplikaatio	1
2. Tekstuaalinen ja kontekstuaalinen metodi	2
3. Tekstin avoimuus	6
4. Tekstin avoimuus noemojen tutkimuksena	15

1. Tekstin eksplikaatio

"Ihmiset arvostelevat yleensä enemmän silmiensä kuin käsien-
sä mukaan, koska jokainen voi nähdä, mutta harva on käden
koskettaman etäisyydellä. Jokainen näkee, miltä näytät,
harvat tuntevat sinut sellaisena kuin olet. Ja nämä harvat
eivät uskalla vastustaa niiden monien mielipidettä, joilla
on valtion mahti tukenaan. Kaikkien ihmisten teot, ja eri-
tyisesti tuomioistuinista riippumattomien ruhtinaiden teot,
arvioidaan lopputuloksen mukaan. Jos ruhtinas siis voittaa
ja pitää valtansa, hänen menetelmiään pidetään aina kunnial-
lisina ja niitä kiitetään, koska kansaa kiinnostaa vain
näyttö ja tulos. Eikä maailmassa ole muuta kuin kansaa ja
niinpä harvoille ei ole sijaa silloin kun kansalla on mihin
luottaa" (Machiavelli, *Il Principe*, XVIII, 20-22).

Katkelma on Machiavellin *Il Principe*-teoksen yksi ydinkoh-
dista. Se sisältää useita Machiavellin perusteemoista käyt-
tämänsä metaforaston takia; ne vaativat monimielisyydessään
avointa tulkintaa, eksplikaatiota. Fragmentti on ongelmalli-
nen, koska ei ole olemassa yksiselitteisesti hyväksyttyä
editiota, vaan eri editioiden versiot poikkeavat oleellises-
ti toisistaan viimeisessä virkkeessä. Eikä pienin ongelma
lopulta ole fragmentin merkitysympäristön luonne: millaises-
sa kontekstissa teksti saa hedelmällisimmät merkityksensä?

Kolme esitettyä tutkimuksen ongelmaa: tekstin sisäisten
rakenteiden merkitykset; editio-ongelmat; kontekstin ongel-
ma, eivät ole riippumattomia toisistaan. Jokaisessa niissä
tehdyt ratkaisut vaikuttavat toisiin eksplikointeihin. Sel-

vin esimerkki on edition valinta, joka tässä vaikuttaa ainakin yhden olennaisen kysymyksen ratkaisemiseen. Ei ole olemassa mitään 'puhdasta' ratkaisua, vaan on valittava jokin strategia, jolla tulkinta aukaistaan, eksplikoidaan.

Tässä valittu eksplikointistrategia on tekstikeskeinen. Tekstin kirjoittajan aiomukset, tarkoitukset, mielenliikutukset ja kiellot eivät rajoita tekstikeskeisen eksplikointistrategian tulkintoja. Tekstin kirjoittaja sulkeistetaan ja tiettyyn rajaan asti jopa hänen kirjoituskontekstinsa sulkeistetaan. Sillekään ei anneta auktorisoitua asemaa tulkinnan ohjaajana. Tarkoituksena on nimittäin tutkia **tekstin** sisältämiä **mahdollisuuksia**.

Tekstin sisältämiä periaatteellisia tulkintamahdollisuuksia ei voida rajoittaa tekstin kirjoittajan intentioihin. Päinvastoin: johonkin aikaan ja paikkaan sidotut intentiot rajoittavat tekstin tulkintamahdollisuuksia, mikäli ne oikeutetaan vetoamalla esimerkiksi kirjoittajan tekijäntietoon, aikalaiskontekstin määräävyyteen jne. Tällainen tutkimus on tietysti sekä mahdollista että tarpeellista.

2. Tekstualistinen ja kontekstualistinen metodi

Quentin Skinnerin mukaan klassisen teoksen kontekstin tutkiminen auttaa ymmärtämään sen syntyä. Lisäksi kontekstin tutkiminen antaa tutkijalleen paremman mahdollisuuden kirjoittajan tarkoittamien merkitysten ymmärtämiselle kuin tekstin "yhä uudelleen lukeminen", kuten tekstualististen

menetelmien kannattajat menettelevät (Skinner 1980 (1978), xiii).

Ensi näkemältä Skinnerin ajatus on itsestäänselvä ja triviaali. Luonnollisesti tekstin taustojen tunteminen auttaa tulkitсияa tekstin ongelmien ratkaisemisessa. Mutta lisäksi Skinnerin ajatus sisältää vaativan ennako-oletuksen. Sen lausumattomana edellytyksenä on, että kirjoittajalla on varastossaan enemmän tai jossakin tärkeässä mielessä oikeampia merkityksiä kuin tekstin lukijalla; ja että tehtävänä olisi pikemminkin kirjoittajan intentioiden löytäminen kuin tekstin sisältämien mahdollisuuksien etsiminen (kritiikistä vrt. Joseph V. Femia, *An historicist critique of 'revisionist' methods for studying the history of ideas*, teoksessa *Meaning and Context, Quentin Skinner and his Critics*, ed. by James Tully, Polity Press, Great Britain 1988, 156-175).

Tähän ennako-oletukseen ei ole mitään perustelua a priori. Kerran kirjoitettu teksti on irronnut lausumattomista tarkoituksistaan. Se on orpo. Sitä voidaan ja sitä pitää tarkastella entisestä isästään riippumatta (vrt. Platon, *Faidros* 257b). Vetoaminen nimenomaan kirjoittaja-isän tarkoituksiin kaventaa tekstin sisältämiä periaatteellisia vaihtoehtoja ja rikkautta. Ne ovat yksi mahdollinen tulkin-tatapa, eivät enempää.

Kaikki riippuu tietysti tutkimusintressistä. "Oma tarkoitukseni on kuitenkin yksinomaan kysyä, kuinka parhaiten lähestyä näitä töitä (klassisia tekstejä, JK), jos tarkoi-

tuksenamme on, kuten Dunn valaisevasti tiivistää, palauttaa niiden historiallinen identiteetti" (A reply to my critics, s. 232, teoksessa Meaning and Context, Quentin Skinner and his critics, ed. by James Tully, Polity Press, Great Britain 1988).

Jos tarkoituksena on kirjoittajan merkitysten ja intentioiden ymmärtäminen, alkuperäiskontekstin tarkka tutkiminen on välttämätöntä. Vaikka sillä ei saavutetakaan mitään yksiselitteisiä tuloksia, menetelmä antaa lisää vivahteita ja tietoa tekstin syntyoloista, tarkoituksista ja yhteydestä aikalaiskeskusteluun. Skinnerin idea alkuperäiskontekstin ensimmäisyydestä on ilmeisen hedelmällinen mm. anakronismien ja liian jälkiviisaan paremmin tietämisen välttämiseksi historiatieteessä. Poliitiikan teorian tarpeisiin se on kuitenkin liian sitoutunut kirjoittavaan yksilösubjektiin.

Mahdollisuuksien eksplikaatioon tähtäävä tutkimusstrategia ei halua väittää mitään tekstin kirjoittaja-isien 'oikeista' tai 'perimmäisistä' tarkoituksista. Lähtökonteksti voi olla olennainen tulkinta-apu, mutta lähestymistavan peruskonteksti on nykyaika, tutkijan oma intellektuaalinen ympäristö.

Teksti eksplikoidaan ja konstruoidaan uudelleen tästä perspektiivistä. Tavoitteena on löytää uusia, kätkeytyneitä ja laiminlyötyjä merkityksiä hyvinkin kuluneista ja läpeensä tutkituista teksteistä mottona: "Jokainen aika kirjoittaa tekstit uudelleen". Tämä lähestyy historiantutkijoiden traditiota kirjoittaa historiaa jatkuvasti uudelleen. (Vrt.

John Keane, *More theses on the philosophy of history*, teoksessa *Meaning & Context*, Quentin Skinner and his Critics, ed. by James Tully, Polity Press, Great Britain 1988, erit. s.212).

Menettelytapa suhteellistaa uutuuden merkityksen. Klassisten tekstien tutkimisen ainoa todellinen oikeutus perustuu niiden jatkuvaan 'uudelleen kirjoittamiseen'. Niillä ei voi olla mitään yksittäisten merkitysten kovaa ydintä, joka ajan kulumisesta ja kontekstien vaihtumisesta riippumatta näyttäisi aina saman merkityksen tutkijalleen. Myös niiden tematiikka on jatkuvassa liikkeessä.

Jonkin klassisen tekstin **uutuus** tarkoittaa siten jonkin erityisen siihen sisältyvän teeman tai yksittäisen merkityksen aktualisoitumista aikalaisille entisestä poikkeavalla tavalla. Aktualisoituvan teeman ja merkityksen edellytykset luo kulttuurisen kentän muuttuminen, kontekstin muutos, joka järjestää klassikon tekstin ymmärtämisen tarpeet ja edellytykset uudella ja itselleen ominaisella tavalla.

Skinnerin ajatus nojaa individualistiseen filosofiaan, oletukseen yksilön merkityksestä kirjoittavana subjektina. Modernin aikakauden kehityspiirteitä vasten tarkastellen strategiasta kajahtaa myös hätähuuto autonomisen porvarillisen subjektin puolesta, uhanalaisen kartesiolaisen lajin julistamiseksi tieteen erityiseksi suojelukohteeksi.

Kontekstualistinen menetelmä mahdollistaa myös päinvastaisen strategian. Siinä yksittäisiä kirjoittajia käsitellään kontekstinsa tuotteina ja heidän tekstiensä merkityksiä aika-

laiskeskustelujen tulostuksina. Mitä varhaisempaan aikaan ajattelun historiassa kuljetaan, sitä mielekkäämpi tämä tutkimustapa on puhtaasti tutkimusteknisistä syistä, koska kirjoitusten isien identiteetti hämärtyy kadoten lopulta kokonaan (Platon - Sokrates - Homeros).

Tekstikeskeisen eksplikaatiostrategian tavoite on vaatimattomampi. Siinä pyritään sanomaan jotakin uutta tutkimuskohdeksi valitusta tekstistä, löytämään nykykontekstin kannalta mielekkäitä uusia avaimia tekstiin. Esitettäviä mahdollisuuksia ei väitetä ainoiksi eikä alkuperäisiksi. Sen sijaan aktualisoituneille, eksplikoiduille tulkinnoille pyritään etsimään älyllistä **käyttöarvoa** kulloinkin erikseen eriteltyin tavoin.

Tekstikeskeinen tutkimusote on neutraali kaikille politiikan alkuperäväitteille. Se ei legitimoisi sen paremmin "asiaortodoksiaa" kuin klassisten tekstien teemojenkaan ensimmäisyyttä (käsitteistä ks. tarkemmin Condren, Conald, *The Status and Appraisal of Classic Text*, Princeton 1985, 8 ja ch 2,3). Anything goes - tekstikeskeisessä lukutavassa otetaan teksti sellaisenaan katselematta sen kirjoittajan sormiin, kuuntelematta tekstin läpi erottuvaa aikalaiskeskustelua liian uskollisesti. Klassinen teksti on kudos, joka auki käärittäessä näyttää joka kerta muuttuneen.

3. Tekstin avoimuus

Skinnerin käsityksessä edellytetään kirjoittajan ensimmäisyyttä: kirjoittajalla on hallussaan enemmän tai parempia

merkityksiä kuin lukijalla. Umberto Eco semioottisessa mallissa kirjoittaja ja lukija ovat eräänlaisessa tasapainossa, sillä malli tarkoittaa kummankin symmetristä läsnäoloa tekstissä.

Ajatus perustuu informaatioteorian tuttuun perustaan, käsitukseen kommunikaatioprosessista tapahtumana, jossa on lähettäjä, viesti ja vastaanottaja. Usein tapahtuma on konkreettinen, kirjelippu a:lta b:lle: "Olen videohuoneessa". Mutta abstraktimman ja yleisölle tarkoitetun viestin, tekstin, kysymyksessä ollen lähettäjä ja vastaanottaja alkavat kadota fyysisinä henkilöinä ja muuttua yhä abstraktimmiksi strategioiksi.

Tällaisissa teksteissä lähettäjä ja vastaanottaja esiintyvät tyyleinä tai laajempina, ryhmään viittaavina yhteisinä tai aikakausina. Eco puhuu "symmetrisestä lähettäjän ja vastaanottajan haamun esille manaamisesta" (Umberto Eco, *The Role of the Reader. Explorations in the semiotics of texts.* Great Britain, Hutchinson University Library 1985 (1981), 10) Olennaista on tässä symmetrisyys, vastaavuus lähettäjän ja vastaanottajan välillä.

Econ esimerkki on Wittgensteinilta, teoksesta *Philosophical Investigations*, 66: "Consider for example the proceedings that we call 'games'. I mean board-games, card-games, ball-games   Look and see whether there is anything common to all. For if you look at them you will not see something that is common to all, but similarities, relationships, and a whole series of them at that".

Persoonapronominit eivät ole LW:n henkilökohtainen viesti NN:lle tai UE:lle vaan tekstuaalinen strategia, jossa teksti luo eräänlaisen lähettäjäprofiilin ja samalla sitä vastaavan mallilukijan. Mallilukijan profiili määräytyy niiden intellektuaalisten operaatioiden perusteella, joita hänen odotetaan tekevän: tuntevan pelejä, kykenevän vertaamaan niitä jne. "Toisin sanoen mallilukija on tekstuaalisesti asetettu onnellisten olosuhteiden sarja, joka täytyy olettaa, jotta makropuheakti (jollainen teksti on) voisi täysin aktualisoidua" (Eco 1985 (1981), 11).

Econ esimerkki ja tapa symmetrisoida lähettäjä ja vastaanottaja herättävät eräitä kysymyksiä. Ensinnäkin on syytä tutkia esimerkin yleistä luonnetta tekstinä. Toiseksi on syytä kysyä ajattelutavan perustana olevaa yleistä ideaalia "täysin aktualisoitumisesta". Ensimmäisen ongelman ratkaisut viittaavat nimenomaan poliittisen tekstin ja loogisen tekstin erottamiseen toisistaan. Toinen ongelma on 'puhtaamin' tutkimusmetodologinen ongelma.

"Logiikan on huolehdittava itse itsestään" (Wittgenstein, Muistikirjoja 1914-1916, s. 1). Eli loogisessa tekstissä tekstuaalisen strategian voi tiivistäen sanoa toimivan toisessa roolissa kuin tekstissä, jonka sisältö itsessään on luonteeltaan retorinen eikä looginen. Loogisen tekstin pysyvän ytimen esittämiseksi erilaiset retoriset strategiat ovat tarpeellisia. Mutta poliittinen teksti on itsessään retorinen siirto, jolla ei voi olla samassa mielessä mitään "mallilukijaa" kuin logiikkaa käsittelevällä tekstillä.

Poliittinen teksti on olemassa muuttuvassa todellisuudessa. Sen lähettäjä ja vastaanottaja ovat alati muuttuvia. Koska teksti on perimmältään retorinen siirto, taivutteleva akti, toimintaan ja muutokseen vetoava ja pyrkivä teko, on mielettöntä puhua mallilukijasta kuin ketjun päänä, päätepysäkinä intellektuaaliselle bussireitille. Päätepisteenä voi olla vain toiminta, jonka lukija, 'hyvin' tai 'huonosti' tekstin luettuaan, synnyttää.

Poliittinen teksti on tässä merkityksessä avoin. Sellaisen tekstin 'mallilukija' voi olla vain taho, joka ylittää tekstin sisältämät merkitykset ja luo niille uuden kontekstin omalla toiminnallaan. Machiavellin *Il Principessa* tämä on myös poikkeuksellisen selvästi sanottu sekä tekstin pinnassa että tekstin sisäisessä logiikassa. Tekstin kirjain, pinta, loppuu vetoomukseen Italian yhdistämiseksi: teko joka ei lukemisella tule tehdyksi, ei edes 'mallilukijalta'.

Poliittinen teksti rikkoo siten semioottisen hermeneutiikan, pyrkimyksen pidättäytyä kirjoittamis-lukemis -operaatioiden sisällä. Tai se ainakin pyrkii rikkomaan sen olemalla vetoomus lukijansa vapauteen, vapaaseen harkintaan kohti poliittista tekoa. Poliittinen teksti on tässä merkityksessä avoin: sen luonteeseen kuuluu aina viittaus fyysiseen toimintaan, ulkopuolelle oman itsensä. Poliittisen tekstin avoimuus on sen suhdetta sen itsensä ulkopuoliseen todellisuuteen, fyysisen toiminnan maailmaan.

Näin yksi olennaisimmista poliittisen tekstin laadun koe-

tuksista on sen itsensä ulkopuolella. Tekstin sisäisen loogiikan, poetiikan, argumentaation jne. tutkimuksessa ilmenevä "jouissance du texte" (Barthes) saattaa houkutella tutkijan liikkumaan pelkästään tekstin merkityksen (meaning) tasolla, mutta unohtamaan sen merkittävyyden (significance). Poliittisen tekstin tutkimuksessa tämän erottelun hyväksyminen on tärkeä, koska tekstin tarpeellisuus tutkimuksen kohteena ei viime kädessä ole tekstin sisäisen laadun ominaisuus vaan tekstin suhde sen ulkopuoliseen toimintaan.

"Poliittinen teksti" on peukalosääntönimike sellaiselle tekstille, jolla on tavalla tai toisella merkitystä poliittisen vallan toimintaa arvioitaessa. Monet triviaalin ilmeisistä tapauksista eivät ole kovin kiinnostavia tutkimuksen kohteina, koska ne vain tulostavat itsetajuttomasti poliittisen vallan liikettä (tai sen kritiikkiä). Ja toisaalta monet näennäisesti aivan muita elämänalueita koskettelevat tekstit voivat sisältää kiinnostavia arvioita, kritiikkejä ja legitimaatioita poliittisesta vallasta, luoda poikkeavia ja suhteellisen chjiä näkökulmia.

Tekstin avoimuus -termillä on useita erilaisia mahdollisia konnotaatioita. Se saattaa tarkoittaa vastakohtaa "valmiille", loppuun saakka tehdyille ja mietityille tekstille. Tässä ei kuitenkaan puhuta poliittisesta tekstistä avoimena tekstinä tässä merkityksessä, keskeneräisenä tai teknisesti puolivalmiina tekstinä, joka katkeaisi selvästi kesken juoksunsa tms.

Econ käyttämä jaottelu erottaa avoimen ja suljetun

taideteoksen toisistaan. Vaikka tarkkaan ottaen ei olekaan aivan selvää, mihin erottelu Ecolla tosiasiaassa perustuu, hänen esimerkkinsä antavat selvän kuvan eron luonteesta. Stockhausenin Klavierstück XI ja Stravinskyn Kevätuhri ovat esimerkit avoimesta ja suljetusta taideteoksesta.

Edellisessä esittäjä joutuu valitsemaan valmiista tekstuurista ne osaset, jotka haluaa esittää valmiina konserttiin. Esittäjällä on valmiina aineisto, jonka hän itse joutuu kombinoimaan / saa kombinoida esityksekseen Stockhausenin Klavierstück XI:ksi. Stravinskyn tapauksessa tekstuuri on valmis ja yksikäsitteinen ja esittäjän Kevätuhri on tulkinta yksikäsitteisestä perustekstistä.

Kummassakin tapauksessa tekstit ovat "valmiita", myös "avoimien teosten" tekstit. Mutta tulkitsijan rooli on erilainen, koska "avoimen teoksen" tapauksessa tulkitsijan on itse postuloitava paitsi laadulliset tulkinnan elementtinsä, myös itse tekstipohja, jolle tulkinta perustuu. Jälkimmäisessä tapauksessa teoksen "lukijan" rooli on erilainen, koska se ei voi perustua tutun toistamiseen vaan joutuu punnitsemaan sekä struktuurin että tulkinnan yhtäaikaan.

Jälkimmäisessä tapauksessa "lukijan" rooli muistuttaa jo poliittisen tekstin lukijan roolia. Molemmissa lukijan tehtäväksi tulee punnita älyllistä uutuutta, usein sinänsä tuttuun komponenttien (musiikilliset fraasit, soittimet, tekstuaaliset fraasit, käsitteet, tekstitalous jne.) järjestämistä uudenlaiseksi kokonaistaloudeksi. Tätä modernin taiteen tuttua piirrettä Eco kutsuu teoksen ehdotukselli-

suudeksi (Eco 1985 (1981), 53).

Econ esimerkki on kuvaava myös Machiavellin *Il Principen* kannalta. Se on Franz Kafkan *Linna*, joka on ja jää avoimeksi teokseksi. Sen tekstipinnassa liikkuvat oikeudenkäynti, linna, odottaminen, vangitseminen, sairaus - mutta jokainen näistä tilanteista on muutakin kuin oikeudenkäyntiä, linnan olemassaoloa, odottelua, vangintaa ja sairautta. Eco tiivistää teoksen avoimuuden näin: "teos jää tyhjentyttömäksi avoimuudessaan, koska siinä järjestäytyneet maailma joka on perustettu universaalisti hyväksytyihin lakeihin korvataan maailmalla joka perustuu kaksiselitteisyyteen (ambiguity). Kaksiselitteisyys on ymmärrettävä sekä negatiivisessa mielessä, koska johtavat keskuksat puuttuvat että positiivisessa mielessä, koska arvot ja dogmit ovat jatkuvassa liikkeessä" (Eco 1985 (1981), 54).

Seurauksena on, että erilaiset tulkintatekniikat (eksistentiaaliset, teologiset, kliiniset ja psykiatriset) eivät tyhjennä teoksen mahdollisuuksia, vaan jatkuvasti uudet ja erilaiset tulkinnat ovat mahdollisia. Kafkan *Linna* ja Machiavellin *Il Principe* ovat näin eräitä esimerkkejä nk. läpitulkinna-varaisuusteestä, jonka mukaan toisaalta kaikki tekstin tulkinnat voidaan kyseenalaistaa, toisaalta teksti itsessään on tyhjentyttömätön (Palonen 1988, 15-17).

Läpitulkinna-varaisuusteestien ongelmana on kuitenkin sen keskittyminen tekstin merkitykseen tekstin merkittävyyden kustannuksella. Jos tekstin merkityksistä voidaan esittää mitä tulkintoja tahansa, samaa ei voida sanoa sen merkittä-

vyydestä, jossa vallitsee huomattavasti suurempi niukkuus kuin abstraktissa tekstinsisäisessä todellisuudessa. Merkitysten runsauden "hintana" on niiden abstraktisuus ja siten paradoksaalisesti merkityksettömyys.

Merkityksen ja merkittävyuden eroa voidaan luonnehtia potentiaalisuuden ja aktuaalisuuden käsittein. Tekstin sisäisessä maailmassa merkitysten maailma on rajaton: aina on mahdollista esittää vielä yksi uusi ja hiukan tai jopa radikaalisti erilainen tulkinta jostakin tekstin piirteestä. Näkökulmien lukumäärää ei ainakaan empiirisesti voida rajata.

Näitä tekstin sisäisiä merkityksiä voidaan kutsua tekstin potentiaalisiksi merkittävyyksiksi. Mikä tahansa tekstin yksittäinen merkitys (meaning) on potentiaalinen osa tekstin merkittävyyttä (significance). Mutta tämän aktualisoituminen ei ole automaattinen eikä tekstin sisäinen prosessi. Yksittäisten merkitysten aktualisoituminen poliittisessa käytännössä on aina itse poliittisen prosessin eli poliittisen vallan liikkeen tulos, ei immanentti tekstikritiikin tulos.

Tästä syystä poliittisen tekstin tutkimisen mieli on olennaisesti sen merkittävyuden tutkimista. On tavallaan makuasia, lähteekö tutkimus liikkeelle merkityksestä tai merkittävyydestä. Kummatkin on tutkimusprosessin läpäistävä ja luotava niiden keskinäisestä välitysmekanismista kohtuullisen yksityiskohtainen kuva. Näiden poolien ideologinen vastakkainasettelu -ismeiksi (kuten tekstualismi vs. kontekstualismi) ei ole politiikan teoriassa hedelmällistä.

Pikemminkin tutkija pyrkii löytämään tutkimuksellisen linjan, joka koherentisti kykenee liittämään yhteen potentiaalisten merkitysten rajattomuuden ja varsinkin rajalliset aktualisoituneet merkittävyydet. Nimenomaan poliittisen tekstin tutkimuksessa, jossa viime kädessä tutkitaan tekstin vaikutusmahdollisuuksia ja -mekanismeja, voi esimerkiksi semioottis-tyyppinen tutkimus olla vain hedelmällinen osa merkityskentän järjestämistä, lähtökohta myöhemmälle ja syvemmälle tutkimukselle, eikä suinkaan päätepiste ja tulos.

Toisaalta yhteen tutkimukseen ei tietenkään voi sisällyttää kaikkea, ainoastaan jonkin koherentin ja valitun näkökulman kautta piirtää tutkimuksen oma ja sen otteelle tyyppillinen linja tutkittavan tekstin potentiaalisista merkityksistä aktualisoituneisiin merkittävyyksiin. Etukäteisideologisoinnilta vaikuttaa myös käsitys, jonka mukaan jollakin erityisellä kontekstilla (kuten nk. lähtökotekstilla eli kirjoituskotekstilla) olisi sinänsä erikoisen painava asema kontekstien joukossa.

Kysymyksellä on merkityksensä, koska konteksti voidaan ylipäätään määritellä aktualisoituneiden merkittävyyksien kentäksi. Valitsemalla esimerkiksi alkuperäisen kirjoituskotekstin jollakin tavalla määrääväksi samalla radikaalisti rajoitetaan kulloisenkin nykykontekstin arvoa ja mahdollisuuksia. Ongelman Il Principeä suoranaisesti luonnehtivaa puoleen tutustutaan seuraavassa luvussa, tässä on paikallaan muutama yleinen ongelman luonnehdinta.

Econ käsitystä tekstin kirjoittajan ja lukijan symmetrisyydestä voidaan pitää edistysaskeleena käsityksiin, jotka suoraviivaisesti olettavat joko kirjoittajan merkitysprimaatin (Skinner) tai kirjoituskontekstin primaatin (Collingwood). Se on loogisesti ensimmäinen askel tekstin vapauttamiseksi kirjoittavan käden narsistisesta (itse)ihailusta. Mutta se on vielä riittämätön siirto, koska se luo semioottisen symmetrian (lähettäjä-viesti-vastaanottaja), eikä vapauta itse tekstiä ja sen tulkitsijoita ennalta rajoittamattomaan tutkimustyöhön nykykontekstin sisällä.

Jos teesissä tekstin "avoimuudesta" yleensä on mieltä, mieli sisältyy juuri merkitysten potentiaalisuus-aktualisointi-linjan 'ylivoimaan' tekstin kirjoittajaan ja hänen kontekstiinsa nähden. Avoimuuden eri tulkinnat eivät ole (vain) vastauksia kirjoittajan kysymyksiin, vaan ennen kaikkea tulkitsijoiden omiin ongelmiin ja tilanteisiin. Jotta tämä tulisi paremmin esiin, on "avoimen taideteoksen" käsitettä modifioitava hiukan uudelleen fenomenologisin käsitevälinein.

4. Tekstin avoimuus noemojen tutkimuksena

Econ esittämä jaottelu avoimen ja suljetun taideteoksen välillä näyttää kohteeseensa sovellettuna hiukan itsestäänselvältä, triviaalisti todelta. Sen esittämässä kuvassa "suljettu" vaikuttaa tarpeettoman monoliittiselta, "avoin" tarkoitusta varten kärjistetyn läpitulkinna-varaiselta. Toisin käsittein, mutta tarkemmin on modernin taideteoksen

"avoimuutta" käsitellyt Hintikka teoksessaan *Kieli ja mieli* (1982).

Hintikka keskittyy kubistiseen maalaukseen. Ensi näkemältä saattaa vaikuttaa hiukan haetulta verrata poliittisen teorian tekstiä kubistiseen maalaukseen. Analogiaa ei voidakaan venyttää ylettömän pitkälle. Mutta keskustelussa kubistisen maalauksen tavasta jäsentää ymmärtämäänsä todellisuutta on yllättävän paljon yhtäläisyyttä Il Principen tapaan luonnehtia poliittista todellisuutta. Analogian ydin on keskustelussa "tekstien" tavasta luoda kompositionsa, eli yhtäläisyys on rakenteellista eikä sisällöllistä laatua.

Picasso ilmoitti maalaavansa esineitä sellaisina kuin hän tietää niiden olevan olemassa, ei sellaisina kuin ne näyttävät olevan. (Gertrud Steinin muistelmat, Hintikan mukaan, 1982, 16). Picasson kubismi on tässä tarkassa merkityksessä realistista taidetta. Ilmeistä on, että Picasson ja Braquen realismi on jotakin muuta laatua realismia kuin jäljittelevä, naturalistinen tai illusionistinen realismi.

Kun Picasson realismi ei voi perustua näköhavainnon uskolliseen toistamiseen, on sille etsittävä jokin toinen kriteeri. Tämä kriteerin Hintikka esittää löytyvän Husserlin fenomenologian peruskäsitteitä soveltamalla. Tärkein seikka on erotelu, jonka Husserl teki inhimillisen aktiivisuuden kohteen ja sen käsitteellisen kuvauksen välillä (Hintikka 1982, 14).

Inhimillisen aktiivisuuden kohteita (poliittisen toiminnan, maalauksen, kirjoittamisen jne.) yleensä voidaan nimittää

olioiksi tai objekteiksi. Käsitevälineitä, joiden avulla objekteja voidaan intentioida, käsitellä, määritellä, Husserl nimittää noemoiksi. Noemat ovat ajattelu- ja yleensä aktiivisuuden prosesseissa läsnä olevia, objektiivisesti olemassa olevia entiteettejä. Ne ovat eräässä mielessä "vain" "mentaalisia tiloja", mutta myös objektiivisesti olemassa olevia samassa mielessä kuin konkreettiset asiatkin. (Hintikka 1982, 15).

Picasso halusi maalata noemoja eli konkretisoida noemoja havainnollisiksi näköaistille. Hän ei maalannut kubistisessa vaiheessaan esineitä vaan niiden noemoja. Ja tässä mielessä Picasso oli realistinen maalari. Hänen kohteensa oli näköistoista astetta abstraktimpi, ja siitä syystä kubistiseen taiteeseen sisältyy voimakas käsitteellinen elementti. Näköaistin uskollisen jäljentämisen sijasta kubismi keskittyi sen uudelleen konstruointiin tutkimalla sen ehtoja.

Husserl itse varoitti konkretisoimasta noemoja kuviksi, jotka voitaisiin "nähdä" näköaistilla. Noemat ovat aistihavainnosta riippumattomia entiteettejä. Tästä syystä Hintikka esittää noemojen olevan ongelmallisesti kuvattavissa: kysymyksessä on funktio, joka poimii eri mahdollisista asiainiloista esiin juuri tämän erityisen, funktion määräämän objektin.

Ongelman filosofisissa muotoiluissa ilmenevät vaikeat loogiset ja ontologiset kysymykset eivät ole tässä käsiteltävissä. Olennaista on yleistävä johtopäätös: kubistisessa maalaustavassa on aina kysymys myös tiedonkriittistä, näkemi-

sen ja kokemisen rajojen ja ehtojen etsimisestä. Hajottamalla perinteinen perspektiivi ja jättämällä tavanomainen välööri huomiotta kokeiltiin samalla todellisuuden ja sen esityksen erilaisia välitysmahdollisuuksia. Ja edelleen näin luotiin, uuden esitystavan kautta, uudenlaatuista todellisuutta.

Analogia Il Principen tekstikatkelmaan luvun alussa on nyt perustaltaan selvä. Myös siinä on kysymyksessä tiedonkriittinen realismi, politiikan kokemuksen ja arvostelukyvyn rajojen määrittelemine kirjoittamalla pikemminkin "politiikan noemoista" kuin politiikasta itsestään näköisrealismina. Luvun alun katkelman analyysi osoittaa ensi katsomalta, miten juuri näköisyyteen perustuvalle politiikalle ei anneta erityisen korkeaa arvosanaa silloin kun sitä tarkastellaan politiikan arvostelukyvyn yleisenä menetelmänä.

Silmän ja käden toiminnat ovat katkelmassa kuitenkin juuri noemaattisina tutkimuksen kohteina, koska niiden sisällöt asetetaan tutkimuksen kohteiksi arvottamatta niiden "hyvyyttä" tai "huonoutta" minkään erityisen politiikan kannalta. Ne ovat noemaattiset elementit, jotka esiintyessään abstrahoituina periaatteina yhdessä luovat kuin kubistiseen tapaan kuvan, jota sovinnaiseen realismiin pitäytyvät tarkkailijat arvostelevat juuri sen todellisuutta vastaamattomasta kompositiosta.

On myös oleellista eksplisiittisesti todeta, että tekstikatkelman, kuten koko Il Principen, yksittäisistä piirteistä luonteenomaisimpia on sen sitoutumattomuus mihinkään eri-

tyiseen politiikkaan. Tämä on mahdollista vain asettamalla kaikkinaisen moraalinen politiikan sisällönasettelu sulkeisiin, reaali politiikan kunkin tilanteen näköisominaisuudeksi, joka on sulkeistettava korkeamman asteen abstraktiossa, jotta politiikan teorialle ominaiset ideat voitaisiin esittää puhtaina, mahdollisimman riippumattomina mistään yhdestä ja erityisestä politiikasta.

Idean henki on täsmälleen saman kuin Picasson vertauksessa matemaatikon työstä: "Mitä sanoisit matemaatikosta, joka kirjoittaisi paperille jonon numeroita, jotka eivät ole minkään ongelman ratkaisu, ja sanoisi: 'Katsokaapa näitä seitsemäisten ja kahdeksaisten ryhmiä vierekkäin - eivätkö ne ole kauniita! Eivätkö ne ole ihania!' Sitä juuri ovat tehneet ne maalarit, joiden taulut riippuvat Louvressa" (Hintikka 1982, 30).

Lainauksen tärkein ajatus sisältyy sanoihin "minkään ongelman ratkaisu". Kubistien maalaustavan läpimurto merkitsi kahdentasoista kritiikkiä ja ongelmanasettelua: toisaalta olivat ongelmana itse esitystavan mahdollisuudet ja rajat, toisaalta uusien metodien yksityiskohtaiset mahdollisuudet ja tulokset. Sama pätee Il Principeen politiikan teorian perustavana teoksena: on postuloitava politiikka teoreettisena ilmiönä itse sen esitystavan huolellisen harkinnan ja kritiikin tuloksena ja edelleen on kyettävä muotoilemaan tärkeitä yksittäisiä ongelmia, joiden vastauksissa ilmenee jotakin olennaista politiikan yleisestä toiminnan ja olemisen tavasta.

Analogiaa yhden taiteen perinteen ja politiikan välillä ei kuitenkaan voida venyttää liian pitkälle. Kubismissa on kysymys yhdestä tavasta esittää olevaa todellisuutta kuvataiteen menetelmin; politiikassa on sitä esitettäessä ja arvioitaessa aina samalla kysymys olevan todellisuuden muuttamisesta, jatkuvasta kamppailusta joka leviää koko sosiaalista olemassaolon tapaa määritteleväksi liikkeeksi. Poliittinen retoriikka on siten ennen kaikkea toiminnan vaatimus, ei esteettisen nautinnon leimaama tutkimustapa. Sen vaatimuksellinen ja taivutteleva luonne ei tietenkään toisaalta sulje pois esteettisen nautinnon komponenttia.

Tässä tutkimuksessa *Il Principe*a analysoidaan aluksi kokonaistekstinä; retorisenä menetelmänä, jolla teksti postuloi politiikan teoreettisen piirin; tekstin rakenteita ja kirjoitusstrategioita; vaihtoehtoisia tulkintoja tekstin rakennäköiksi; tekstiä viettelynä ja viettelyä poliittisen retoriikan muotona. Tälle tehtävälle on omistettu ensimmäinen pääluke. Toisin sanoen se keskittyy noemaattisen strategian perustaan, siihen miten *Il Principe* luonnehtii kokonaisuutena tekstinä politiikkaa teoreettisena ilmiönä.

Seuraavat pääluvut omistetaan olennaisten yksittäisten teoreettisten ongelmien ratkaisuehdotuksille. *Il Principen* retoriikkaan sisältyy useita radikaaleja politiikan reaali-prosessin yleistä luonnetta koskevia arvioita. Näistä tutkimus keskittyy poliittisen arvostelukyvyn teorian muodostukseen (pääluke II), välttämättömyysrakenteiden asemaan politiikan käytännön perustana (pääluke III) sekä väkivallan

ekonomian ongelmaan (pääluke IV).

Valitut ongelmat luonnehtivat Il Principessä poliittisen prosessin solmukohtia, ongelmia, joiden ratkaiseminen vaikuttaa laajasti kaikkien muidenkin politiikan yksityiskohtien ymmärtämiseen sekä politiikan yleisen luonteen tulkinnaan.

Poliittisen arvostelukyvyn merkitystä ei voida yliarvioida. Vain sen läpi ylipäätään voidaan arvioida politiikkaa teoreettisena tai käytännöllisenä toimintana. Sen rakenteelliset ratkaisut säteilevät kaikkiin muihinkin, yksityiskohtaisempiin arvioihin, koska poliittinen arvostelukyky on käsitteellinen linssijärjestelmä, jonka läpi poliittinen aktori arvioi jokaisen singulaarin asiointilan.

'Poliittinen aktori' on ymmärrettävä tässä laajimmassa merkityksessään. Poliittinen arvostelukyky ei ole asiantunteumuksen erityinen laji, joka on varattu vain erityisen koulutuksen ja/tai kokemuksen omaaville. Sen sijaan se käsitteään tässä universaaliksi kyvyksi, jonka jatkuva harjoittaminen ja edistäminen on mahdollista jokaiselle. Käsitteenä se ymmärretään tässä myös normatiiviseksi, koska se sisältää samalla vahvan sitoutumisen aktiiviseen kansalaisuuteen. (vrt. Ronald Beiner, *Political Judgment*, Methuen & Co, London 1983, 8, 3)

Poliittinen arvostelukyky on samalla aina poliittisen tekstin oman retoriikan tapaa olla olemassa. Ei ole olemassa poliittista arvostelukykyä, joka eksistoi esittäytymistä-

vastaan riippumatta. Näiden kahden suhde ei ole asian olemuksen ja sen ilmaisuvälineen suhde, vaan poliittinen arvostelukyky kaikkineen esittäytyy poliittisena retoriikkana. Sen ulkopuolella ei ole mitään "oikeaa politiikkaa".

Kaksi muuta ongelmaa saavat ratkaisunsa tämän linssistön läpi. Niiden valinta perustuu tehtyihin ratkaisuihin poliittisen arvostelukyvyn luonteessa. Poliittisen toiminnan perustana oleva välttämättömyyden rakenne samoin kuin poliittisen toiminnan tapa tiivistyä kysymykseen väkivallan ekonomiaasta on valittu tekstiä luonnehtiviksi tutkimusongelmiksi poliittisen arvostelukyvyn ongelman ratkaisujen seurauksena.

Poliittisen arvostelukyvyn teorian lähtökohtana II Principessa tutkimus pitää jo tämän luvun aluksi esitettyä katkelmaa. Se eksplikoimalla huolellisesti voidaan erottaa useita erilaisia politiikan arviointimenetelmiä ja myös arvioida niiden keskinäissuhteita, suhteellista pätevyyttä ja lopulta myös niiden suhdetta poliittisen retoriikkaan yleensä.

Välttämättömyysrakenteiden tutkimuksessa on kohteena tekstin retoriikan tapa luonnehtia politiikan toiminnan rajoja, esteitä ja mahdollisuuksia. III pääluvussa pyritään teksti-fragmenteista yleistämään tekstin yleinen kuva välttämättömyydestä politiikan toiminnallisen todellisuuden perustana. Ennen kaikkea necessitä-käsitteen perustalta tutkimuksessa tähdätään yleisemmän poliittisen vallan verkkokonseptin perusteiden esittämiseen.

Esitystavan ja esitystavan kohteen yleisen luonteen analyysin jälkeen IV pääluku keskittyy tärkeimmän yksittäisen poliittisen toimintasuhteen analyysiin Il Principessä. Tämä suhde voidaan ilmaista väkivallan ekonomian ongelmana: politiikan ja väkivallan välisenä suhteena. Tämä pääluku samalla siirtää keskustelun jo Il Principen arviointiin aikakauden poliittisen väkivallan teknologian valossa. Tämä tehdään väkivallan ekonomian konseptin pätevyyden tarkasteluna suhteessa ydindeterrenssiin. Mikä on väkivallan ekonomian teorian pätevyys ydinaseiden aikakaudella ?

Tutkimus päättyy epilogiin, joka tiivistää poliittisen arvostelukyvyn teemoja Il Principen retoriikan käyttämällä metaforilla.

I

IL PRINCIPE POLIITTISENA TEKSTINÄ

1. Tekstin editio- ja tulkintahistoriaa	... 27
2. Viettely politiikan teoriatekstin perustana	... 30
3. Il Principen rakenne	... 39
4. Retoriikka: niille, jotka ymmärtävät asiat selityksestä	... 52

1. Tekstin editio- ja tulkintahistoriaa

"Olen sommitellut teoksen De Principatibus, jossa esitän mitä tästä asiasta osaan. Esitän mitä on valtio (principato), millaisia lajeja niitä on, miten ne muodostetaan, miten ne pidetään ja ja miten ne tuhoutuvat", kirjoitti Niccolò Machiavelli 10.12. 1513 päivätyssä kirjeessään Francesco Vettorille lainattu teoksesta Niccolò Machiavelli, *Il Principe*, Biblioteca Universale Rizzoli, nona edizione, Milano 1986, 38).

Il Principe kirjoitettiin vuoden 1513 jälkipuoliskolla, toisten arvioiden mukaan vasta vuosien 1513 - 1515 aikana vähitellen ja osittain rinnakkain *Discorsi ...*-teoksen kanssa. Esimerkiksi Meinecken mukaan kirjeen kirjoitusaikana kokonaistekstistä oli valmista vasta 11 ensimmäistä lukua ja loppu vasta myöhemmin. Baronin mukaan teoksen varsinainen teksti, johon kirje viittaa, on 25 ensimmäistä kappaletta ja viimeinen ylimääräinen lisäys keväältä 1515 (Enzo Noe Girardi, *Unità, genesi e struttura del "Principe"*, *Lettere Italiane*, Gennaio-Marzo 1970, 3).

Tämän tutkimuksen kannalta tekstin yksityiskohtainen ajoittaminen ei ole olennainen ongelma. Johdatuksena aiheeseen ovat esimerkiksi Mario Pupon *Nota sulla composizione e sul testo de "Il Principe"* (teoksessa Niccolò Machiavelli, *Opere Politiche*, a cura di Mario Puppo, Le Monnier, ei pv. 29-31); Friedrich Meinecke, esipuhe teokseen Niccolò Machiavelli, *Der Fürst und kleinere Schriften*, Berlin 1923; Federico

Chabod, Sulla Composizione de "Il Principe" di N.M.
Archivum romanicum, XI 1927.

Teoksen ilmeisen temaattisen katkoksellisuuden takia mitä erilaisimmat tulkintayksityiskohtat ovat mahdollisia. Niiden järjestäminen edellyttää luopumista mistä tahansa "oikeasta" tulkinnasta ja jonkin tulkinnan strategian valitsemista. Historiallisesti ei ole mahdollista jäljittää yksiselitteisesti kirjoitusprosessin yksityiskohtaista aikataulua.

Se tiedetään, että Machiavelli toivoi teoksestaan henkilökohtaista menestystä. Vettori, jolle hän teoksen oli lähettänyt, ei kuitenkaan kevään 1514 kuluessa kommentoinut lainkaan tekstiä, vaan täytti kirjeenvaihtonsa rakkausseikkailuiden kuvauksilla (J.R. Hale Machiavelli and Renaissance Italy, The English Universities Press, 1961, 159 - 163). Machiavelli turhautui pyrkimyksensä, luopui poliittisen uran ajatuksesta ja omistautui kirjoittamiselle (Quentin Skinner, Machiavelli, 1981, 49).

Kirjallisuus on täynnä biografisia viitteitä Il Principen kirjoituskontekstista ja laajemmasta aikalaiskontekstista sekä myös Machiavellin omasta henkilöhistoriasta. Eräs viimeksi mainituista seikoista ansainnee harkintaa, koska siinä selitetään uskottavasti eräs tekstille tyypillinen piirre, stabiliteettiin pyrkimyksen tarkeys. Stabiliteetilla luonnollisesti on voimakkaita tekstin sisäisiäkin perusteluja.

Giangalleazzo Viscontin menehtymisestä ruttoon voittonsa kynnyksellä eli vuodesta 1403 vuoteen 1494 ja ranskalaisten

invaasioon asti Italia eli suhteellisesti tarkastellen rauhan ja stabiilin poliittisen elämän kautta. Tarkasteltiinpa mitä tahansa eurooppalaista suurehkoa valtiota, ne kaikki kokivat rikkinäisemmän poliittisen todellisuuden. Machiavellin nuoruudenvuosien poliittisen kokemuksen taustalla oli lähes vuosisadan mittainen suhteellinen rauhallinen kausi (Viscontista ks. Hans Baron, 1966, 25-41; argumentista ks. J.H. Hexter, *the Vision of Politics on the Eve of the Reformation. More, Machiavelli, and Seyssel*, Basic Books 1973, 184-185).

Tämä rauha kuitenkin rikkoutui Kaarle VIII:n invaasioon Italiaan ja Firenzeen (1494) ja siitä alkaneeseen jatkuvaan poliittiseen kamppailuun, johon Machiavelli otti osaa koko aktiivisen poliitikon uransa ajan aina erottamiseensa v. 1513 saakka. Teksti vetoaa esipuheessa kirjoittajansa pitkään kokemukseen politiikan "moderneista asioista" sekä jatkuvaan vanhojen seikkojen opiskeluun (*Il Principe*, Dedicato, 2).

Machiavellin käsikirjoitukset siirtyivät firenzeläiselle Riccin suvulle: Machiavellin tytär avioitui Giuliano de' Riccin kanssa. Käsikirjoituksista todettiin hävinneen olennaisen osan jo 1600-luvulla niitä järjestettäessä, mukana *Il Principen* käsikirjoitus. Siksi tekstin uudemmat painokset perustuvat vanhoihin kopioihin sekä v. 1532 kahteen painokseen, *Il Principe, dedicato a Lorenzo duca d'Urbino*, Blado, Roma 1532 sekä *Il Principe*, Giunti, Firenze 1532 (Niccolo Machiavelli, *Il Principe*, Biblioteca Universale Rizzoli

1986, 59, 63).

Tässä on käytetty M. Puppon teoksessa Niccolò Machiavelli, Opere Politiche, Firenze 1969, olevaa editiota Il Principesta. Luvusta II ilmenee, miten editioiden suhteellisen vähäisiltä näyttävät eroavuudet aiheuttavat radikaalieron tekstin merkitysten tulkinnassa. Koska tekstistä ei ole olemassa aukottomasti ja yksimielisesti yhtä oikeaa ja alkuperäistä versiota, on tulkintojen, jotka perustuvat moniselkoisiin tekstikohtiin, etsittävä oikeutuksensa lähinnä tekstin sisäisestä logiikasta.

2. Viettely politiikan teorialatekstin perustana

Il Principen syntyhistoria on ainakin yhdessä mielessä perintyyppillinen poliittisen teorian tekstille: sen kirjoittaja on joutunut luopumaan käytännön politiikasta ja siirtymään sen luonnehdintaan teoreettisena ilmiönä. Platonista alkaen tämä on tavallinen tapa poliittisen teorian muodostuksessa. Näissä tapauksissa yhtäläistä on myös se, että näin syntyneen poliittisen retoriikan pysyvyys on ylittänyt kirjoittajien arkisessa politiikan prosessissa toimimisen merkityksen.

Norman Jacobson on esittänyt kiintoisan käsityksen poliittisen teorian kirjoittajan intentioiden ja tekstin välisestä suhteesta. Sen mukaan poliittisen teorian kirjoittaja ja

hänen yleisönsä muodostavat eräänlaisen salaliiton, jossa yleisö saa lohdutusta poliittisen teorian luomasta todellisuuskuvasta, kirjoittaja taas ylpeyttä yleisön mielenkiinnon kohteena olemisesta. (Norman Jacobson, *Pride & Solace. The Functions and Limits of Political Theory*, University of California Press 1978)

Jacobsonin idealla omat ennakkositoumuksensa poliittisessa antropologiassa. Hänen lähtökohtanaan on sosiaaliseen yhteisöön havahtuneen ihmisen, kansalaisen halkeama, eksistentiaalinen epätoivo, joka syntyy minän ja ulkoisen todellisuuden välisestä ristiriidasta. Tämä konflikti toistuu kansalaisen sisällä erilaisina dualismeina: ruumis-henki, luoja - luotu, oleminen - tekeminen. (Jacobson 1978, 5-6).

Tämä synnyttää voimakkaan tarpeen luoda sellaisia poliittisiä teorioita sosiaalisen elämän kokonaisuudesta, jotka kykenevät luomaan kaaoksesta rationaalisen kokonaisuuden. Tämä on politiikan teoretikon tehtävä: jalostaa raadollisista intohimoista kokonaisjärjestelmä, joka toteutuessaan toisi lohdutuksen turvattomuudesta, väkivallasta, irrationaalisuudesta ja sisäisestä dualismista kärsivälle kansalaiselle (ibid.). Toisaalta voidaan sanoa, että uuden järjestelmän luominen on samalla edeltävien järjestelmien erittelyä ja purkamista.

Tässä tehtävässä kaikki keinot ovat sallittuja. Platonista saakka teorian kirjoittajat ovat käyttäneet kaikkia mahdollisia retorisia keinoja vietelläkseen yleisönsä oman konseptionsa kannalle. Jacobson kiinnittää huomiota politiikan

teorian alkuun, Platonin tapaan tekstipinnassaan kieltää runouden käyttäminen intohimojen kasvattajana mutta samaan aikaan tosiasiaa kirjoittaa juuri fiktiivisellä tekniikalla. (Jacobson 1978, 3-4).

Jacobsonin teorian mukaan kaikki klassiset teoreetikot ovat sittemmin seuranneet tätä formulaa: ylpeyden, lohdutuksen ja viettelyn yhdistämisestä. Vasta modernit teoreetikot, kuten Camus ja Arendt ovat luopuneet tästä pyrkimyksestä, 'totuuden' propagoimisesta merkittävyyden propagoimisen hyväksi. Jäljelle on jäänyt illuusioton eksistentiaalinen pyrkimys: tiedollisen vajavaisuuden ylistäminen kaikkietävyys sijasta, erilaisuuden tunnustaminen yhtenäisyyspyrkimysten sijasta, tilannesidonnaisuuden korostaminen abstraktien periaatteiden sijasta (Jacobson 1978, 156-158).

Jacobsonin patetisoivasta kokonaisideasta voidaan erottaa hänen pyrkimyksensä selittää poliittisen retoriikan strategiaa sekä tarkastella tämän strategian soveltuvuutta Il Principeen. Tämä on myös osa Jacobsonin ohjelmaa (muina kohteinaan Hobbes ja Rousseau klassisista ajattelijoista). Tarkastelu keskittyy peruskäsitteiden, ylpeyden, lohdutuksen ja viettelyn käyttökelpoisuuteen poliittisen retoriikan käsitevälineinä.

Jacobsonin käsittelytapa on vulgaaristettu versio Skinnerin kirjoittajakeskeisestä tutkimustavasta (ks. Prologi s. 2-6). Toisin sanoen ylpeyden, lohdutuksen ja viettelyn mielekkäät tulkintatavat voivat kohdistua vain tekstin luonteeseen poliittisena retoriikkana. Kirjoittajan intentiot, jotka

tietenkin saattavat usein toimia samojen elementtien varassa, sulkeistetaan, jotta tekstin mahdollisuuksia ei apriori sidottaisi.

Tätä tulkintaa vasten voidaan todeta, että Jacobsonin lähtökohtana on puute, niukkuus. Poliitiikan teoriateksti on aina vastaus havaittuun kaaokseen, järjestyksen, turvallisuuden ja onnellisuuden puutteeseen. Collingwoodin tapaan oletetaan, että ensin on joukko kysymyksiä ja sitten tekstuaalinen vastausten summa niihin. Mutta Jacobsonin perusideana on väittää, että kysymykset, joihin tekstit hakevat vastauksia, ovat perimmältään ratkaisemattomia.

Ajatus on näennäisesti päinvastainen kuin Marxin tunnettu lausuma: "Ihmiskunta ottaa esiin aina vain sellaisia ongelmia, jotka se voi ratkaista, koska me asiaa lähemmin tarkastellessamme aina huomaamme ongelman nousevan esiin vain silloin kun sen ratkaisemisen aineelliset edellytykset ovat jo olemassa tai ainakin jo syntymässä". Jacobsonin idea on oikeastaan se, että ratkaisut tuovat mukanaan tarkoittamattomia "sivuvaikutuksia", jotka ylittävät ratkaisuksi tarjotut poliittiset siirrot (Jacobson 1978, 127-128).

Jotta ylpeyden, lohdutuksen ja viettelyn käsitteiden mielekkyyttä voitaisiin konkreettisesti testata, on tutkittava Jacobsonin tapaa lukea *Il Principea*. Biografiset perusolettamukset jätetään tässä jo välittömästi sivuun ja keskitytään itse tekstiin, poliittiseen retoriikkaan ja siinä esiintyviin asian käsitteellisiin elementteihin sellaisina kuin ne Jacobsonille hänen konseptiossaan näyttäytyvät.

Ensimmäisessä ja triviaalin biografisessa merkityksessä Il Principen rooli viettelevänä tekstinä on ilmeinen. Sen tuli nostaa kirjoittajansa takaisin politiikan käytännön tehtäviin. Tämä rooli kului varsin nopeasti loppuun vailla menestystä. Jäljelle jää abstraktimpi ja tekstin sommitteluun sitoutunut viettelyaspekti, poliittinen retoriikka, jonka yleisö ei ole sidottu vuosien 1513 - 1515 Rirenzen politiikan tilanteisiin tai laajempaan italialaiseen kontekstiin.

Jacobson huomauttaa Machiavellin kirjoittamistavasta, joka perustuu jatkuvaan perspektiivin vaihteluun. " ... taiteilijatin laskeutuvat tasangolle tutkiessaan vuorien ja ylänköjen piirteitä ja tutkiessaan tasankoa kiipeävät vuorille" (Il Principe, Dedicatio, 5). Samalla tavalla politiikassa on tiettyä ryhmää tarkasteltaessa oltava sen ulkopuolella, jotta sitä voitaisiin tarkastella oikeassa perspektiivissä.

Jacobsonin Machiavelli on kirjailija, joka ei kuulu sen enempää "vuorille" kuin "tasangollekaan", vaan vallasta syrjäytettynä tarkastelee politiikkaa ulkopuolisen perspektiivistä (Jacobson 1978, 28). Jacobson viittaa Machiavellin näytelmään Mandragola, jossa ulkopuolinen järjestelijä lopulta saavuttaa kaikkia tyydyttävän lopputuloksen sovittamalla yhteen täysin ristiriitaisia tavoitteita petoksien ja teeskentelyn avulla (Jacobson 1978, 40).

Mandragolassa on kysymys rakkaudesta ja yksityisistä intohimoista. Niiden yhteensovittaminen onnistui yhteen petoksen menetelmällä: kaikista tuli tyytyväisiä tilanteeseensa.

Mutta Il Principe on teksti julkisen piirin vallankäytöstä. Yksityisen ja rakkauden ongelmien vaihtuminen julkisen ja vallan ongelmiin muuttaa myös tekstin tyyppin komediasta tragikomediaksi. Jacobson antaa omaperäisen selityksen Il Principen luonnehdinnasta tragikomediaksi (Jacobson 1978, 42).

Mandragolan ja Il Principen temaattisia yhteyksiä luonnehditaan tarkemmin tuonnempana (ks.s. 72-78). Niiden välinen temaattinen ja rakenteellinen yhteys on huomattavasti vivahteikkaampi kuin Jacobsonin teksti antaa ymmärtää. Yhteyden olettamisella Jacobson voi kuitenkin esittää oman tulkintansa Il Principen ruhtinaan asemasta tekstissä. Mandragola on Jacobsonille melankolinen farssi, Il Principen ruhtinas jonkinlainen surullisen hahmon ritari, uhri.

Ajatuksen taustalla on tietty lähtökontekstin tulkinta. Italia on yhdistettävä omaksi vallakseen barbaarien vallan alta. Yhdistäjänä voi toimia vain herooinen uusi ruhtinas, lainsäätäjä. Ja kun yhdistäminen on onnistunut, astuu Discorsi-teoksessa hahmoteltu republikaaninen lainsäädäntö voimaan ja perustajaruhtinas syrjäytetään väkivaltaisesti. "Lampaan täytyy vakuuttautua että hän voi menestyksellisesti näytellä leijonaa" (Jacobson 1978, 44).

Il Principen ruhtinas on siten siirtymäkauden hahmo, välttämätön välivaihe kaaoksen ja mielekkään järjestyksen välillä. Tulkintansa Jacobson perustaa erityisesti Discorsi...-teoksen III kirjan III lukuun, jonka otsikkona on "Rooman uudestaan saavutetun vapauden säilyttämiseksi oli välttämätöntä

että Brutuksen pojat olisi pitänyt teloittaa". "Junius Brutuksen ankaruus ei ollut vain hyödyllistä vaan myös välttämätöntä saavutetun valtion vapauden takia" (Discorsi III, iii, 1).

Saman logiikan mukaan valtion perustajaruhtinas on pikimmiten toimitettava pois vallasta, koska tästä tulee välittömästi institutionaalisen vallan pahin vihollinen. Institutionaalisen vallan synnyttyä yksinvaltaiset poliittiset aktorit osoittautuvat aina hengenvaaralliseksi sekä uusille instituutioille että niiden yksittäisille kannattajille. Machiavelli houkuttelee siten poliittisella retoriikallaan kunnianhimoisia kansalaisia heille itselleen tuhoisaan toimintaan (Jacobson 1978, 47-48).

Lähtökontekstin tasolla viettelyn syynä on Il Principen kirjoittajan tarve Italian kansalliseen yhdistämiseen. Tämän ilmeisen ja triviaalin selityksen lisäksi Jacobsonin teksti tarjoaa myös fenomenologisemman ja tekstikritiikille mielekkäämmän selityksen mahdollisuuden. Sen idea perustuu Francis Baconin esseen Of Great Place käsitykseen vallanpitäjän asemasta. Esseen perusideoiden sukulaisuus Machiavellin Il Principen käsityksiin on ilmeinen, kuten monien Baconin idcoiden muutenkin.

Bacon pitää vallanpitäjää muun ohella myös oman toimintansa uhrina. Vallanpitäjä joutuu valtion, maineensa ja arkisten pakkojen alaiseksi, löytää vallan mutta menettää vapautensa. Vaivalloisen kohoamisensa jälkeen nousija on menettänyt kontaktin itseensä ja lainaa muiden mielipiteet onnelli-

suudestaan. Lopputuloksena on, että "valtaan nousseet ("men in great fortunes") ovat muukalaisia itselleen ja kuolema painaa raskaasti miestä, jonka kaikki tuntevat, mutta joka kuolee tuntemattomana itselleen" (Jacobson 1978, 47).

Tässä on pähkinänkuoressa Machiavellin simulaation ja rooli-pelin ajatus. Jacobsonin tulkinta siitä on kuitenkin kovin sovinainen, koska se toisin kuin *Il Principe* laiminlyö mahdollisuuden, että tietyssä mielessä minuudeton rooleja tarpeen mukaan vaihtava poliittinen aktori saattaa olla myös nimenomainen tavoite poliittisesti kunnianhimoiselle kansalaiselle. Tai että se saattaa olla poliittisen järjestelmän ontologian kannalta välttämätön rooli, joka kaikissa tapauksissa väistämättä tulee joidenkuiden kannettavaksi.

Kun Jacobsonin hyvä/huono -moralisoinnit sivuutetaan, on vielä jäljellä mielenkiintoinen yhteys poliittisen ja yksilöllisen väkivallan välillä. Jacobsonin selitysmalli merkitsee eräänlaista poliittisen aktorin väkivaltaa itseään kohtaan. Saavuttamalla vallanpitäjän aseman joutuu poliittinen aktori ensin tekemään itsemurhan: " eikö ensimmäinen rikos ole moraalinen itsemurha?" (Jacobson 1978, 48).

Eli ottamalla vallanpidon tavoitteen poliittinen aktori luopuu omasta suvereniteetistaan saavuttaakseen suvereniteetin toisten ohjaamiseen. Nämä suvereniteettien lajit ovat kääntäen verrannolliset: vallanpidon asemaansa täysin samastunut rooliensa käyttäjä on samalla asemaansa, tilanteensa ja rooliensa summa vailla yksilöllistä apoliittista minuutta. Tämä ajatus on Baconin esseen ydin.

Idean rakenteellinen muotoilu on jo lähellä väkivallan ekonominen teoriaa. Se perustuu ajatukseen, jonka mukaan väkivalta on väistämätön tapahtuman laji sosiaalisessa elämässä. Olennaista on tämän jälkeen löytää menettelytapojen sääntö, jolla sekä minimoidaan että optimoidaan väkivallan käyttäminen poliittisessa elämässä. Tilanteen arvioinnin varassa on, miten väkivaltaa parhaiten käytetään: usein sen minimointi ei ole sen optimointia (luvussa IV tarkastellaan ongelman erilouottuvuuksia).

Ja samalla tavalla kansalaisen on suhtautumisessa omaan poliittiseen toimintaansa kyettävä luomaan jokin strategia henkilökohtaiseen väkivaltaan, sekä suhteessa omaan itseensä että suhteessa muihin kansalaisiin, yksittäisinä lähimmäisinä ja poliittisina kansalaisina. Tämän ongelman ratkaisuun ei ole mitään itsestäänselviä ja sinänsä muita parempia strategioita.

Tämä ongelma voidaan muttaa Jacobsonin tekstistä, vaikka se ei suinkaan ole sen hengen mukainen kiteytys. Jacobsonin tekstin toinen ansio, ja jälleen sen julki-intentioiden vastainen, on pyrkimys tulkita Il Principe tietoisesti vietteleyksi. Tämän rinnalla on toisarvoista tekstin tulkitseminen ylpeydeksi ja/tai lohdutukseksi, koska niiden sisällöllinen tulkinta edellyttäisi tarpeettoman kiinteitä tulkintoja konteksteista ja siten rajoittaisi tekstin periaatteellisia ja loogisia tulkintamahdollisuuksia.

3. Il Principen rakenne

Vakiintuneen käsityksen mukaan Il Principe voidaan jakaa neljään melko selkeästi toisistaan poikkeavaan osaan. Ensimmäiset yksitoista lukua tarkastelevat erilaisia ruhtinas-kuntia erotuksena tasavaltalaisista hallitusmuodoista. Luvut XII-XIV keskustelevat sotilaallisen voiman käyttämisen periaatteista valtion politiikassa. Luvut XV-XXIV muuttavat näkökulmaa annetun organisaation tutkimisesta poliittisen toimijan, "ruhtinaan" toiminnan menestymisen ehtojen selvittämiseksi. Viimeiset kaksi lukua, XXV ja XXVI lopettavat tekstin johtopäätökseen Italian vapauttamistarpeesta ulkoi-sesta poliittisesta vallasta. Tätä jaottelua ovat esittäneet erityisesti italialaiset tutkijat (Girardi 1970, erit.s.30; Montano 1974, 40-41; Melotti 1986, 48).

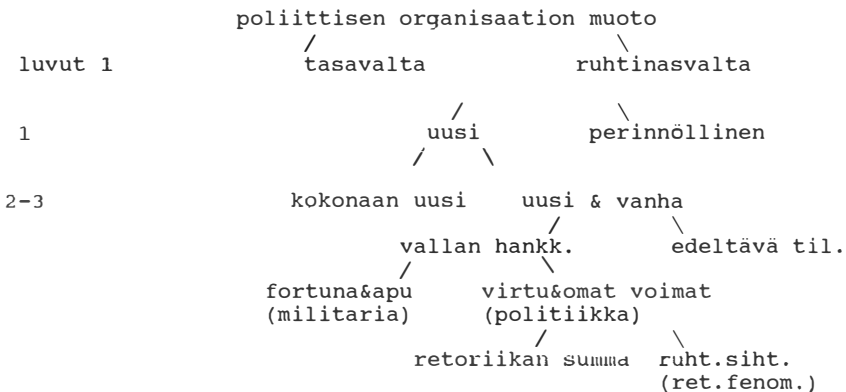
Jako on sovinnainen ja perustuu tekstin ilmiäsuun ja ilmiäi-heen mukaiseen jaotteluun. Jaottelun ongelmana on myös kah-den viimeisen luvun yhdistäminen samaan "osaan" teosta; viimeinen luku on ilmeisen irrallinen aiheensa takia ja siksi myös perustelut sen liittämiseksi edelliseen, fortunaa käsittelevään lukuun, ovat parhaastaan tyyllillisiä, fortunaa käsitteen käytön (XXV) ja Jumala-käsitteen käytön yhtäläi-syyksiin (XXVI) sekä virta-metaforan käytön detaljeihin vetoavia. (Girardi 1970, 29-30)

Politiikan retoriikan kannalta jaottelu ei ole mielekkäin mahdollinen. Jos tekstiä tutkitaan nimenomaan sen viettely-aspektin kannalta ja sulkeistetaan ylpeys-lohdutus ulottuvuus vain yhdelle erityiselle yleisölle tarkoitettuna

aspektina, erottautuu viimeinen luku selvästi omaksi kokonaisuudekseen. Samalla huomio kiinnittyy lukuihin XV - XXV teoksen poliittisen retoriikan tiivistyneenä sanomana.

Julki lausutut keskustelunaiheet tarjoavat luontevan lähtökohdan tekstin retorisen rakenteen tutkimiseksi. Ilmiasun rakennetta ja kulkua ei kuitenkaan saa tietenkään samastaa poliittisen retoriikan syvärakenteeseen ja sen varsinaiseen sanomaan. Ilmitematiikan hahmotus antaa joka tapauksessa kuvan tavasta, jolla tekstin talous etenee. Monet retorista teemoista saavat mielekkään kehyksensä ilmitematiikan kehityksestä.

Tekstin ilmitematiikka voidaan hahmottaa seuraavanlaiseksi kaavioksi:

Jaottelun pinta noudattaa Platonilta tuttua eliminoinnin menetelmää (dihaireettinen dialektiikka, käsitteestä esim. Holger Thesleff, Platon, Keuruu 1989, 340). Teksti aloittaa luettelonomaisesti hallitusmuotojen lajeista, jotka nopeasti jaoteltuaan teksti siirtyy keskustelemaan sekamuotoisten ruhtinaskuntien hankkimisesta ja pitämisestä historiallisten esimerkkien valossa. Esimerkit tulevat sekä vanhoista kreikkalaisten ja roomalaisten politiikan historioiden tulkinnoista että tuorempien italialaisten ja ranskalaisten esimerkkitaustien tulkinnoista.

Esimerkkitapauksissa on kysymys yksittäisistä tilanteista, joiden kulkua käytetään valaisemaan yleisempiä johtopäätöksiä. Poliitiikan teoreettisempi pohdiskelu alkaa vasta luvuista, joissa teksti pohtii sotilaallisen toiminnan luonnetta ja asemaa politiikassa. Sotilaallinen toiminta esitetään sekä johdantona että kriittisenä vertailuna poliittiseen toimintaan. Sen yksiulotteisempi luonne verrattuna poliittiseen toimintaan esittäytyy yksinkertaisena "teenäin" -toimintamallina, imitaationa, johdatukseksi monimutkaisempaan toimintaan, joka ei ole mallioppimista. Samalla se on tästä syystä kriittinen vertauskohta seuraavien lukujen poliittisen toiminnan teorialle.

Sotilaallinen ja poliittinen toiminta eivät kuitenkaan ole konkreettisissa poliittisissa tilanteissa käytännössä jyrkästi erotettavissa toisistaan. Sotilaallisen toiminnan strategia ja taktiikka, silloin kun niiden poliittiset reunaehdot on sulkeistettu, on kuitenkin esitettävissä tekstin mukaan suhteellisen yksinkertaisina oppeina. Kun tarvittavat

päätökset sodasta on poliittisesti tehty, on varsinainen militaarinen toiminta opittavissa määrämuotoisena toimintana. Tekstin yleisemmin luonnehtimaa väkivallan ongelmaa poliittisena ongelmana tarkastellaan yksityiskohtaisesti päätösluvussa.

Tässä huomio kiinnittyy lähinnä siihen, että militaarista toimintaa käytetään kuin valmistavana elementtinä varsinaiselle retorijikan ja politiikan yhteiselle esitykselle, luvuille XV-XXI, joissa poliittisen toiminnan yleinen teoria ja retorinen viettely saavat yhtenäisen esityksen. Monessa mielessä nämä luvut ovat Il Principen ydinaines. Ne ovat sitä ajattomuutensa, tematiikkansa teoreettisuuden ja yleispätevyyden takia, sekä poliittis-teoreettisen aineistonsa runsauden ja vivahteikkouden takia. Tämä tutkimus onkin suureksi osaksi keskittynyt näiden lukujen teoreettisen sisällön erittelyyn.

E.N. Girardi korostaa Il Principen olevan kokonaisen kirjoitustyön kehittymä, ei minkään erityisen ja etukäteisen teorian esitys (Girardi 1970, 13-14). Girardin argumentit ovat sekä biografisia että tekstuaalisia. Niitä yhdistelemällä Girardi esittää oman näkemyksensä Il Principestä kirjallisenä taideteoksena, jota ohjaa nimenomaan kaunokirjallisen luomisen prosessi, eivät tarpeet ja tavoitteet jotka ovat itsessään ulkopuolella kirjoittamisen ja tekstin sinänsä.

Girardille Il Principen kirjoitusstrategia on kaksisuuntainen. Toisaalta teksti sisältää runsaasti poliittis-historiallista pohdintaa ja teoriointia, kuten Ludvig XII toimin-

nan erittely III luvussa. Toisaalta se sisältää runsaasti humanistis-kirjallista tyyliä, kuten XIV luvun teksti, joka Girardille tuo mieleen Castiglionen. Toisinaan nämä tyylit ovat samassa luvussa esittämässä eriaikaisia esimerkkejä poliittisen vallan onnistumisesta, kuten luvussa VIII, jossa klassinen Agatokles ja vulgaari Oliverotto näytetään perimältään samassa asemassa mutta eri tyylilajissa.

Agatokleen tapauksessa tekstin tyylilaji on realistista; Agatokleen aiheet kerrotaan indikatiivisesti ja suoraan ilmoittaen, että hänen aikeenaan oli armeijan komentajaksi tultuaan saada käsiinsä poliittinen valta. Saavuttaakseen päämääränsä Agatokles järjesti neuvotteluihin kutsuttujen ylimysten salamurhan. Verilöylyn jälkeen hän otti itselleen poliittisen vallan ja piti sitä huolimatta kärsimistään tappioista karthagolaisille (Il Principe VIII, 4-11).

Tekstin kertoma perustuu Giustinon alkutekstiin (Puppo 1969, 92; Girardi 1970, 16). Kokonaan toisessa tyylilajissa teksti esittää aikalaisvastineen Agatokleen tapaukselle, kertomuksen Oliverotto de Fermon vallankaappauksesta. Teksti on ironinen kuvatessaan Oliverotton saapumista Fermon kaupunkiinsa, jonka hän oli päättänyt ottaa haltuunsa, korostuksessaan Oliverotton projektin "kunniallisuudesta" ("... hän oli aina tavoitellut pelkästään kunniaa" VIII, 14; "...tahtoi näyttäytyä kunniakkaasti sadan ystävän ja palvelijan ratsujoukko mukanaan", *ibid.*).

"Kunniallisen" näyttämölleasettelun jälkeen seurasivat juhlat, ja juhlavieraiden salamurhaaminen ja vallan anastus.

Oliverotton menestys jäi kuitenkin lyhyeksi, sillä vuoden kuluttua hän itse menetti henkensä kaappauksessa. Tekstin menestysetiikkaan kuulunee se, että väliaikaisen onnistujan ura näyttäytyy myös koomisessa sivuvalossa, kun klassisen kauden pysyvästi onnistunutta poliitikkoa ei esitetä ironisessa tyyllilajissa. Girardi luonnehtii tyylien eroa historiallisen ja novellimaisen esityksien eroksi (Girardi 1970, 16).

Girardi muotoilee käsityksensä tekstin prosessuaalisuudesta vertaamalla tekstiä matkaan, jonka tie kulkee erilaisten seutujen halki mutta aina samaa päämäärää kohti. Erilaiset kirjoitusstrategiat tähtäävät kaikki samaan tavoitteeseen (ibid.). Toisaalta ne kuvaavat tiettyjä säännönmukaisuuksia poliittisessa toiminnassa, toisaalta sitä, miten konkreettisesti tilanteessa kaikki säännöt on välttämätöntä ylittää, koska poliittiset tilanteet ovat aina ainutkertaisia.

Konkretisoituina teemoina vallan hankkiminen, väkivalta ja vallan pysyvyys ilmaantuvat tekstiin kahtena anekdoottina luvussa VIII, kertomuksina Oliverottosta ja Agatokleesta. Luku on otsikoitu "Niistä, jotka tulivat hallitsijoiksi pahoin menetelmin". Teema, joka hallitsee taustalla koko lopun tekstin ajan. Kahdella eri tyyllissä esitetyllä anekdootilla teksti esittelee teeman perusteet. Girardi korostaa, että teeman ilmeneminen ei ole mekaanisen esimerkki yleistys -kaavan käyttämistä, vaan luovan kirjoitusprosessin tapa vähitellen selvittää teeman sisältö (ibid. 21).

Girardi esittää, että uusi teema, joka näin tulee tekstiin mukaan, ilmenee negatiivisessa muodossa. Esimerkkitapauksissa poliittisen väkivallan käyttäminen johtuu pikemminkin henkilökohtaisesta kunnianhimesta kuin poliittisen systeemin sisäisestä välttämättömyydestä eli tarpeesta säilyttää järjestelmän stabiliteetti. Anekdoottien sisältämät erilaiset onnistumisen asteet kuvaavat **ambizionen** menestymistä, mutta varsinaisen teeman kannalta ovat lähinnä vain valmistelevia, negatiivisia esimerkkejä.

Tekstin alkuperäinen nimike, de Principatibus, kuvaa tekstin ensimmäisenä ja perustana pidettyä versiota, 11 ensimmäistä lukua. Niiden keskipisteenä ulkoisessa mielessä ovat juuri objektiiviset, rakenteelliset kysymykset, kuten erilaiset valtiomuodot ja niiden pysyttäminen. Tekstin sisäisessä taloudessa osan loppua kohti tullessa yhä enemmän huomiota alkavat saada yksittäisten poliitikkojen toimenpiteet, tilanteiden hallinta, onnistuminen ja epäonnistuminen.

Luvussa VII keskustellaan uusien ruhtinaskuntien perustamisesta ulkoisen avun varassa. Luku päättyy pitkähköön analyysiin Cesare Borgian epäonnistumisen syistä. Seuraavassa luvussa **ambizionen** riivaamat Agatokles ja Oliverotto de Fermo ovat esimerkkeinä uusista tavoista menestyä samassa tilanteessa, ts. uusien valtojen perustamisessa. Luvussa IX otetaan mukaan jo koko yhteiskunnallisen vallan ulottuvuus olettamalla myös muille kuin yksittäisille kansalaisille merkitystä vallan hankkimisessa. Pelkkä kunnianhimo ei ole menestymisen kriteerinä.

Luvussa X esitetään joitakin ulkoisia ominaisuuksia, joiden varassa voidaan arvioida valtioiden pysyvyyttä. Näitä ovat riittävä aseellinen omavaraisuus sekä riittävä kyky stabiloida oma sisäinen turvallisuus. Luku on täynnä lyhyitä huomautuksia, jotka tulevat käsitellyiksi tarkemmin myöhemmin, tekstin keskeisissä toimintateoreettisissa luvuissa. Tällaisia viittauksia ovat ainakin kysymys sotilaallisesta voimasta X, XII-XIV) ja hallitsijan sisäpoliittisesta strategiasta (X, luvut XV-XIX ja muuallakin).

Jakso päättyy uskontoon perustuvan valtion pohdintaan. Luvulla XI on temaattisesti tärkeä symbolinen merkitys, sillä päättämällä koko jakson nimenomaan uskontoon perustuvan valtion merkityksen arviointiin teksti korostaa uskonnon olennaista asemaa kaiken politiikan tekemisen ja arvioimisen kannalta. Luku alkaa kokoavalla huomautuksella: "Jäljellä on enää vain keskustelu uskontoon perustuvista valtioista..." (XI,1).

Paavin valta näyttäytyy menestyksellisenä kulkuna kohti paavi Leo X:n voimakasta valtaa. On ilmeistä, että teksti viittaa uskonnosta löytyvän riittävän vahvat perusteet menestykselliseen poliittiseen valtaan. Luvun alussa todetaan vanhojen uskontoon perustuvien valtojen olevan niin stabiileja, että niiden hallitseminen onnistuu vaikeuksitta, kunhan ne kerran onnistutaan perustamaan. Vaikka teksti ei samasta näitä suoraan jatkossa keskusteltavaan paavin valtaan, vihje on selvä: uskonnon myyttinen ja jumalallinen valta stabiloi valtion paremmin kuin mikään muu yksittäinen keino.

"Mutta koska uskontoon perustuvia valtioita hallitsee korkeampi järki, jota inhimillinen mieli ei tavoita, en niistä puhu. Ne kohoavat ja pysyvät Jumalan toimesta ja olisi julkeaa ja piittaamatonta keskustella niistä" (XI,4-5). Juuri siihen tekstin kirjoittaja heti seuraavassa ryhtyy. "Siitä huolimatta joku saattaa kysyä minulta, miten kirkon ajallinen valta on tullut niin suureksi" aikaisemman Italian valtiollisen tilanteen sijasta. "Näyttää asianmukaiselta kerrata historiaa, vaikka se onkin hyvin tunnettu" (XI,5).

Kertauksen olennainen ydin on toteamus, jonka mukaan Aleksanteri VI:n menestyksellisen politiikan selitys oli siinä, miten hän osasi käyttää hyväkseen rahaa ja sotilaallista voimaa. Paavillisen vallan edelleen lujittajana kunnostautui Leo X, jonka toimet nimenomaan tähtäsivät organisaation eivätkä oman vallan lisäämiseen. Pyhyiden kääntöpuolena, todellisen poliittisen vallan takeena, ovat siten samat keinot kuin muissakin tapauksissa, vain sillä erinomisella edulla lisättynä, että keinojen takeena on myös uskonnon myyttinen tuki.

Luku ja koko jakso loppuu salaironiseen huomautukseen: "Niinpä Hänen Pyhyytensä Leo X on tehnyt paaviudesta mitä voimakkaimman. Toivotaan, että kuten hänen edeltäjänsä tekivät vallasta suuren voiman käytöllä, hän tekee sen suureksi hyvyydellään ja lukemattomilla muilla hyveillään" (XI,19).

Girardin mukaan Il Principen tekstin jaottelussa ilmenee myös pyrkimys esittää teemat ja teesit vastakohtien

kautta (Girardi 1970, 24-25). Eräs vastakohtaisuus ilmenee välittömästi 'sotilaslukujen' (XII-XIV) tematiikassa. Siinä sotilaallista toimintaa pidetään keskustelun teemana. Sotilaallinen toiminta poliittisen vallan takeena ilmenee kuitenkin yllättävän usein kirjallisena toimintana eikä puhtaan fyysisenä toimintana.

Tekstin XII luku sitoo yhteen hyvät lait (buone legge) ja aseellinen voima (buone arme): hyvien lakien edellytyksenä ovat kunnolliset voimat ja teksti jopa väittää, että jälkimmäisistä ilman muuta seuraavat hyvät lait. Ilmaisus "buone legge" on kuitenkin syytä ymmärtää lain käsitettä laajemmin, yleensä stabiilia järjestystä koskevaksi. Silti automaattista määräytyneisyyttä on vaikea osoittaa empiirisesti todeksi (vrt. Russell Price, teoksessa Machiavelli, The Prince, Cambridge U.P 1988, 43).

Sotilaallisen toiminnankin tietyllä tavalla logosentrinen, kirjallinen luonne ilmenee jo luvun alussa viittauksena Kaarle VIII:n sodankäyntiin Italiassa. Anekdootissa, joka on osoitettu myös muihin sotapäälliköihin, Kaarle kulki Italiassa liitu kädessään kirjoittaen talojen seiniin merkintöjä sotilaiden majoittamisesta ja niiden varaamisesta miehittäjien muuhun käyttöön.

Tekstin esimerkki kuvaa korruptoitunutta tilannetta, jossa sotaa on yritetty käydä palkka-armeijoiden ja apujoukkojen avulla. Italialaiset, jotka turvautuivat niihin, joutuivat "liitusodankäynnin" kohteiksi. Toiselta puolen, valloittajien näkökulmasta, tapa sotia on ihanteellinen, koska se on

halvinta millä tahansa kriteerillä arvioituna. Kirjallisen sodankäynnin arvon määrittäminen riippuu tarkasti puolesta, jolta tilannetta katsoo.

Armeijoiden lajien hyödyllisyyden määrittelyn jälkeen XIV luku keskittyy hallitsijan oikeaan tapaan toimia sotilaallisissa kysymyksissä. Kaksijakoinen menettely ilmenee suositeltavaksi: fyysiset harjoitukset sekä kirjallinen tutustuminen sodan historiaan, teoriaan ja käytäntöön (XIV). Tekstin mukaan hallitsija ei koskaan saa jättää mielestään sotilaallisia kysymyksiä, vaan ne ovat aina läsnä.

Girardille viittaukset sotilaallisten ongelmien käsittelyyn kirjallisuuden kautta osoittavat tekstin viittaavan humanistiseen ihmishanteeseen, litteraattiin hallitsijaan. Hänelle tekstin ilmaiset vastakohtaisuudet vahvistavat toisiaan: hyvä sodanjohtaja voi olla vain laajasti sivistynyt ihminen, jolla on hallussaan, paitsi **prima vista** kyky toimia militarisesti, myös sodan historian ja teorian koko älyllinen perintö. (Girardi 1970, 24)

Tämä aspekti ei kuitenkaan kerro sinänsä vielä mitään sotilaallisen ja poliittisen toiminnan keskinäisistä suhteista. Girardin ajatukseen, jossa lukuja XII-XIV pidetään kiinteästi liittyvinä varsinaisiin toimintakappaleisiin, voidaan tietyin varauksin yhtyä. Luvut ovat tekstin johdatusta poliittisen toiminnan abstraktiin teoriaan. Niissä toivetaan sotilaallisen toiminnan hallitsemisen olevan perusedellytys poliittisen hallinnan onnistumiseksi. Substantiaalisesti poliittista ei luvuissa juuri ole.

Tekstin ensimmäinen, valtioiden muotoja tutkiva jakso loppui eri hallitsijoiden subjektiivisten ominaisuuksien, kuten kunnianhimon, aiheuttamien tulosten pohdiskeluun; toinen jakso, jossa lähestytään toimintateoriaa yksittäisen politiikan kannalta, saa johdannokseen strukturaalisempia ohjeita militaristisesta toiminnasta. Tässä ilmenee Girardin tarkoittamaa vastakohtien logiikkaa.

Girardin viittaus voisi johtaa myös tulokseen, jonka mukaan sotapäällikön tulee olla intellektuelli, mutta politiikan nimenomaan ei sitä pidä olla. Tämä olisi johtopäätöksenä, mikäli mekaanisesti tarkasteltaisiin kirjallisten oppien ilmoitettua merkitystä toisaalta 'sotilaslukujen' ja toisaalta toimintateorialukujen valossa. Jälkimmäiset esittävät politiikan, jonka on oltava eläimien kaltainen (XVIII), ei kirjoja lukeva intellektuelli. Johtopäätös on sinansa korrekti.

Sotilasluvut esittävät poliittisen vallan pitämisen edellytyksen. Ne ovat siinä mielessä temaattisesti perustavia luvuille, joissa poliittista toimintaa käsitellään. Mahdollinen ja paralleelinen analogia on siten pitää 'sotilaslukujen' postuloimaa humanistista litteraattihallitsijaa hyvän poliittisen toiminnan perusaihiona. Humanistinen hallitsija on lähtökohta, josta saattaa syntyä hyvä politiikko, mutta vain, jos hän ylittää lähtökohtansa ja "eläimellistyy" toimintateorialukujen edellyttämällä tavalla.

Tämä sisältyy myös Girardin ideaan tekstin vähittäisestä

kasvamisesta. Girardilla tähän ideaan sisältyy kuitenkin myös se, että teksti jotenkin erottelisi radikaalisti keskenään kaksi erilaista hallitsijapersoonaa: sen, joka ihmisenä omaa tiettyjä lahjoja, ja sen, joka hallitsijana teeskentelee omaavansa tiettyjä lahjoja (ibid.). Jatkossa ilmenee, miten häilyvä tämä ero todellisuudessa on, ja miten sillä on kasvava ja jatkuva tendenssi mitätöityä kokonaan.

Samalla kirjallinen painotus on johdantona varsinaisiin toimintateorian lukuihin, XV - XXI, jotka politiikan teorian kannalta ovat tekstin ydinainesta. Niissä teksti siirtyy pois valtiomuotojen kuvailusta ja militaarisista ongelmista poliittisen toiminnan kysymyksiin. Kuviosta sivulla 37 selviää, että tämä on samalla siirto omien voimien (virtùn) todellisuuteen. Fortunan, ulkoisen avun ja muun omasta toiminnasta riippumattoman aineksen vaikutus on näissä luvuissa sulkeistettu.

Luvun XV aloitus näyttää tekstissä tämän selvän sauman, teeman muutoksen: "Nyt jäljellä on sen käsitteleminen, miten hallitsijan tulisi kohdella alamaisiaan ja liittolaisiaan" (XV,1). Luvut XV - XVII keskustelevat hallitsijan ja alamaisten suhteesta, yleistäen poliitikon toimintatilanteesta, luku XVIII keskittyy lähinnä hallitsijan ja ystävällismielisten voimien suhteisiin, luku XIX edellisten lisäksi olennaisia imagokysymyksiä, luku XX kansalaisten aseistamisesta, luku XXI jälleen imagoon liittyviä kysymyksiä ja luku XXII poliitikkojen sihteereitä.

Tarkka alkukielinen teksti luvun XV aloituksessa ei

oikeastaan puhu siitä, "miten tulisi kohdella", vaan "tavoista" ja "rakenteista" (modi e governi). Fragmenttia on vaikea suomentaa ilman itse lisättyä verbiä ("kohdella"), jota alkutekstissä ei ole. Alkutekstin erottelu vastaa jatkossa olevaa lukujen jaottelua, koska luvut XV-XIX keskustelevat politiikan "tavoista", luvut XX-XXIII pikemminkin "rakenteista".

Jaottelu on tekstin jatkon mukainen. Silli jälkimmäisen jakson olennaisin merkitys (luvut XX-XXIII) on tekstin käännytmisessä poliittisen retoriikan itseymmärrykseen. Tekstin pintana se keskustelee "hallitsemisen taiteen toimenpiteistä ja kikoista" (Girardi 1970, 19), mutta sisältää myös kiintoisia huomioita tekstin poliittisen retoriikan ymmärtämisen kannalta. Luku XXII on tärkeä, koska se yhdessä seuraavan, imartelua koskevan luvun (XXIII "Kuinka imartelijoita voidaan välttää") kanssa ne nostavat keskustelun eräässä mielessä metatasolle.

4. Retoriikka: niille, jotka ymmärtävät asiat selityksestä

Hallitsijaa arvioidaan hänen ympärillään olevista avustajista. Jos he ovat riittävän kyvykkäitä ja lojaaleja, poliitikko saa aina hyvän arvosanan, jos taas eivät ole, on poliitikko tehnyt pahimman mahdollisen erehdyksen valitsemalla kyvyttömiä tai epälojaaleja sihteereitä ympärilleen. Erehdys on pahin mahdollinen, koska se on näkyvä (XXII, 2).

Tätä avausta seuraa esimerkki Sienan hallitsijasta, jota pidettiin erinomaisena hallitsijana, koska oli hankkinut itselleen kyvykkäänä arvostetun ministerin. Ja esimerkkiä seuraa tekstissä myös ironisia sivuvivahteita sisältävä jaottelu poliittisen arvostelu- ja oppimiskyvyn lajeista. Ne teksti jakaa kolmeen eri lajiin: ihmiset, jotka oppivat asiat opettamatta; toiset, jotka ymmärtävät asiat selityksestä; kolmannet, jotka eivät tajua selityksistäkään. Kaksi ensimmäistä lajia ovat hyviä, kolmas käyttökeltoton.

Kiinnostavin laji näistä kolmesta epäilemättä on keskimäinen. Selittämistä tajuamaton on aina hyödytön politiikassa; mutta yhtä lailla käyttökeltottomalta vaikuttaa sellainen ihmistyyppi, joka itse kykenee ottamaan asioista selon turvautumatta opastajaan. Tällainen "mitä erinomaisin" (XXII, 4) tyyppi on omalla tavallaan myös käyttökeltoton poliittisen retoriikan kohteena. Poliittisen retoriikan kohteena voi olla vain keskimäinen tapaus, selityksen tajuava ihminen.

Perimmältään kysymys on kontrollista. Tämä ilmenee myös tekstin jatkosta, jossa eritellään hyvän sihteerin (ja samalla metatasolla luonnollisesti hyvän poliitikon) ominaisuuksia. Tekstin mukaan hyvän ministerin ominaisuutena on pitää omaa etuaan yhtyneenä asemaan, jonka vallan läheisyys hänelle tuottaa. Jos ministeri ("ministro", merkityksessä jossa yhdistyvät moderni ministeri ja sihteeri, vrt. *The Prince*, Cambridge-edition s. 80) keskittyy asemansa eli poliittisen vallan etujen ajamiseen eikä erottele niistä omaansa tärkeämmäksi, hän on käyttökelpoinen.

" sen, jolla on asema käsissään, ei pidä koskaan ajatella itseään, vaan hallitsijaa, eikä huolehtia asioista, jotka eivät kosketa hallitsijaa", (XXII, 6). ("... perchè quello che ha lo stato di uno in mano, non debbe pensare mai a sé, ma al principe, e non li ricordare mai cosa che non appartenga a lui"). "Stato" ei tässä tarkoita niinkään valtiota sen modernissa ja teknisesti määriteltävissä olevassa merkityksessä kuin yleensä poliittista asemaa tai teknisemmin sanottuna poliittista tilaa.

"In mano" viittaa juuri siihen, että kysymyksessä ei ole valtio, vaan pikemminkin poliittinen tilanne. Käsi on Machiavellilla tärkeä poliittinen metafora, joka viittaa vallan todelliseen tuntemiseen, ja eräin varauksin myös sen hallintaan. Käden koskettamalla oleminen merkitsee vallan sisäpuolista näkökulmaa poliittiseen tilanteeseen, katse taas ulkopuolista näkökulmaa. Näitä metaforia tarkastellaan yksityiskohtaisesti luvussa II.

Poliittisen vallan palvelija on aina samalla potentiaalinen petturi. Se, joka käsittelee valtaa ja poliittista tilannetta, on aina mahdollisuudessa siirtyä poliittisen intelligenssin toisesta asteesta ensimmäiseen (tre generazione cervello). Poliittisen vallan hallitsijan on siten pyrittävä positiivisin toimin ehkäisemaan ennalta tällainen petos. Ministeri on palkittava impotentiksi omatoimisuudessa, so. saatava hänet käsittämään että hänen voimansa riippuu tilanteen pysyvyydestä (XXII, 7).

Näin muotoutuu paradoksaalinen käsitys: hallitsijan ministerin tulisi olla sekä kyvykäs neuvomaan että samalla täysin sidottu tilanteeseensa. Samalla olisi hyväksyttävä tekstin käsitys neuvonantajan II luokan intelligenssista: "Niinpä, ellei Pandolfo kuulunut ensimmäiseen luokkaan, niin ainakin toiseen" (XXII, 4) ja samalla tapaus esitetään nimenomaan esimerkkinä.

Kun luvulla itsellään on sama neuvonantamisen luonne, kuten koko teoksellakin, jäljelle jää ironinen johtopäätös: tekstin pinnassa esitetty on II luokan tasoa, tekstiä niille, jotka ymmärtävät kun heille neuvotaan. Mutta ensimmäisen luokan poliittiset älyt kulkevat jo toisaalla omia teitään.

Tämä on samalla merkittävä poliittisen retoriikan luonteen oppitunti. Tällä epäsuoralla tavalla teksti osoittaa sen, että poliittista arvostelukykyä voidaan opettaa tiettyyn rajaan saakka, mutta korkeimman luokan retoriikka on kaiken neuvomisen toisella puolen, koska se voi kummuta vain politiikan omasta jäljittelemättömästä taidosta. Tätä epäsuoraa kykyä viitata suoran kerronnan ulkopuolelle on samalla syytä pitää ensimmäisen luokan poliittisen retoriikan saavutuksena.

Potentiaalisen petturuuden eräs muoto on neuvonantajan hallitsijaan kohdistuva imartelu. Kysymyksessä on poliittisen retoriikan kenties tavanomaisin muoto: poliitikon ympärillä on aina tätä puhetta runsaasti (XXIII,2). Myötäpuhumisen ongelma on vaikea ratkaista, koska sen välttäminen edellyttää sekä itsetuntemusta että poliittista kykyä rajoittaa ja

ohjata puheita. Lisäksi ongelma on kiertämätön myös siksi, että politiikon "täytyy aina neuvotella"(XXIII, 11). Poliitikon osa on olla keskellä informaation virtoja.

Eräänlainen ongelman vaikeuden tunnustus näkyy tekstin tavassa ratkaista se. Siinä edellytetään, ilmeisesti ainoan kerran koko tekstissä, puheenalaisuuden rajoittamista. Hallitsijan on voitava toisaalta sekä taata totuudellisen informaation saatavuus että oman arvovallan pysyttäminen kuka tahansa ei voi sanoa hänelle mitä tahansa. Keinona on totuudellisuuden vaatimus, mutta vain valittujen neuvonantajien suusta ja vain kysyttäessä. Ajatus korostaa hallitsijan oman aktiivisuuden merkitystä.

Teksti esittää myös oman keinonsa rajoitukset. Poliitikko on aina tilanteessa, jossa "on neuvoteltava" (XXIII, 11). Neuvoilla voi kuitenkin olla vain suhteellinen merkitys. Todellisen tiedon politiikan tekemisestä on jo sisällyttävä politiikon itsensä kykyihin. "... yleispätevä, aina voimassa oleva sääntö kuuluu: hallitsijaa, joka itsessään ei ole viisas, ei voida hyvin neuvoakaan" (XXIII,14).

Säännöstä tosin on olemassa yksi poikkeus: hallitsija hankkii itselleen poikkeuksellisen kyvykkään neuvonantajan. Ajatus ei kuitenkaan ole pätevä, koska tällöin hallitsijasta tulee entinen hallitsija ja entinen neuvonantaja saa vallan. Johtopäätöksenä on, että hyvien neuvojen todellinen lähde onkin poliitikon oma arvostelukyky. Hyvät neuvot eivät synnytä poliittista viisautta, vaan poliittinen viisaus hyvät neuvot. (XXIII,18

Myös tämä idea korostaa poliittisen arvostelukyvyn omalakis-
ta luonnetta. Poliittisella retoriikalla voidaan julkilau-
suttuna johonkin rajaan saakka esittää politiikan tekemisen
periaatteita ja käytäntöjä, mutta olennaisin jää politiikan
tekijän itsensä varaan. Tässä merkityksessä politiikan teot
ovat luovaa toimintaa. Niissä esiintyy ensimmäistä kertaa
(ja usein viimeistä kertaa) jokin ennalta arvaamaton, neuvo-
jen ja suositusten ulottumattomissa oleva laatu.

Jacobsonin idea, jonka mukaan "lampaan täytyy vakuuttautua,
että hän voi menestyksellisesti näytellä leijonaa" on tar-
koitettu tekstin historialliseksi tulkinnaksi (ks. s.32).
Italian yhdistämiseksi tarvitaan uusi ruhtinas, joka tehtä-
vänsä tehtyään syrjäytetään. Yhtä hyvin voi kysyä, olisiko
viettelyn teemalla yhteyttä tekstin teoreettisempaan tulkin-
taan. Edellä tarkasteltiin jo ajatuksen luonnetta itseväki-
valtana (s.33-34).

Il Principen tekstin luvut XXII ja XXIII vetoavat voimak-
kaasti, joskin implisiittisesti siihen, että politiikolla
täytyy olla hallussaan salaisuus, vieläpä salaisuus, johon
hän voi vain viitata toiminnallaan ja joka ei ole kiteytet-
tävässä poliittisen retoriikan puheeksi ja kirjoitukseksi.
Juuri tämä ajatus, omistaa salaisuus, joka ei ole toisten
kielellisesti omistettavissa, viettelee voimakkaasti.

Kysymyksessä on oman poliittisen tilan luominen. Suuri osa
tilasta voi näyttäytyä poliittisena retoriikkana, puheena ja
kirjoituksena poliittisista kysymyksistä. Osa tilasta näyt-

täytyy katselevalle silmälle politiikon käytännöllisenä toimintana poliittisissa tilanteissa. Se ilmenee esimerkiksi poliitikon poissaolona tai läsnäolona tilanteessa; hänen puheenaan tai hiljaisuutenaan asiassa; hänen ystäviensä ja vihollistensa laatuna.

Mutta olennaiselta osaltaan se jää potentiaaliksi, strategiseksi suunnitteluksi, jossa "lammas" seka pysyy lampaana että muuttuu leijonaksi. Teksti sisältää vahvan vihjeen: poliitikko on henkilö, joka halutessaan petkuttaa kohtalon ennaltamääräämää luonnetta ja tulevaisuutta ryhtyy simuloimaan ja luo oman todellisuutensa sen varaan.

II

MONET JA HARVAT - POLIITTISEN ARVOSTELUKYVYN ONGELMA

1. Il Principen kiteytys poliittisesta arvostelukyvystä (XVIII, 20 - 22)	61
1.1. Fragmentin ja tekstin keskushenkilö	63
1.2. Poliittisen arvostelukyvyn menetelmät	64
1.3. Poliitiikka silmän näyttämönä	66
1.4. Katseen politiikka	68
1.5. Käden politiikka	73
2. "non" vai ei - editio-ongelmia	83
3. Monet ja harvat toiminnassa	94
3.1. Keitä ovat monet ja harvat	94
3.2. Läsnaolon metafysiikka ja sen rajoitukset	100
3.3. Poliittisen retoriikan opettajat	103

1. Il Principen kiteytys poliittisesta arvostelukyvystä
(XVIII, 20-22)

Simulaation mielekkyyden ehtona on kyky tilanteen arvioimiseen. Poliittinen arvostelukyky merkitsee tilanteen intellektuaalista hallintaa, sen ehtojen ja rajoitusten todennäköisten luonteiden ymmärtämistä. Käytännössä poliittinen arvostelukyky ilmenee usein tietynlaisena toimintana, tiettyjen potentiaalisten toimintavaihtoehtojen hyväksymisenä ja toisten hylkäämisenä. Nämä vaihtoehdot eivät yleensä ole eksplikoitavissa ennen niiden realisointia.

Tämä on eräs tapa käsittää poliitikon hallitsemien salaisuuksien olemassaolo. Toimintapotentiaaleina ja siten poliittisina toimintavaihtoehtoina ollessaan ne ovat salaisia, koska niitä ei voida käsitettävästi ilmaista poliittisessa retoriikassa. Aktualisoiduttuaan yleisön katseelle ne ovat ilmeisiä ja menestyneitä toimia, joiden alkuperäinen vaihtoehtoluonne ja potentiaalisuus äkisti katoavat.

Seuraava Il Principen fragmentti on yksi versio tästä teemasta, poliittisen arvostelukyvyn ongelmasta. Fragmentti on avain Il Principen näkökulmaan poliittisesta arvostelukyvystä, koska se sisältää rikkaan ja monipuolisen teeman esittelyn: erilaisten poliittisten roolien merkityksen arvioinnin, niiden ontologisen ja poliittisen aseman erittelyn sekä koko poliittisen näyttämön tilan luonnehdinnan roolien välisen suhteen analyysissä.

"Ihmiset arvostelevat yleensä enemmän silmiensä kuin käsiensä mukaan, koska jokainen voi nähdä, mutta harva on käden

koskettaman etäisyydellä. Jokainen näkee, miltä näytät, harvat tuntevat sinut sellaisena kuin olet. Ja nämä harvat eivät uskalla vastustaa niiden monien mielipidettä, joilla on valtion mahti tukenaan. Kaikkien ihmisten teot, ja erityisesti tuomioistuimista riippumattomien ruhtinaiden teot, arvioidaan lopputuloksen mukaan. Jos ruhtinas siis voittaa ja pitää valtansa, hänen menetelmiään pidetään aina kunniallisina ja niitä kiitetään, koska kansaa kiinnostaa vain näyttö ja tulos. Eikä maailmassa ole muuta kuin kansaa ja niinpä harvoille ei ole sijaa silloin kun kansalla on mihin luottaa" (Il Principe XVIII, 20-22).

Fragmentin sisällön erittely voidaan aloittaa sen rakenteiden valaisulla:

- 1) Suomenoksen kolme ensimmäistä virkettä sisältävät universaalilausuman ihmisluonteesta ja sen suhteesta politiisiin tekoihin;
- 2) neljäs virke sisältää kirjoittajan johtopäätöksen oman tematiikkansa kannalta, arvion vallanpitäjän menestymisen tavasta;
- 3) viides ja viimeinen virke tarkentavat aiemman perusteella kirjoittajan arvioita 'monien' (molti) ja 'harvojen' (pochi) asemasta hänen konstruoimassaan poliittisessa yhteisössä. Siinä yhdistyy ihmisluonnon arvio konkreettisen tilanteen erittelyyn. Johtopäätöksenä Machiavelli kiteyttää yhden periaatteellisista arvioistaan poliittisen prosessin voimista (ruhtinas=vallanpitäjä; 'monet'; 'harvat') .

Ihmisluonnon arvio on todella "in universalis". Gilbert nimittää lähestymistapaa rationalistiseksi, jolla hän tar-

koittaa pyrkimystä luonnehtia ihmisten yhteisiä tekijöitä suhteessa poliittiseen valtaan ja sen arviointiin. Niistä merkittävin on egoistinen heikkous, jonka Machiavelli kiteyttää teoksen luvussa XVII. (F.Gilbert 1965, 156)

Fragmentissa ei ole niinkään kysymys ihmisten välisistä valtasuhteista kuin politiikan arvioimisesta, **poliittisesta arvostelukyvystä** ja sen suhteesta poliittiseen valtaan. Asioiden arvioinnin metaforana Machiavelli käyttää näkemistä ja käsin koskettelemista. **Monet** arvioivat asioita silminnäköinä, **harvat** käsiensä kosketteleman perusteella. Eri ryhmillä on omat metodinsa politiikan arvioimiseksi.

1.1. Fragmentin ja tekstin keskushenkilö

Tekstin muodollinen ja ääneen lausuttu keskus on poliittinen hallitsija, "sinä", jolle teksti osoitetaan. Fragmentin alussa kysytään, millä tavalla vakioiksi arvioidut tavat kokea ja arvostella poliittista valtaa voisivat vaikuttaa hallitsijan menestykseen. Tekstikatkelman mukaan hallitsijalla on jokin identiteetti, jonka vain **harvat** voivat arvioida.

Lyhyt fragmentti ilmaisee samalla jo kirjoittajan oman aseman. Hän epäilemättä kuuluu **harvoihin**, niihin, jotka näkevät hallitsijan todelliset mahdollisuudet. Muutenhan tekstin kokonaisuus ei voisi kertoa minkään 'kovan ytimen', hallitsijan identiteetin olemassaolosta ("quello che tu se"). Tällaisenaan teksti etenee kirjaimellisesti **harvojen** käsiensä välistä: yksi **harvoista** kertoo nimellisesti hallitsi-

jalle, millainen tämä on ja mikä tärkeämpää, miten tämän tulisi toimia.

Fragmertissa on kognitiivisia valmiuksia vain **monilla** ja **harvoilla**. Ei vallanpitäjällä. Jo yksin tämä osoittaa, että fragmentin (ja samalla koko tekstin) todellinen yleisö ei ole niinkään hallitsija kuin **harvat**, monipuolinen ja syvemmän poliittisen diagnoosin ja ymmärryksen lähde. Hallitsijan toiminnassa tärkeintä on itse aktio (mantenere, vincere) eikä sen fenomenologinen tarkastelu. "Teot arvioidaan lopputuloksen mukaan".

1.2. Poliittisen arvostelukyvyn menetelmät

Poliittisten aktoreiden aistihavainnollisten ja fenomenologisten aktien puute on kiinnittänyt tutkijoiden huomiota. "Eivätkö kaikki Machiavellin lukijat olekin huomanneet, että hänen sankarillaan ei ole sisäpuolta lainkaan" (Hulliuong 1983, 70). "... mainitsee vain ohimennen hallitsijan intellektuaalisen harjoittamisen kysymyksen - kenties syystä että tosiasiaassa uskoi prinssin parhaan kasvatuksen olevan yksinkertaisesti esimerkin seuraamista muistinvaraisesti" (Skinner 1980 (1978), 122).

Pinnallisessa tarkastelussa nämä ovat korrekteja havaintoja. Skinnerin kommentti on kuitenkin harhaanjohtava, koska se yksinkertaisesti perustuu virheelliseen käsitykseen hallitsijasta Machiavellin tekstin tosiasiallisena keskipisteenä. Koska tekstin tosiasiallinen kertoja (yksi **harvoista**) ja tosiasiallinen yleisö (**harvat**) ovat toiset, ei Machiavel-

lia yksinkertaisesti kiinnosta hallitsijan kasvattamisen ongelma.

Hulliungin kommentti viittaa samaan seikkaan. Hallitsija ei ole tekstin keskipiste, eikä hänen fenomenologisiin prosesseihinsa siksi ole tarpeellista kiinnittää erityistä huomiota. Järjellisyys ja ajattelun kategorioiden hallitsemalle klassiselle politiikan teorialle on tuottanut ilmeisiä vaikeuksia lukea Machiavellin tekstiä riittävän konkreettisesti ja kirjaimellisesti, ruumiillisesta näkökulmasta.

Politiikan teorian Machiavelli-tulkinnolle on ollut ominaista naiivi viattomuus, joka ilmenee keskittymisenä tekstin pintaan, julkilausuttuun. Kun Machiavelli puhuu "sinästä" ja tarkoittaa hallitsijaa, naiivi tulkintatapa olettaa, että *Il Principe* on siten ennen muuta hallitsijan toimintaopas. Kun Machiavelli puhuu silmästä ja kädestä, naiivi tulkintatapa olettaa törmänneensä sovinnaiseen metaforaan, joka ei anna aihetta tarkempaan analyysiin.

Sanalla sanoen: klassiselle politiikan teorialle on tuottanut ilmeisiä vaikeuksia epäillä omaa poliittista arvostelukykyyään. Machiavellin *Il Principea* on luettu vailla käsitystä tekstin rakenteiden sisältämistä mahdollisuuksista, vanhojen konventioiden vallassa. Machiavellin tekstistä on nähty sen ilmeinen pinta: pahan oppitunti. Mutta toinen puoli: läsnäolemisen ja näyttäytymisen poliittinen metafysiikka, on tulkintoissa laiminlyöty.

Machiavellin tekstipinnan eräänlainen anti-fenomenologisuus

on ilmeistä. Se ei koske ainoastaan hallitsijaa, vaan sen syyt ovat syvemmillä Il Principen tavassa hahmottaa poliittisen arvostelukyvyn luonnetta. Poliittinen prosessi ei Machiavellille ole ensi sijassa mentaalinen, vaan empiirisesti havaittava lähtökohta. Anekdootti aikalaispolitiikasta valaissee asiaa.

1.3. Poliitiikka silmän näyttämönä

Medicien palatessa Firenzeen v. 1512 kiinnittivät aikalaiset huomiota tulijoiden ulkoiseen esiintymiseen. Oliko partaa vai ei, millaisia vaatteita tulijat pitivät, millaista väri-symboliikkaa ne sisälsivät jne. Osittain niistä pääteltiin hallitsijoiden politiikka, ja ulkoisesta esiintymisestä johdettiin mustiin pukeutunut porvarillinen muoti. Varhainen esimerkki silmän tavasta arvioida politiikkaa, luoda kenttä politiikalle. (F.Gilbert 1965, 137)

Medicien vallan restauraatiossa silmän luomalle julkiselle tilalle oli runsaasti käyttöä. V.1515 Firenzessä järjestettiin useita viikkoja kestänyt festivaalisarja paaviksi nousseen Medicin kunniaksi. Juhlien johtavana symbolina oli rauta-ajan muuttuminen kulta-ajaksi, tulevaisuuden valoisuus ja sekavan voimapolitiikan meneminen mailleen.

"Näin syntyy raudasta kultainen aikakausi" -säkeiden kaikuessa kulkueet etenivät yleisön edessä. Kvasihistorialliset hahmot Januksesta Caesariin juhlivat Medicien valtakautta. Mutta samoin kuin laulun eräässä säkeessä saattoi hyvä kääntyä pahaksikin, menehtyi itse Kulusta aikaa esittänyt

poika juhlien mentyä. Hänen ihonsa ei kestänyt kultausta.
(F.Gilbert 1965, 141-143)

Monet seurasivat poliittisen vallan esiintymistä silmäkantaman etäisyydellä. **Harvat** katselivat taustoja, arvioivat luotua julkista tilaa, olivatpa sitten mukana organisoidussa rituaaleja tai syrjässä vallan toimivasta keskuksessa. Jälkimmäinen rooli lankesi Machiavellille, jonka aktiivinen politikointi katkesi uuteen järjestykseen; Machiavelli syrjäytettiin vanhan järjestyksen virkamiehenä.

Anekdootti tarjoaa myös tavanomaisesta aikalaiskäytännöstä poikkeavan roolin hallitsijan asemalle. Toisin kuin uuden ajan alun absolutismin kautena, julkisen tilan esiintyminen ei keskity hallitsijan yksipersonaiseen ruumiiseen. Se tarjoaa sen sijaan laajemman varieteetin henkilöahmoja ja siten persoonattomamman version poliittisen vallan ilmenemisestä. Sen olennaisin piirre on itse tila, Firenzen kaupunki, jonka uudelleen jäsentäminen visuaalisesti ilmenee mm. festivaaliviikkoina ja julkisina näytelminä.

Firenze on julkinen tila, näyttämö. **Monien** silmät arvioivat poliittista draamaa, joka kirjaimellisesti on laadittu silmänruoaksi. Sen piirteitä ovat "felicita de tempi futuri" (tulevaisuusorientaatio), "spettacoli per dilettere" (draama joka muotoilee näyttämön jakaa sen kahtia samalla, **monet, harvat**), sekä lopputuloksena "recreare il popolo" (kaupungin väestön poliittisen itseymmärryksen uudelleen järjestäminen). (Jacopo Nardi, *Historie della Citta di Fiorenza* 1582, s. 158).

1.4. Katseen politiikka

Anthony Parel (1985) on analysoinut katseen ja näkemisen metaforaa T.Akvinolaisen käsittein. Lähtökohtana on **prudens**, viisaus, kirjaimellisesti **porro videns**, edeltä katsominen, kaukonäköisyys. Viisas ennakoi tulevaisuuden ja sovittaa toimintansa tulevaisuuskäsityksensä mukaan. **Prudens** merkitsee siten vertailevaa menettelyä, jota voidaan nimittää käytännölliseksi järjeksi.

Akvinolaiselle katse on kognitiivinen, ei affektiivinen voima. Toisin sanoen katse ei tarkoita aistihavainnollista vaan järjen valtakuntaan kuuluvaa toimintoa. "Eteensä katsominen" on oikeastaan taakseen ja ympärilleen katselemista + näin saadun tiedon vertailemista ennusteeksi tulevaisuudesta ja sen kannalta mielekkäästä toiminnasta.

Akvinolaiselle "eteensä katsominen" merkitsee siten arviota järjen eikä aistihavainnon keinoin. Machiavelli ei puolestaan lainkaan tee tätä erottelua kirjoittaessaan katseesta. Katse merkitsee kirjaimellisesti silmän aistihavainnollisen tehtävän eli ulkonäön arvion esittäytymistä 'monien' poliittisen arvostelukyvyn menetelmänä. "Jokainen näkee, miltä näytät...". Näin syntyy idea julkisesta mielipiteestä.

Julkinen mielipide syntyy **monien** tavasta arvioida politiikkaa eli valtaa sen ilmiön ja tuloksen perusteella. Machiavellin tapa erotella **monien** metodi sekä katseen metodin että lopputuloksen legitimoinnin perusteella saattaa

tuntua sisäisesti hajanaiselta tai ristiriitaiselta. "Kansaa kiinnostaa vain näyttö ja tulos" - miksi näytön ja tuloksen tulisi olla loogisesti yhteydessä toisiinsa ?

Il Principen maailmassa ihmisten enemmistö, **monet**, tähtää etupäässä itsesäilytykseen. Sen muut poliittisluonteiset intohimot tulevat vasta tämän perustavoitteen jälkeen. Siksi **monet** legitimoivat hallitsevan vallan (tekstin retorisen 'sinän') sen osoittauduttua voittoisaksi. **Monien** pyrkimys itsesäilytykseen toteutuu parhaimmin hallitsevan vallan vakiintuneissa oloissa.

Il Principen tekstissä **monet** eivät ole lainkaan kiinnostuneita menetelmistä, joilla hallitusvalta vakiinnuttaa itsensä. Niiden omaan poliittiseen perusintressiin, itsesäilytykseen, ei välttämättä kuulu aktiivinen ja läsnäoleva rooli politiikan käytäntöjen arvioinnissa. Katseen politiikka edellyttää nimensä mukaisesti etäisyyttä kohteestaan. Silmä katsoo etäältä, käsi koskettaa, on läsnä.

Hallitsija, joka nojaa vallanpidossaan **moniin**, ei ole velvollinen esittämään mitään erityistä keinoista, joilla hän politiikkaansa edistää. **Monia** kiinnostaa vain lopputulos, stabiliteetin säilyminen. Toisaalta itse katse-metaforaan sisältyy useita rajoituksia ja mahdollisuuksia, joita sekä hallitsija että **monet** voivat käyttää hyväkseen.

On mahdollista, että hallitsija todella haluaa käyttää politiikkaansa myös pedagogisesti, eli esitellä keinojaan ja tavoitteitaan **monille**, kannattajilleen. Mutta silloin hal-

litsijan on valittava menetelmä, joka **monien** kannalta on havaittava, ulkoinen, näkyvä ja perimmältään ostensiivinen, ei-kirjallinen. Hallitsijan on tehtävä eleitä, järjestettävä ne draamaksi politiikan näyttämöllä.

Hallitsija, joka nojaa **moniin**, ei ole asemassa, jossa hänen olisi tarpeellista keskittyä politiikan fenomenologiaan, ylipäätään arvioimaan politiikan mentaalisia ulottuvuuksia lukuunottamatta politiikan draamallisia ulottuvuuksia. Fragmentissa puhutaan rajatilasta: hallitsijan vaihtoehtoista onnistua tai pudota. Onnistuneen, hengissä säilyneen ja valtansa pitäneen hallitsijan ei tarvitse kielellisesti perustella olemistaan ja tekemistään.

Ostensiivisen politiikan edut ovat tekijänsä kannalta ilmeisiä. Sellaisessa politiikassa toiminnan moraaliset arviot voidaan sulkeistaa; politiikka ei tarvitse tuekseen jatkuvaa ja periaatteessa aina puutteellista perusteluketjua; politiikka ei vetoa yhteenkään erityiseen kansanosaan tai ryhmään, joka olisi määritelty älyllisen, kognitiivisen tai muun vain kyseiselle ryhmälle ominaisen kyvyn perusteella.

Kuten Machiavellilla yleensäkin, moraalien sulkeistaminen ei merkitse sen tuhoamista politiikan piiristä, vaan sen siirtämistä järjestelmän kokonaistoiminnan ominaisuudeksi. Jos järjestelmä on stabiili on se samalla moraalinen, koska se pysyvyydellään osoittaa "ansainneensa" olemassaolonsa. Mikä tahansa tapa ei pysytä poliittista valtaa.

Ostensiivinen politiikka ei voi eikä kykene edes esittämään

sisällöllisesti sitovia moraalisia arvoarvostelmia. Näytös-
luonteisuutensa takia se vain antaa viitteitä ja eleitä
suuntaan, joka näytöksen järjestäjän mielestä on toivottavaa
ja/tai välttämätöntä. Johtopäätösten tekeminen eli velvoitus
jää katsojan omaksi tehtäväksi.

Yksi olennainen tapa tulkita Machiavellin moraalin sulkeis-
tamista seuraa juuri ostensiivisen politiikan käsitteestä.
Idea moraalin sulkeistamisesta politiikassa on korrekti myös
perinteisten, tekstikeskeisten politiikkakonseptioiden ja
niiden Machiavelli-tulkintojen sisällä, mutta niiden lisäksi
idea saa luontevan toteutuksensa myös Machiavellin katse-
metaforasta käsin. Perinteinen ajatus moraalista
tunnustuksellisenä sitoutumisena ei yksinkertaisesti ole
mielekäs ostensiivisessä näyttämön politiikassa.

Ostensiivinen politiikka on edullista hallitsijalle myös sen
takia, että se tekee loputtomat perustelujonot tarpeettomik-
si ja mahdottomiksi. Ostensiivisessä politiikassa yhteen
tekoon viitataan aina toisella teolla; logosentrisessä poli-
tiikassa (kirjoitettuun ja/tai puhuttuun kieleen perustuvas-
sa politiikassa) poliittiseen tekoon viitataan tekstuaali-
sella perusteluketjulla, jonka avulla tekoa pyritään kriti-
koimaan tai oikeuttamaan. Ostensiivisen politiikan perustelu
on aina toinen teko, ei-diskursiivinen akti.

Ostensiivisen ja logosentrisen politiikan oikeuttamisaktit
ei kuitenkaan ole kokonaan toisensa poissulkevia. Ne vain
painottavat loogisen perusteluketjumahdollisuuden eri päitä.
Wittgensteinin mukaan logosentrinen perusteluketju on lo-

puton. Siitä voidaan päästä ulos vain kehäpäätelmällä, auktorisoimalla jokin ratkaisu tai katkaisemalla mielivaltaisesti perusteluketju (Wittgenstein, *On Certainty*, esim. 110, 191, 204-205). Mutta jokainen näistä teoista merkitsee logosentrisen käytännön periaatteiden rikkomista.

Kuten Wittgenstein kirjoittaa, jäljellä oleva tapa oikeuttaa teko on **näyttää** eli osoittaa sen mielekkyys (*On Certainty*, 204). Ostensiivisessä politiikassa oikeuttamisen painopiste on välittömästi **näyttämisessä**. Se ei tietysti sulje sinänsä pois logosentrisiä oikeuttamismahdollisuuksia, mutta pitää ainoana tehokkaana oikeuttamismahdollisuutena ja perusteluketjuna tekojen ketjua, tulkintatilan luomista tekojen ketjulla.

Ostensiivinen politiikka on neutraalia kannattajakuntansa määrittelyille älyllisin, intellektuaalisin, kognitiivisin ja vastaavin keinoin. Sen ainoa ennakoedellytys on näkökyky: syntymästään sokeat jäävät Machiavellin ostensiivisen politiikkakäsityksen ulkopuolelle. Silmän toiminta on tilan luomista, politiikan perspektiivien ja etäisyyksien luomista. Tilan sisältöjen kannalta se on neutraalia lukuunottamatta näin luodun poliittisen tilan stabiilisuuspyrkimystä.

Katseen metaforaa tutkimalla Skinnerin ja Hulliungin aprikoinnit Machiavellin tavasta jattaa hallitsijan fenomenologiset aktit sikseen *Il Principessa* saavat korrektein selityksensä. Katseen metafora luo vallasta ostensiivisen politiikan näyttämön, jossa politiikan oikeuttaminen on poliittisten tekojen oikeuttamista poliittisilla teoilla, ei niiden

oikeuttamista ensi sijassa kirjallisilla perustelulausumien ketjuilla.

Ero "poliittisen teon" ja "kirjallisen perustelulausuman" välillä on suhteellinen. Edellistä on vaikea kuvitella ilman kielellisiä(kin) presentaatioita; teksti sinänsä ei ole "politiikkaa" ilman sen edellyttämiä ja/tai aiheuttamia fyysisiä tekoja. Ostensiivinen politiikka edellyttää myös diskursiivisia elementtejä, kuten mikä tahansa inhimillinen toiminto. Mutta sen painopiste on analogiassa, **näyttämisessä**.

Hulliung kirjoittaessaan "Machiavellin sankarista" ja Skinner kirjoittaessaan "hallitsijan intellektuaalisesta harjoittamisesta" osuvat sivuun asian ytimestä. Hulliung siksi, että Machiavellin sankari ei Il Principessä ole hallitsija, ja Skinner siksi, että hän ei lue ostensiivisen politiikkaidean luomista intellektuaaliseksi harjoitukseksi - todennäköisesti syystä että kasvatukseen logosentrisissä politiikan konseptioissa Platonista alkaen ei ole kuulunut visuaalisen tilan hahmottaminen. Päinvastoin: logosentrisen politiikan käsitys on luottanut linjaan korva - järki mielekkään politiikan perustana.

1.5. Käden politiikka

Silmä on **monien**, käsi **harvojen** väline politiikan arvioimiseksi. Käsi metaforana merkitsee läsnäoloa, mukana olemista vallan prosessissa, sen kosketeltavuutta. Kirjaimellisessa lukutavassa **harvat** ovat lähellä ruhtinasta, ylimmän vallan

haltijaa, tekstin retorista 'sinää', kansalaisina, jotka tuntevat vallanpitäjän henkilön toisin kuin **monet**.

Tekstuaalisemmassa lukutavassa **harvat** erottaa monista sekä heidän asemansa vallan käytännön (vaan ei välttämättä yksipersonaisen hallitsijan) lähellä että myös heidän menetelmänsä arvioida sitä läsnäolijoina. Machiavelli-kommentaarien valtaosa on keskittynyt kirjaimelliseen lukutapaan, 'ruhtinaan' ongelmiin, toiminnan luonteeseen ja mahdollisuuksiin. Luku- ja tulkintatapa kuitenkin laiminlyö Il Principen tekstin mahdollisuudet vivahteikkaampiin tulkintoihin ottamalla tekstin pinnan, ulkoisen juonen sinänsä totena ja tärkeänä.

Suureksi osaksi tämä piirre on peräisin yhteiskuntatieteiden perinteisestä ja yleisestä sokeudesta tutkimuskohteensa muodolle kielenä ja tekstinä. Logosentrisessä politiikan tutkimuksen traditiossa tämä on ilmennyt pyrkimyksenä kaivaa argumentteja esiin yksittäisinä tai ketjuuntuvina detaljeina. Sen sijaan riittävää huomiota ei ole kiinnitetty tekstin rakenteeseen ja kokonaisuuteen, tekstiin kertomuksena, **sepitteenä**.

Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tavanomaisessa tapauksessa tutkittava teksti ei olekaan tietoisesti rakennettu monitasoinen sepite, vaan valitsemaansa todellisuuden tasoon tiukasti kiinnittynyt kokoelma argumentteja ja niiden yhdistelmiä vailla itsetietoisuutta tekstinsä kokonaisuudesta. Machiavellin Il Principen lukeminen tällaisena koosteena latistaa merkittävän tekstin poliittisen käyttäytymisen ohjekirjan tasolle.

Tässä omaksuttu lukutapa korostaa Machiavellin *Il Principen* eksplikointia poliittisen arvostelukyvyn teoriana. Eksplikaation lähtökohtana ovat XVIII luvun jakeet 20-22, joissa teksti luo lyhyesti ja iskevästi näkökulman tilanteeseen, eri ryhmien menetelmiin politiikan arvioimiseksi sekä eri ryhmien väliseen suhteeseen valtakamppailussa.

Tuossa kohdassa teksti näyttää oman rakenteensa edellytyksistä ja rajoista kenties enemmän kuin yhdessäkään toisessa yksittäisessä fragmentissaan. Tekstin yleinen näkökulma, erään **harvan** kertomus vallan ottamisen ja säilyttämisen ehdoista, saa syvyytensä ja mielekkyytensä vain poliittisen arvostelukyvyn konseptiostaan. Muutoin tekstiä voisi lukea löysähkönä kronikkana ja pamflettina.

Koska tekstin näkökulma on **harvojen**, on tarpeen tutkia, mitä Machiavelli tarkoittaa tämän ryhmän menetelmällä poliittisen arvostelukyvyn saavuttamiseksi. **Käsin koskettamisen** ja läsnäolon konseptioita voidaan tutkia sekä Machiavellin aikalaiskontekstista että tekstin sisäisistä ehdoista lähtien. Kummatkin lähestymistavat täydentävät toisiaan eikä niitä ole syytä asettaa mekaanisesti vastakkaisiksi.

Machiavellin omasta toiminnasta käsin on helppo ymmärtää käden liikkeen, politiikan ja sen arvion välistä suhdetta. Käsi reagoi poliittisen kentän tapahtumiin, alkaa kirjoittaa. Näin syntyy tekstiä ja puolestaan muuttuu intersubjektiivisena lukemistona uudeksi siirroksi politiikassa, joka puolestaan jatkuu edelleen, parhaassa tapauksessa jotenkin

reagoiden tekstiin.

Firenzellä on oma pitkä kirjallinen perinne sekä julkisen elämän että yksityisten perheiden elämän rekisteröinnissä ja kuvailussa. Milanon ekspansio 1400-luvun vaihteessa loi merkittävän tradition, jossa historian, politiikan ja filosofian arvioinneista tuli osa Firenzen pyrkimystä säilyttää itsemääräämisoikeutensa (Baron 1966, 12-47).

Machiavellin oma poliittinen toiminta ennen vuotta 1512 synnytti useita tuhansia tekstejä. Hänen tehtäviinsä v. 1498 - 1512 välillä Firenzen kaupunkivaltion virkamiehenä kuului mm. diplomaattikirjeiden laadinta, Toscanan maaseudun valvontaan osallistuminen sekä Firenzen puolustustehtävät. Jouduttuaan ulos tehtävistään hän jatkoi edelleen kirjoittamista - aihe vain vaihtui. J.R. Halen mielestä Machiavelli olisi paljon mieluummin jatkanut komiteapöytäkirjojen kirjoittamista kuin joutunut tilanteeseen, jossa käytäntö oli pakko vaihtaa teoriaan (Hale 1961, 6,27).

Machiavellin käden liike kirjasi ennen v. 1512 tuhansia eri tekstejä: muistioita, ohjeita, virkakirjeitä, yksityiskirjeitä, ja kaikkiaan kolme laajahkoa teosta, yhden lyhyen (Il Principe), kolme näytelmää, novellin ja paljon runoja (hyvä yleisesitys Machiavellin elämästä on J.R. Hale, Machiavelli and Renaissance Italy, The English Universities Press, London 1961; perusteoksena tunnettu, subjektiin keskittyvä biografia on Roberto Ridolfi, Vita di Niccolò Machiavelli, Roma 1954). Tiettyyn rajaan asti voidaan samastaa Machiavellin poliittinen toiminta kirjoittavan käden liik-

keeseen.

Metafora on samalla Machiavellin pakanalliselle humanismille tyypillisen konkreettinen ja ruumiillinen. Il Principen kaikki tärkeät kuvat on rakennettu ruumiilliselle ja konkreettiselle käsitteistölle: leijona, kettu ja kentauri esiintyvät nekin luvussa XVIII tiettyjen inhimillisten ominaisuuksien ruumiillistuneina mielikuvina. Kuvien lähtökohta on antiikissa, eritoten Roomassa. Niiden sisältö kertoo ihmisestä ruumiillisena kokonaisuutena, ei spirituaalisena kokonaisuutena, toisin kuin kristillinen valtakulttuuri.

Monipuolisena vertailukohtana Il Principen tavalle esittää käden metafora on Machiavellin näytelmä Mandragola. Näiden tekstien lukeminen muutenkin rinnakkain on hedelmällistä, koska monet Mandragolan teemoista ovat parodisia käänteitä Il Principen teemoista. "Not to know Mandragola is not to know The Prince" (Allan H. Gilbert).

Tekstien status on eri: Mandragola on komedia yksityisen piirissä mahdollisista sekaannuksista, Il Principe pikemminkin tragedia tai tragikomedialta julkisen piirin perusominaisuuksista. Silti vertailu näiden välillä on hedelmällistä, koska samantapaisten teemojen käsittelyn ero valaisee myös eroa, jonka Machiavelli tekee yksityisen ja julkisen piirin välille.

Mandragolan juonen lyhyt selostus on paikallaan. Elettyään pitkän aikaa ulkomailla Callimaco päättää palata kotikaupunkiinsa Firenzeen. Paluun syynä on houkutus: Callimaco on

kuullut, että iäkkään Nicia Calfuccin vaimo Lucrezia on maailman kaunein nainen. Callimacon houkutus etenee hulluksi rakastumiseksi eikä hän kykene itse löytämään tietä naisensa saamiseksi.

Callimacon onneksi on olemassa Ligurio, joka kylmän teknisesti kykenee laatimaan suunnitelman Lucrezian houkuttamiseksi Callimacolle. Miehet laativat "lääkäarin" kanssa juonen, jonka tarkoituksena on saattaa raskaaksi Lucrezia; pariskunta on turhaan odotellut raskautta. Uusi ihmelääke sisältää muka riskin: ensimmäinen joka on sukupuoliyhdyntänsä Lucrezian kanssa riskeeraa henkensä. Niin järjestetään "sivullisen" Callimacon "kidnappaus", "uhrin" on yhdyttävä Lucreziaan Nicia Calfuccin seuratessa jännittyneenä asian etenemistä.

Komedian yleisilme on eittämättömän onnellinen. Kaikki saavat mitä haluavat: huijattu aviomies, tyydytetty vaimo, onnistunut rakastaja, lahjuksia saanut kirkonmies, jokainen. Moraalinen opetus on juuri tämä - tulla onnelliseksi. Ja sen onnistuminen ei riipu lainkaan tietämisestä, totuudesta ja niiden omistamisesta, vaan tavoitteiden toteutumisesta. Kaikki saivat mitä halusivat.

Machiavelli tekee mahdollisimman paljon pilaa petetyksi joutumisesta. Kaikki tavanomaiset symbolit sarvista ja kukoista ilmaisevat näytelmätekstin naurua Nician kustannuksella. Mutta myös Nicia saavuttaa tavoitteensa: hänen naisensa tulee raskaaksi. Yleisen irvistelyn vallitessa kerääntyään kirkkoon kiitosjumalanpalvelukseen.

Mandragolan komedinen luonne perustuu juuri koomiseen risti-riitaan, joka syntyy periaatteessa yhteensovittamattomien toiminnan tavoitteiden tosiasiaassa onnistuessa yhtäikaa. Mandragola on runsauden komedia, jossa typeryys tai heikkous ei estä ihmistä onnistumasta tavoitteessaan - typeryys/heikkous nyt käsitettynä kyvyttömyytenä ottaa osaa 'yhteisen' merkityksen implikoimiin toimiin.

"Komedian tarkoituksena on hyödyllisen oppitunnin antaminen" (Machiavelli, *Discorso o dialogo intorno alla nostra lingua*, lainattu Hulliung, 1983, 102). Machiavelli seuraa roomalaisen komedian perinteitä draaman rakenteessaan, tarkoituksenaan luoda valoa yksityisen piirin elämään. Yksityisen ja julkisen piirin monet peruspiirteet ovat ontologisesti erilaisia, mutta monet toiminnan teemat yhdistävät niitä.

Machiavellin tapa käyttää **harvojen** tiedon saamisen ja arvioimisen metaforaa on verrattoman monimielisen ironinen. Näytelmässä Mandragola sama kuva esiintyy kaksi kertaa. Molemmilla kerroilla se saattaa toimijan naurunalaiseksi. "Olen nähnyt sen omilla käsilläni", tuskailee petetty aviomies. (Mandragola, IV,8)

Nicia tunnustelee yöllä, että lasta laittamaan 'kaapattu' innokas rakastaja tosiaan täyttää tehtävänsä vaimon vuoteessa. "Halusin katsoa omilla käsilläni, kuinka se sujui". Se sujui mainiosti, mutta koko tapahtuman merkitys oli silti aivan toinen kuin Nicia olisi voinut kuvitella. Tällä kertaa käsien viisaus osoittautui ulkoisen tapahtuman toteamiseksi vailla koskettajan mahdollisuutta tapahtuman kokonaisen

merkityksen toteamiseen. (V,2)

Nicia voisi olla yksi **harvoista**, useimmat muut kuuluvat **moniin**. Nicia saavuttaa tavoitteensa menetelmästään huolimatta, tuskin sen ansiosta. Muut saavuttavat tavoitteensa tekemällä rikkaasta ja hallitsevasta Niciasta julkisen hölmön. Mutta tässä tapauksessa **monien** ja **harvojen** edut eivät sulje toisiaan pois. Jos siis "kaikkien ihmisten teot arvioidaan lopputuloksen mukaan", kaikki on hyvin.

Analogiaa ei voida jatkaa pitemmälle viittaamatta tekstilajien peruseroon. Yksityisen piiri on toimintaympäristönä tyystin poikkeava Il Principen julkisesta piiristä. Julkisen piirissä eivät kaikkien tavoitteet voi toteutua yhtä aikaa. Julkisen piirissä vallitsee pysyvä niukkuuden tila.

Mandragolan yksityisen piirissä tätä niukkuutta ei ole. Jos tilannetta tarkastellaan julkisen piirin ehdoilla, yksityisen piiri tavallaan maksaa runsaudestaan sillä, että sen piirissä ei niukkuuden voittamisen hintana myöskään ole olemassa mitään yksiselitteistä merkitysmaailmaa, joka olisi kaikille yhteinen.

Komedian yleinen elementti on nauru, joka saattelee tapah-tumia. Naurulla on myös Machiavellin Mandragolassa sosiaalisesti oletettua käyttäytymistä ja rooleja vahvistava luonne. Nauru toisaalta vahvistaa olemassaolevia normeja, toisaalta on rangaistus niistä poikkeavalle yksittäiselle käyttäytymiselle. Mandragolassa naurulla on lisäksi tehtävänä Machiavellin oman näkökulman vahvistaminen; ei vain vallit-

sevien normien lujittaminen vaan myös niiden ylittäminen avoimen immoraalisessa hengessä.

Nauru siten rajoittaa ja ohjaa merkitysten anarkistista runsautta. Jos yksityisen piirin sosiaalisia tilanteita katsotaan voiton/ tappion näkökulmasta, kuten Machiavelli katsoo julkisen piirin poliittisia tilanteita, merkitykset ovat rajattomat - jokaisella omansa. Mutta jos naurua pidetään komediatekstin ohjaavana elementtinä, merkitykset rajoituvat toisaalta konventionaalisen moraalin vahvistamiseen ja toisaalta sen ylittämisen luomaan onnellisuuteen ja iloon.

Mandragolan ihmiset ovat tavallisia kadunmiehiä, eivät poikkeusihmisiä sosiaaliselta statukseltaan tai psyykkiseltä rakenteeltaan. Naurun saattama moraalisten rajojen ylittäminen merkitsee siten immoraalisen käyttäytymisen tärkeän sosiaalisen tehtävän alleviivausta: rajojen ylittäminen ei ole poikkeusyksilöiden etuoikeus tai tehtävä, vaan jokamiehen arkista todellisuutta.

Rajojen ylittämisen jälkeen hajoavat tavanomaiset kaikille yhteiset merkitykset. Yhteinen merkityks maailma on voimassa sääntöjen seuraamisena, mutta niiden tuolla puolen jokainen toimii omien yksityisten normiensa mukaan tullakseen parhaansa mukaan onnelliseksi. Ihminen voi tulla onnelliseksi, vaikka hänen etuaan poljettaisiin konventionaalisella moraalilla mitattuna - jos vain hänen tavoitteensa toteutuu.

Onnellisuuden "hintana" vain saattaa olla naurunalaiseksi

joutuminen konventionaalisen moraalikoodin silmissä. Moraalikoodin rajat ylittävissä tilanteissa käden ja silmän roolit arvostelukyvyn mittoina eivät enää ole voimassa tavanomaisella tavalla käsi koskee ja on läsnä ja arvioi kaiken aivan toisin.

Yksityisen piirissä kädellä koskettaminen merkitsee läsnäoloa ja vallan käyttämistä. Mutta käden koskettamalla oleminen ei takaa merkityksen nimeämisen etuoikeutta, kuten julkisen piirissä. Käsin koskettaja, Nicia Calfucci, saa nimetä oman merkityksensä tapahtumien sarjalle, mutta hänen merkityksensä poikkeavat radikaalisti merkityssarjasta, jonka tapahtumien järjestäjät ovat asiain kululle halunneet antaa.

Yksityisen piirissä läsnäolon metafysiikka menettää julkisen piirin taikansa. Läsnäolossa ei ole samaa vallan täyteyttä kuin julkisessa elämässä, vaan se saattaa jopa merkitä joutumista kaikkein naurunalaisimpaan asemaan, vallan hierarkian juurelle. Toisaalta merkitysten runsauden maailmassa tällä ei ole erityisen suurta merkitystä, koska myös naurunalaisessa, vallattomassa asemassa on mahdollista saavuttaa perimmäinen tavoitteensa, aivan toisin kuin julkisen politiikan todellisuuksessa.

Läsnäolo hajaantuu yksityisen piirissä. Merkitysten hajanaisuuden takia elämässä ei ole mitään polttopistettä, josta käsin kaikki muut merkitykset ja siten elämisen käytännöt olisi määriteltävissä ja hallittavissa. Merkitysten runsaus synnyttää komedian: kaikki on mahdollista yhtäaikaan, kukin

omia toimintojaan ja merkityksiään ajaen.

Käsi ei tiedä muita merkityksiä kuin omansa etsiessään vuoteessa liikkuvia ruumiita. Silmät, jotka tarkkailevat etäämpää tapahtumien kulkua, ovat varmoja kyvystään määritellä sosiaalinen tapahtuma. Tämä on päinvastoin kuin Il Principen julkisessa maailmassa, jossa vallitsee ehdoton käden ensimmäisyys asioiden määrittelyn ja siten myös poliittisen arvostelukyvyn kriteerinä.

Silti käden ja silmän toiminnoilla on myös yhteisiä piirteitä. Silmä luo kummassakin tapauksessa näyttämön: poliittisen vallankäytön tilan sekä myös kadun ja yksityisten asuntojen sosiaalisen tilan. Edellisessä tapauksessa silmän reseptioon perustuu poliittinen valta, jolle silmä luo tilan, jälkimmäisessä tapauksessa silmällä on myös erityinen tehtävä **viettelyn** kanavana.

Mandragolan päätös on paitsi Machiavellin retorinen keino astua ulos valmiiksi kirjoitetusta tekstistä, myös silmien sulkeminen laaditulle näyttämölle. "Te jotka odotatte: älkää enää luulko meidän tulevan ulos. Seremonia kestää kauan ja minä jään kirkkoon. Muut menevät kotiinsa sivuovesta. Hyvästi" (V,6).

2. "Non" vai ei - editio-ongelmia

Fragmentin johtopäätös on: jos **monet** ovat sovussa ensimmäi-

sen vallan kanssa, **harvat** jäävät sen ulkopuolelle. Katkelman päätös on aforistinen ja monet ovat tulkinneet sen toisin. Esimerkiksi A.Gilbertin käännös kuuluu: "... harvoilla ei ole tilaa siellä missä monet kerääntyvät yhteen". Ernst Merian-Genastin käännös vastaa suunnilleen tässä esitettyä tulkintaa, samoin muuten käsitteellisesti suurpiirteinen Huhtalan suomennos. (Allan H. Gilbert, Machiavelli, The Chief Works and Others; Machiavelli, Der Fürst, Reclam; Ruhtinas, suom. Aarne Huhtala)

Gilbertin käännöksellä on mielensä, vaikka se ei olekaan sanatarkka. "Tilan" käsitteen käyttäminen yhdistää kaksi ryhmää poliittisen arvostelukyvyn menetelmiinsä. Siellä missä **monet** kerääntyvät yhteen, luovat joukon yhdistyneet katseet poliittisen tilan, speaktaakelin. Mutta tuo tila ei ole samaa lajia kuin **harvojen** luoma poliittinen tila, käden valtakunta. **Monien** yhteen kokoontuminen merkitsee politiikan näyttämön luomista hallitsevalle vallalle. Speaktaakeli on **harvoille** epäluonteellinen ja vieras poliittinen tila, ja siksi he syrjäytyvät poliittisesta vallasta.

Sijan eli tilan puuttuminen on vallan puuttumista. **Harvat** voivat tehdä poliittisia analyysyjään paremmilla menetelmillään miten haluavat, mutta he jäävät poliittisen vallan ulkopuolelle, jos vallanpitäjä ja kansa ovat keskenään tehneet liiton. Mikään ei estä heitä analysoimasta ja jatkamasta analyysyjään; paikan puuttumista ei pida tulkita likvidaatioksi, vaan yksinkertaisesti syrjäytymiseksi poliittisen prosessin käytännöstä, vallan keskiöstä. Koska tilaelementti on vieras, otetta valtaan ei ole.

Mutta asia ei ole näin yksinkertainen. Ei ole olemassa mitään sellaista Il Principen editiota, jonka kaikki tunnustaisivat. Alkuperäiset käsikirjoitukset ovat kadonneet ja useita hiukan erilaisia versioita on editoitu. Katkelman lopussa on useimpien auktoriteettien editioissa **harvojen** 'epäeduksi' sana "non" - siis ei tilaa ("li pochi **non** ci hanno luogo quando li assai hanno dove appogiarsi").

On kuitenkin myös editioita, joissa sana "non" ei esiinny. Tällöin merkitys muuttuu radikaalisti: **harvoista** tulee silloin **monien** turvallisuuden takaajia. Ja jotta ongelma olisi riittävän moniselkoinen, on olemassa myös editio, jossa "non" on siirretty tarkoittamaan **monia**, jolloin **harvojen** asema entisestään korostuu.

Tätä ongelmaa ei voida noin vain ratkaista jollakin oikeuttamiskeinolla. Tekstikeskeisessä eksplikaatiossa joudutaan etsimään tekstin sisäisiä lankoja, joista tekstin (tässä fragmentin) kokonaisuus tulee ymmärrettäväksi kudokseksi. Sisäisen johdonmukaisuuden valossa ensimmäinen vaihtoehto, jossa **harvoille** ei luvata tilaa poliittisessa vallassa, vaikuttaa johdonmukaiselta fragmentin kokonaisuuden kanssa (vrt. Parel 1985, 12-13).

Illuusiottomassa ajatuksen johtamisessa lukijan huomio kiinnitetään ensin arvostelumenetelmien eroon. Sitten todetaan voittamisen itseään legitimoiva mahti ja todetaan, miten vallanpitäjä voi -sikäli kuin pysyy vallassa- nojata kansan tukeen. Jos vallanpitäjän ja kansan välinen 'sopimus' onnistuu, jäävät **harvat** vallan ulkopuolelle.

Toisaalla, Il Principen IX luvussa Machiavelli toteaa: "Teen vain sen johtopäätöksen, että ruhtinaan on välttämätöntä (necessario) saada kansa ystäväkseen - vihollisuuksien ilmetessä ei muuten apua löydy" (Il Principe, IX, 19). Machiavelli päättää perusteluketjunsä tyypillisellä tavalla, kertomalla esimerkin spartalaisesta ruhtinaasta Nabiksesta, joka kykeni piiritettynäkin pitämään valtionsa, koska hänellä oli kansa puolellaan.

Chabod huomauttaa Machiavellin tyypillisestä tavasta käyttää esimerkkiaineistoa valikoivaan tapaan. Nabiksen oli pakko tehdä sopimus roomalaisten kanssa, vaikka nämä eivät pystyneetkään suoranaiseen valloitukseen. Myös Puppo huomauttaa samasta seikasta: Machiavelli jättää sanomatta, että Nabis joutui taipumaan roomalaisten painostuksen edessä. (Chabod 1962, 49; Puppo 1969, 101).

"Tätä käsitystäni ei voi kukaan vastustaa vetoamalla kuluneeseen sananlaskuun, jonka mukaan 'se joka rakentaa kansan varaan, rakentaa hiekalle (sananmukaisesti "mutaan")' " (Il Principe, IX, 21). Tämä hokema on voimassa vain silloin, kun joku yksityinen kansalainen odottaa kansan vapauttavan hänet vihollisen tai vallanpitäjän sorrosta. Yksityinen kansalainen, esimerkiksi kapinan tai puolueen johtaja, yleensä poliitikko, ei voi luottaa tahaan tukeen toisin kuin vallanpitäjä. (ibid.)

Machiavellin tekstissä vallanpitäjä ei ole kuka tahansa poliitikko. Poliittinen valta luo kantajalleen auran, joka

mahdollistaa hänelle sellaisen toiminnan, joka vallasta kilpailevalle poliitikolle ei ole mahdollista. Suhde kansaan on tyypillinen ja myös tärkeä esimerkki, joka luonnehtii vallanpitäjän ja tavallisen poliitikon eroa. Kansan pyrkimys vain suojautua sorrolta saa sen turvautumaan vallanpitäjään ja tukemaan sitä, mikäli se katsoo tuen tämän tavoitteensa kannalta mielekkääksi.

Hallitsijan ja kansan sopimus on sopimus politiikan tilaelementin luonteesta. Silmän politiikaksi 'sovittu' tilaelementti eristää **harvat** politiikan käytännöllisestä vallasta. On syytä olettaa, että Machiavellin mukaan tällainen sopimus on sikäli luonnollinen, että se perustuu hänen olettamiinsa ihmisluonnon vakioisiin piirteisiin. Toisaalta on muistettava, että tämä sopimustyyppi ei tietenkään ole ainoa mahdollinen Machiavellille.

Toisen vaihtoehdon kannattajiin kuuluu Federico Chabod. Chabodin menetelmä perustuu siihen, että hän pitkälle samastaa ruhtinaan ja **harvat**. Jälkimmäisten onnistuessa tulee myös **monien** elämä turvatuksi. Jos he onnistuvat, he saavuttavat paikan, tason, joka on kaikkien nähtävissä, mutta jonka todellinen merkitys poliittiselle vallalle on vain heidän arvioitavissaan. Chabodille **harvat** ovat **i virtuoosi**, yhteiskunnan sosiaalisen kerrostuman ylintä ainesta.

Samalla **monet** turvaavat asemansa. Tosin asemassa sinänsä ei ole paljon mainittavaa: se merkitsee vain oman turvallisuuden takaamista vailla syvempiä kunnianhimoja poliittiseen valtaan tai muuhun yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen. Tämä

on luonteva asiointi, "lo evento della cosa" (Chabod, 1962, 88).

Suhde toimii kuitenkin Chabodin mukaan myös toisinpäin. **Harvoilla** on mahdollisuuksia ylipäätään tavoitella poliittista valtaa vain silloin, kun **monien** vakaa asema on turvattu. Jos näin ei ole, **harvojen** kamppailulta vallasta puuttuu sen tärkein edellytys, riittävä yhteiskunnallinen rauha, rakenteiden pysyvyys.

Chabodin idea tulee ymmärrettäväksi vertaamalla katkelmaa II Principen IX luvun alkuun, jossa erotellaan ruhtinas, ylimykset ja kansa (grandi, populo). Machiavellin asettama ongelma on, miten ruhtinas saavuttaa valtansa näiden kahden ryhmän poliittisessa ristiriidassa ja miten tämän tulee toimia pysyäkseen tässä alituisessa ristiriidassa vallassa. Chabod samastaa **harvat** ylimyksiin ja **monet** kansaan. Tällöin editiotulkinta on sopuoinnussa IX luvun sanoman kanssa.

Chabodin idea kuitenkin rikkoo fragmentin sisäisen mielen ja puheenaiheen, poliittisen arvostelukyvyyn samastamalla yksinkertaisesti kirjoittavan käden ja poliittisen vallan toisiinsa. Puhuminen poliittisen arvostelukyvyyn menetelmistä on yksi asia, puhe poliittisen vallan luonteesta toinen asia. Ei ole mitään luontevaa syytä samastaa tietyn tyyppisen poliittisen arvostelukyvyyn kantajia johonkin tiettyyn yhteiskunnalliseen kerrostumaan. **Harvat** voivat olla ylimyksiä, mutta kaikki ylimykset eivät missään tapauksessa kuulu **harvoihin**.

Toisaalta voidaan huomauttaa, että Machiavellin tapa käyttää **harvojen** käsitettä ei ole johdonmukaisesti poliittisen arvostelukyvyn piiriin rajoitettu. IX luvussa Machiavelli aivan ilmeisesti tarkoittaa **harvojen** käsitteellään yksinkertaisesti sellaisten ihmisten vähälukuisuutta, jotka olisivat valmiita uhrautumaan valtionsa puolesta (IX, 26); ja muutamien harvojen kuninkaan lähellä olevien vaikutusvaltaisten kansalaisten lukua vastakohtana kansan lukuisuudelle (IX, 20). **Pochi** ei ole tässä poliittista arvostelukykä kuvaava käsite, vaan lukumäärää tarkoittava sana.

Vasta XVIII luvussa **monet** ja **harvat** muuttuvat käsitteiksi, joilla arvioida poliittista arvostelukykä. Il Principe on siten myös kehityskertomus, jossa joidenkin olennaisten käsitteiden kypsyminen konkreettisista ihmisistä kuvailevista termeistä poliittista tilaa ja toimintaa kuvaaviksi abstrakteiksi käsitteiksi tapahtuu tekstin edetessä.

Monien ja **harvojen** välillä vallitsee epäilemättä tietty epäsymmetria totuuden läheisyyden suhteen. Machiavelli näyttäisi pitävän **harvojen** menetelmää eräässä mielessä totuudellisempana tapana arvioida politiikkaa kuin **monien** tapaa. Totuudellisempana siinä mielessä, että käsin kosketaman matkan päässä oleva ainakin tietää hallitsevan vallan todellisen luonteen.

On kuitenkin tärkeää myös havaita, mitä tämä ei merkitse. Machiavellin lukeminen tavanomaisten valistuksellisten linsien läpi on antanut väärän kuvan, jonka mukaan totuuden tuntemisella sinänsä oli jotakin merkitystä politiikassa

totuuden haltijalle. Machiavellin ideana fragmentissa nimenomaan on todeta, että tätä yhteyttä ei voida olettaa yksiviivaiseksi "totuus menestyy" -suhteeksi.

Machiavellin tapa jäsentää totuuden ja poliittisen toiminnan suhteita on aivan toinen. Olisi perusteellinen virhe olettaa, että Machiavelli jotenkin vähättelisi tai alentaisi **monia**. Fragmentti on analyysiä, jossa eri kerrostumat nähdään poliittisina ja eksistentiaalisina realiteetteina. Machiavelli esittää havaitsemiaan poliittisen prosessin tosiseikkoja, ei sosiologista analyysiä kerrostumien alkupe-
räästä.

Yhtä vähän Machiavellilla on myöhemmän länsimaisen valistuskertomuksen totuudentahtoa. Kysymys on poliittisesta vallasta ja sen jakaantumisesta yhteisössä. Tätä ei voida mitata eri kerrostumien totuuteen pyrkimisen tavoilla, arvottaen niiden laadun mukaan kerrostumien pyrkimyksiä. Machiavellille 'totuus' on vain yksi pyrkimys muiden joukossa; on syytä tarkastella sen menestymisen ehtoja samaan tapaan kuin muidenkin pyrkimysten. Mutta sillä ei ole mitään erikoisasemaa politiikassa.

Chabodin valistuksellinen yritys 'pelastaa' **harvat** perustuu siten väärinkäsitykseen. Machiavellilla ei ole mitään erityistä tarvetta puolustaa **harvoja** poliittisen vallan tavoittelemisessa. Jos ylin valta ja **monet** löytävät toisensa, **harvat** jäävät poliittisen vallan varjoon luonnostaan. Ellei tätä yhdistelmää ole, **harvojen** painoarvo valtapolitiikassa nousee huomattavasti. Mutta **harvoja** ei pidä samastaa ylim-

pään valtaan.

Myös Parel tekee saman virheen todetessaan "prinssin tietävän, että **monien** arvio on heikompaa (inferior) kuin **harvojen**" (Parel 1985, 14). Ylimmän vallan haltijan tavoitteena on vallan pysyvyys ja siten samalla vallan tasapaino. Siten ei ole olemassa mitään "heikompaa" tai "parempaa" arvostelukykä, vain erilaisia menetelmiä. Hallitsijan kannalta olennaista on vain hänen oma kykynsä toimia vallan pysyttämiseksi. Eri kerrostumien tunteminen on tässä ehdoton edellytys.

Chabodin käyttämää tulkintaa seuraten olisi välttämätöntä samastaa poliittinen valta **harvoihin**, "totuudellisempaan" analyysitapaan. Machiavelli kuitenkin erottelee radikaalisti **toimivan poliittisen vallan** politiikan **arvioinnin** menetelmistä. Ajatukseen sisältyy voimakas kannanotto politiikan tarkastelun, diagnoosin, ja politiikan tekemisen välisen kuilun puolesta.

"Politiikan peruserottelu on: mikä on tehokasta ja mikä tehotonta" (Parel 1985, 17). Vallanpitäjän kannalta politiikan arvioimisen strategiat ovat kummatkin yhtä hyödyllisiä ja sitäpaitsi kumpikin yksinään tehottomia. Poliittisen vallan pysyvyyden kannalta tarvitaan molempia. Ja jos jompi kumpi täytyy sulkea poliittisen vallan käytännön toiminnasta pois, se on **harvojen** käsin koskettamisen menetelmä.

Chabod siis samasti **monet** ja **harvat** luvun alussa mainittuihin kahteen ryhmään: grandeihin ja populoon, ylimyksiin

ja kansaan. Tekstiyhteydessä käsitteet vaikuttavat yhteiskuntaluokkien kuvaukselta, koska Machiavelli puhuu niistä poliittisen toiminnan subjekteina, toimivina yhtenäisinä ryhminä. Tämä kuva on kuitenkin vain osittain oikoa. (Il Principe, IX, 1-2)

Machiavelli käsittelee IX luvussa tapausta, jossa joku yksityinen kansalainen nousee valtaan kotikaupungissaan, kaupunkivaltiossaan. Tähän asemaan yleneminen edellyttää kansalaiselta paitsi ovelaa onnekkautta, kykyä ja suotuisaa tilaisuutta, myös joko kansan tai ylimysten tukea. (IX, 1)

"Jokaisessa kaupungissa löydetään nämä kaksi erilaista mielenlaatua (umori diversi). Ne syntyvät siten, että kansa ei tahdo olla ylimysten käskyvallan ja sorron alla ja ylimykset puolestaan tahtovat komentaa ja sortaa kansaa. Näiden mielihaluksen (appetiti) takia tulee kaupunkiin yksi seuraavista kolmesta vallasta (effetti): ruhtinasvalta, kansalaisvalta (libertà) tai anarkia" (IX,2).

Käsite **umori** on tärkeä. Se viittaa pikemminkin psyykkisiin, ihmisen luonteenlaatuun kohdistuviin jaotteluihin kuin sosiologisiin, yhteiskuntaluokkia koskeviin erotteluihin. Sama erottelu ilmenee myös Discorsi-teoksessa (I, iv, 3) samoin sanoin tarkoittaen erottelua jokaisessa tasavallassa. Käsite on perultaan lääketieteellinen (modernisti sanoen psykiatrinen) eikä sosiologinen. (Vrt. Puppo 1969, 98)

Ne joilla on 'ylimyksellinen mielenlaatu', ovat usein tärkeässä asemassa yhteiskunnassa. Mielenlaadun ydin on määri-

telmän mukaan halu valtaan ja toisia alistamaan: monet tämän mielenlaadun omistajista ovat onnistuneet tavoitteessaan. Rahvaan halun vain välttää alistettua asemaa omaavat taas useimmiten eivät ole poliittisen vallan omistajia: heillä ei ole kunnianhimoa, joka ajaisi heitä kohti poliittisen vallan huippuja.

Silti tämäkään jako ei ole samastettavissa suoraan yhteiskuntaluokkiin. Kaikki grandit eivät ole poliittisen vallan eliittiä eikä kaikki rahvas (populo) ole poliittisesti alistetussa asemassa. Kysymyksessä on, kuten Chabod huomauttaa, "tendenze, disposizioni d'animo" (Chabod 1962, 46), sielullinen suuntautuneisuus. Machiavellin kielellä kansalaisen ruumiillinen suuntautuneisuus, ominaisuus.

On vielä syytä huomauttaa, että teksti ei lainkaan etukäteen rajoita valtaan nousevan kansalaisen laatua. Hän on vain "uno privato cittadino", vailla etukäteistä kuulumisen välttämättömyyttä mihinkään yhteiskunnalliseen ryhmään, mielenlaatuun, poliittiseen arvostelukyvyn lajiin tai muuhun ennen poliittisen taistelun alkua määriteltyyn ryhmään. Machiavellin teksti on ajatuskoe, abstraktio, kirjallinen tapa luoda politiikalle tila. Poliittisen vallan tavoittelijan ainoa etukäteinen olemusedellytys on kuuluminen miessukuun, rajoitus joka aikalaistapaa vasten on itsestäänselvä. Empiiriset aikalaiset kansalaisuuden rajoitukset eivät Machiavellia tässä yhteydessä kiinnosta.

Huolimatta siitä, että ylimykset ja kansa ovat pikemminkin mielenlaatukäsitteitä kuin sosiologisia kategorioita, niitä

ei voida suoraan samastaa **moniin** ja **harvoihin**. IX luvun aihe on spesifi tilanne, jossa joku yksityinen kansalainen nousee poliittiseen valtaan. XVIII luvun fragmentin aiheena on universaalinen väittäjä ihmisluonnosta ja sen taipumuksista arvioida politiikkaa. Poliittisen arvostelukyvyn menettelyt on erotettava poliittisen vallanhalun luokittelusta.

3. **Monet** ja **harvat** toiminnassa

3.1. Keitä ovat **monet** ja **harvat**

Jos **monilla** on mihin luottaa, ei **harvoille** ole sijaa poliittisessa vallassa. Tai päinvastoin: jos **harvoilla** on sanansija poliittisessa vallassa, se merkitsee **monien** syrjäytymistä poliittisesta vallasta. Joko - tai.

Chabodin käyttämä tulkinta johti erilaiseen johtopäätökseen. Ryhmien tulkitseminen yhteiskunnallisiksi luokiksi ei kuitenkaan vastaa Machiavellin XVIII luvun fragmentin perustelua, poliittisen arvostelukyvyn teorian kehittelyä, eikä myöskään IX luvun alun ryhmiä ole tarpeellista tai edes oikein tulkita yksinomaan sosiologisiksi luokiksi.

Il Principen IX luvun idea on, että poliittisen vallan ottaja ei voi hylätä kumpaakaan kahdesta mielenlaadusta ja niiden kantajaryhmistä, ei *grandeja* eikä *populoa*. Vallanpitäjän on selvittävä kummankin kanssa. Ristiriitatilanteessa tärkeintä on kuitenkin *populon* tuki. Kansalla, rahvaalla on kohtuullisemmat tavoitteet, lähinnä itsesuojelu.

Käsillä olevassa fragmentissa puheena ovat kuitenkin **monet** ja **harvat**, eivät kansa ja ylimykset. Machiavelli ei tunnustanut ole aina tarkka käsitteiden käytössään - mutta suuri osa tästä maineesta perustuu kuitenkin huolettomaan lukutapaan, ei tekstien monimerkityksisyyteen. Käsitteet kuvaavat kokonaan eri asioita.

Monet ovat fragmentissa kansan lukumääräinen enemmistö. Ne, jotka katsovat politiikka ulkoisen näytön mukaan. Näitä ihmisiä on yhtä hyvin kunnianhimoisissa ylimyksissä kuin kohtuuteen tyytyvässä kansassakin, erottelu kulkee halki reaalisten yhteiskuntaluokkien ja mielenlaatuojen. **Monien** kerrostuma on etäämpänä omasta aktiivisesta osallistumisesta poliittiseen valtaan.

Fragmentti valottaa poliittista arvostelukykä. Siksi kysymys ei ole fyysikaalisesta etäisyydestä tai yhteiskunnallis-sosiaalisesta etäisyydestä, vaan elämäntavallisesta etäisyydestä ja luovuudesta suhteessa poliittiseen valtaan. Useimmat ihmiset suhtautuvat politiikkaan itselleen ulkoisena tapahtumana ja keskittyvät sen tulokseen.

Harvat ovat politiikan arvioinnin ammattilaisia. Kertojan ääni samastuu aivan ilmeisesti fragmentissa **harvoihin**. **Harvojen** arvostelukyvyn tuloksena on ajatus, jonka mukaan lopputulos on ainut kelvollinen kriteeri poliittisen toiminnan arvioimiseksi. Näin kertojan ääni, **harvat**, on kehittänyt menetelmän politiikan arvioimiseksi.

Harvojen tapa erottaa politiikan laatu tekijästään on radikaali. On aivan samantekevää, millainen politiikan tekijä henkilönä on, tärkeää on vain hänen toimintansa laatu ja onnistuminen. Poliitiikan tekijälle asetetaan tietysti vaatimuksia, mutta nämä vaatimukset eivät kohdistu hänen olemukseensa, vaan rooleihinsa. Roolit oletetaan mahdollisiksi - ja myös välttämättömiksi - **valita**. (XVIII,6, 15)

Jos poliittinen aktori onnistuu pyrkimyksessään valtaan, jää muiden **harvojen** osaksi useimmiten sivusta seuraaminen. Machiavellin monimielinen idea on: politiikan ammattimaiset tarkkailijat voivat tosin sanoa, millainen joku hallitsija on, mutta sillä ei ole paljon merkitystä, jos hallitsija on toiminut oikein ja tehnyt kansan enemmistön kanssa 'yhteiskuntasopimuksen'.

Fragmentin valossa lienee todella oikeutettua puhua 'yhteiskuntasopimuksesta' vallanpitäjän ja **monien** välillä. Katkelman aforistinen lopetus on avoin monenlaisille spekulatioille, mutta sen yleinen viittaus on selvä. **Monet** ovat saavuttaneet hallitsijan kanssa sopusoinnun. Hallitsija hallitsee ja **monet** nojautuvat valtaan, tukevat sitä, stabiiloivat sen ja niin tehdessään takaavat oman turvallisuutensa, pysyvän paikkansa politiikan katsomossa.

Monet ovat ryhmä, joka tyytyy politiikassa sen panosten tarkasteluun. **Monilla** ei ole omaa kunnianhimoa poliitiikan panosten tuottamiseen. Se haluaa tyytyä asemaan, jossa se kykenee turvallisesti tarkastelemaan politiikan tuoton laatua. Se supistaa omalla valinnallaan osallistumisensa poli-

tiikan vallan prosesseihin pelkäksi tuotosten tarkasteluksi - sikäli kuin 'oma valinta' -ajatusta voi käyttää tilanteesta, jossa **monien** politiikan arviointimenetelmä syntyy 'luonnostaan' näkö-metaforan perustalle.

Parel huomauttaa Machiavellin omakohtaisesta suhteesta **monien** politiikan arviointimenetelmään. Kirjeessään Piero Soderinille (v. 1506) hän selitti ennaltanäkemisen viisautteen (prudence) perustuvan politiikan arvioinnin olevan mahdotonta ja piti **monien** tapaa arvioida politiikkaa tuloksien mukaan oikeana. Machiavelli samastui tässä Il Principe-teokseen verraten varhaisessa kirjeessä **monien** menetelmään (Parel 1985, 19-20).

Edellä on esitetty, että Machiavelli samastuu myös **harvoihin**. Miten on mahdollista, että Machiavelli kykenisi puhumaan kuin kahdella äänellä yhtäikaa, sekä **harvojen** että **monien**? Il Principe kirjallisena tekstinä on aivan ilmeisesti erään **harvan** käsialaa, käden kosketus politiikan teorian käytäntöön. Toisaalta Machiavellin ilmeisestä taipumuksesta vallan tasapainoteorioihin ei voi olla erimielisyyttä erityisesti Discorsi-teosta lukiessa. Mutta myös Il Principe-teos sisältää vahvoja elementtejä eri ryhmien välisen poliittisen vallan tasapainon suositteluksi (erit. IX luku).

Vastaus kysymykseen löytyy Machiavellin tavasta vaihtaa rooleja. Kirjoittaessaan politiikan teoriaa hän luo **harvojen** näkökulman avulla samalla teoreettisen esityksen politiikan prosessista. Näkökulman luonteen takia hän samastuu **harvojen**

rooliin. Mutta ei ilman monivivahteista ironiaa, jonka hän esittää Mandragolassa: käden kosketus ei aina anna yksiselitteistä tietoa siitä mitä tosiasiaassa eli muiden merkityksissä on tapahtumassa.

Mutta arvioidessaan poliittisen vallan käytäntöä hänellä on selvästi toinen käsitys perimmäisestä realiteettiperiaatteesta: hän on vankasti silmän ensimmäisyyden ja näytön kannalla. Poliittisen vallan käytännössä kirjoittavalla kädellä on ironinen rooli todeta silmän, ei käden, ensimmäisyys. Vai toteaako sen silmä ?

Machiavellin käsitys poliittisesta arvostelukyvystä ja poliittisesta prosessista ylipäätään perustuu hänen ihmiskäsitykseensä. "Ihmisistä voidaan yleisesti sanoa: he ovat kiittämättömiä, häilyväisiä, teeskenteleviä ja salailevia, vaaraa kaihtavia ja saaliinhimoisia" (XVII, 10) tiivistää Machiavelli käsityksensä Il Principen kenties tunnetuimmassa kohdassa. Käsitys kuvaa ihmisiä poliittisessä kontekstissa.

Tällaiset perusideat ovat tietenkin perimmältään sekä kumoamattomia että vahvistamattomia. Ne ovat varsinaisen teorian perusainesta tavalla, joka ei oikeuta teorian tarkastelijaa kritikoimaan ajatuksen totuudellisuutta. Kiinnostavampaa kuin keskustella tämän perusnäkökulman oikeutuksesta on tarkastella, mitä seurauksia tällä käsityksellä on hänen muuhun teorian kirjoitukseensa.

Lausuman sisältöä on syytä eksplikoida silmän ja käden teeman kannalta. Tarkastelun perustana on havainto, jonka

mukaan Machiavellin tiivistys ei sisällä minkäänlaista tuomiota tai moraalista paheksuntaa, vaan ainoastaan silminnäkijän rekisteröinnin ihmisten tavanomaisesta laadusta poliittisessa tilanteessa.

Häilyväisyys (volubili) kuvaa ihmisten yleisintä ominaisuutta tarkasteltuna poliittisessa tilanteessa läsnäolemisen tarpeellisuuden kannalta. Ihmisiä ei voida sitoa poliittiseen tilanteeseen ja sen vallan rakenteisiin vastoin heidän tavoitteitaan ja etujaan; toisaalta sitominen onnistuu melko helposti, koska ihmisten keskimääräiset tavoitteet ja edut politiikan käytännössä ovat matalia ja suhteellisen helposti tyydytettäviä, lähinnä turvallisuuteen liittyviä.

Il Principen ja yleensä Machiavellin volubile-käsite viittaa siihen, että ihmisten keskimäärin ei oleteta kiinnittävän paljon positiivista huomiota politiikan ja poliittisen vallan prosesseihin. Minimitavoitteen toteuduttua poliittinen prosessi näyttäytyy ihmisille keskimäärin speaktaakkelina, jonka arvot ovat pikemminkin ulkoisen esteettisiä kuin sisäisiä merkityksiä. "Häilyvyys" merkitsee yksinkertaisesti huomion kiinnittymistä toisaalle ja politiikan prosessin putoamista havaintokynnyksen alapuolelle - ja sen palaamista myöhemmin uudelleen takaisin katseen kohteeksi.

3.2. Läsnaolon metafysiikka ja sen rajoitukset

Volubile - käsite merkitsee ennen kaikkea läsnäolemisen kyseenalaistamista. Häilyvyys on vaihtelevuutta, intention ja huomion vaihtelevuutta. Poliitiikan prosessi on Machiavellille luonnollisesti kiinteä ja asetettu näyttämö, jonka suhteen ihmiset ovat joko läsnä tai eivät ole. Volubile-ominaisuus tarkoittaa ihmisten alituista laadullista muuttuvaisuutta heidän läsnäolemisen asteessaan. Poliitiikka on Machiavellin teoriassa kiinteä näkökulma, jonka suhteen ihmiset ovat "volubili".

Monet ja **harvat** määritellään heidän läsnäolemisensa tavan mukaan. Jakokriteerinä on tapa, jolla he ovat läsnä poliittisessa prosessissa silloin kun ovat ylipäätään läsnä. Jälkimmäistä ominaisuutta, alituista läsnäoloa, Machiavelli ei edellytä, ei myöskään **harvoilta**. Poliitiikan voidaan sanoa olevan läsnä ihmisten elämässä, mutta ihmisten ei tarvitse (aina) olla läsnä politiikan käytännössä. Tässä keskitytään poliittisen arvostelukyvyn laatuihin, jotka toimiessaan josinansa edellyttävät tilanteessa mukana olemista, läsnäoloa.

Ihmisten häilyvyys-ominaisuus saa fragmentissa konkretisoineikseen kuvauksen kiittämättömyydestä, vaaran kaihdamisesta ja saaliinhimoisuudesta (ingrati, fuggitori de' pericoli, cupidi di guadagno). Konkretisoinnit kuvaavat yksinkertaisesti eri logiikkaa kuin politiikan näyttämöllä vallitsee. Eri logiikan mukaan toimiminen saa ihmisten toiminnan näyttämään jatkuvalta läsnä- ja poissaolon vaihte-

lulta, omien ja politiikalle ulkopuolisten oikkujen mukaan. 'Oikusta' tosin voidaan puhua vain, jos asiaa tarkastellaan politiikan läsnäolon metafysiikan kannalta.

Poliittisen arvostelukyvyn liittäminen läsnäolemiseen on luontevaa. On mahdotonta kuvitella mitään arvottamisprosessia, joka ei perustu jonkinlaiseen läsnäolemiseen tai ainakin interventioon tilanteeseen ja prosessiin, jota tulisi arvottaa. Siksi **monien** ja **harvojen** poliittisen arvostelukyvyn menetelmiä voidaan tarkastella erikoistapauksina läsnäolemisesta poliittisessa tilanteessa.

Molemmissa tapauksissa on kysymys läsnäolemisestä. **Harvojen** läsnäolo on konkreettisempaa, käsinkosketeltavaa, prosessien tuntemiseen perustuvaa läsnäoloa poliittisessa tilanteessa; **monien** läsnäolo on etäisempää silminnäkijänä olemista. Kansalaisten kokonaisuutena jako on täydellinen: jokainen kuuluu jompaankumpaan luokkaan. Täydellinen poissaolo ei ole mahdollista.

Machiavellin 'läsnäolon metafysiikkaan' kuuluu sen kollektiivisuus. **Harvojen** tragediana on juuri se, että he ovat lukumääräisesti harvoja, identifioitavissa ja yksilöitä. **Monien** todellinen voima suhteessa poliittiseen valtaan on heidän luvuttomassa määrässään ja jaottomuudessaan yksilöihin. **Monien** katseessa on poliittisen tilan luovaa voimaa juuri siksi, että se ei ole erillisten yksilöiden katsetta, jaoteltavissa ja spesifioitavissa, vaan kollektiivinen silmä, joka massiivisena kokonaisuutena on kykenevä luomaan politiikan näyttämön.

Il Principessa kansalaisen sisäinen suhde valtaan merkitsee aina luopumista yksilöllisestä identiteetistä. Olipa kysymyksessä grandi, populon jäsen, yksi **harvoista** tai **monista**, kuka tahansa, hänen ehtonsa osallisuudestaan poliittiseen valtaan on yksilöpersoonallisen kiinteään identiteetin jättäminen vaihtuvien roolien hyväksi. Poliittinen valta Machiavellille on viime kädessä yhteisöllistä toimintaa, jonka käytännön yksi tärkeimmistä tuloksista on poliitikkojen monipersoonallisuus.

Jos hyväksytään katkelman tulkinta, jonka mukaan **harvoilla** ei ole sijaa silloin kun **monilla** on mihin luottaa, **monien** läsnäolo osoittautuu silloin perustavaksi olemisen tavaksi poliittisessa prosessissa. Vallan prosessissa vallitsee valistuksellisen ajattelutavan kannalta kiintoisa epasymmetria:**monien** katse luo poliittisen tilan eli poliittisen näytämön. Tämän katseen varassa vallan käytäntö toimii.

Harvat ovat ryhmä, joka kykenee arvioimaan tilanteen eri puolet ja kättensä liikkeellä, kirjoittamalla, tuo julki pysyvästi poliittisessa käytännössä vallitsevan tilanteen. **Harvojen** toiminta politiikan teorian kirjoittamiseksi kärjistää **harvojen** 'oikean tiedon' hyödyttömyyttä ja poliittisen teorian luominen merkitsee samalla pitkää askelta teorian luojaisten poistamiseksi vallan keskiöstä. **Harvojen** syrjäytyminen on siten samalla kertaa itseidentifiointi ja poliittinen itsemurha.

Poliittisen vallan strategisessa pisteessä liikuttajana ei ole yksilöidentiteettiin tukeutuva poliitikko, vaan rooleissaan liikkuva taho, joka voi olla yksiruumiinen ("ruhtinas") tai moniruumiinen (**monet**) poliittinen subjekti.

3.3. Poliittisen retoriikan opettajat

Machiavellin käsityksen mukaan ihmiset ovat salailevia ja teeskenteleviä. **Harvojen** voi tuskin katsoa poikkeavan muista ihmisistä: myös he ovat perimmältään "kiittämättömiä, teeskenteleviä ja salailevia, vaaraa kaihtavia ja saaliinhimoisia" (XVII, 10). Sen sijaan **harvat** tuskin ovat **volubili**, häilyväisiä, silloin kun tarkastelun näyttämönä on politiikka. Poliitiikka pysyy **harvojen** kiinteän huomion kohteena, heidän intellektuaalisena kenttanaan.

Harvojen perustehtävänä on poliittisen arvostelukyvyn tutkiminen ja välittäminen edelleen politiikan tieteellisenä retoriikkana. Tällöin tutkitaan käden ja silmän politiikan muotoja ja sisältöä, näiden kahden politiikan keskinäistä suhdetta sekä politiikan tehokkuusaspekteja: **viettelyn** ja voiman toteuttamisen tapoja. Viimeksi mainittu tehtävä on olennaisen tärkeä, koska se samalla viittaa poliittisen retoriikan omaan perusmenetelmään välittää sanomaansa: taittelun taitoon, **viettelyyn**.

Machiavellin *Il Principe* aloittaa oman poliittisen retoriikkansa yksinkertaisesta poliittisesta tilanteesta, valtion periytyvyydestä. Tällaisessa tilanteessa riittää vallan pitämiseen se, että vallan haltijalla "ei ole ylenmääräisiä paheita" ja että hän vain seuraa entisiä latuja tekemättä mitään erityistä uutta. Tämä on poliittisen tilanteen yksinkertaisin ja helpoin muoto, esimerkin seuraaminen muistinvaraisesti, imitaatio.

Kaikki poliittiset tilanteet eivät kuitenkaan ole näin selkeän yksinkertaisia ja stabiileja. *Il Principen* suurin osa on omistettu tilanteelle, jossa poliittinen valta on uutta ja sen tehtävänä on vakiinnuttaa asemansa yhteisössä. Tällaisessa tilanteessa yksinkertainen vanhan säännön seuraaminen ei ole tuloksellista politiikkaa. Poliittisen retoriikan on kyettävä omaksumaan uusia menetelmiä pelkän muistinvaraisen säännön seuraamisen sijasta.

Garver on jaotellut *Il Principen* tekstin kolmeen eri osaan jakokriteerinään sen suhde poliittiseen retoriikkaan. Ensimmäisessä osassa teksti keskittyy esimerkeistä oppimiseen ja sen rajoihin (luvut I - XI), toisessa osassa (XII - XXIII) tekstin ytimenä on esimerkkien sijasta **enthymemes**, taitutteleva argumentointi, jossa historiallisten katsausten sijasta keskitytään vallanpitäjän ja kansalaisten väliseen suhteeseen tekstin kirjaimen tasolla vallanpitäjän näkökulmasta. Kolmannessa osassa, kolmessa viimeisessä luvussa, teksti siirtyy argumentoinnista ja sen tekniikasta poliittisen käytännön toimien suosituksiin (Garver 1985, 158).

Ensimmäisessä vaiheessa retoriikalla, poliittisen vallan pysyvyydellä, on määrääalansa sekä sen sisällä tietyt menetelmänsä. Retoriikan alue on perinteen määräämää, eikä sen loukkaaminen tule kysymykseen; samalla tavalla retoriikan keinot ovat tämän sille varatun alueen sisällä perinteiset ja muuttuneet aikanaan ritualistisiksi. Tätä vaihetta luonnehtii hallitsevan vallan **tyylin** pysyvyys. Tyylin rakenteellinen perusominaisuus on toisto.

Uusi prinssi ilmestyy ensimmäisessä osassa vastakohtana vanhalle tyyllille. Mitään spesifin positiivista ei teksti esitä uuden vallan haltijan menetelmistä; vain stabiliteetin luomisen tarve esitetään ehdottomana tavoitteena ja menestymisen edellytyksenä uudelle vallan haltijalle. Toisessa osassa teksti kääntyy pohtimaan yksityiskohtaisemmin stabiliteetin luomisen ja ylläpitämisen menetelmiä. Samalla se Garverin mukaan jättää uutuuden esittelemisen sinänsä kyetäkseen luonnehtimaan sisällöllisesti politiikkaa, jota vallan on harjoitettava pysyäkseen voimassa. (Garver 1985, 164)

Esimerkkinä tästä vaiheesta on tekstin suhtautuminen sodankäyntiin ja eri sotajoukkojen muotoihin. Luvussa XII Machiavelli suuntaa voimakkaan hyökkäyksen palkka-armeijoiden käyttämiseen valtion turvana. Palkka-armeijoiden käyttäminen alistaa vallanpitäjän jatkuvan häviön uhan alle. Jos palkkajoukkojen komentaja on pystyvä, hän on vaaraksi poliittisesti, jos taas epäpätevä, hän sotilaallisella epäonnistumisellaan asettaa valtion häviämislle alttiiksi. (XII, 13-14)

"Palkkajoukot sekä apuvoimat ovat hyödyttömiä ja vaarallisia", tiivistää Machiavelli idean (XII, 6-7) . Perimmäinen syy tähän toteamukseen on mahdottomuus kontrolloida niitä kunnolla. Poliittisen vallan kannalta ehdottoman tärkeää on kyetä pitämään sen stabiliteettia ja rakennetta uhkaavat voimat, kuten sotilaalliset voimat, omassa kontrollissaan. Niiden määräysvallan luovuttaminen itsensä ulkopuolelle merkitsee samalla oman tilanteensa asettamista itsensä ulkopuoliselle kontrollille.

Politiikan retoriikan kielelle käännettynä tämä tarkoittaa, että poliittisessa tilanteessa on hengenvaarallista luottaa mihinkään, mikä ei ole oman kontrollin vallassa. Poliitikko, joka luottaa kamppailussaan vallasta johonkin, mitä ei kykene kontrolloimaan, on yhtä typerä kuin Julius II, joka Ferraraa vallatessaan vieraiden apujoukkojen avulla oli joutua sekä niiden että vihollistensa uhriksi (vrt. XIII, 3-4).

Palkka-armeija hallitsevan vallan apuna on samaa kuin rahasta lainattu apukeino poliitikolle - korkeamman hinnan maksava saattaa ostaa sen varoittamatta (XII,8) ; se saattaa olla tilanteen vaatimien toimien ulkopuolella (XII, 14-15) ; se saattaa kääntyä äkkiä omasta kunnian- ja saaliinhimostaan ostajaansa vastaan (XII, 14).

Vielä huonompaa on apujoukkojen käyttäminen. Puhtaan sotilaallisesti ne ovat palkkajoukkoja parempia, mutta juuri tässä piilee myös suurempi vaara: voittaessaan ne ottavat

autettavansa vangiksi. Palkkajoukkojen vaarallisin piirre on pelkuruus, apujoukkojen niiden rohkeus (virtü) (XIII, 9). "Viisas ruhtinas onkin siksi aina hylännyt nämä armeijat ja luottanut omiinsa. Hän on mielummin hävinnyt omiensa kanssa kuin voittanut vieraiden tuella. Toisten avulla saavutettua voittoa hän ei ole pitänyt todellisena" (XIII, 10).

Kysymyksessä on tietysti poliittisen tilanteen ehtojen kuvaus, erityisesti kuvaus poliittisen vallan viisaasta suhtautumisesta sotilaalliseen valtaan. Neuvot ovat sellaisina järkeenkäypiä, nykyajan perspektiivistä epäilemättä triviaaleja, mutta aikalaiskäytäntöä vasten konkreettisesti tilanteen tiivistäviä. Niiden syvempi merkitys on opetus: poliittinen valta ei voi koskaan nojautua mihinkään itsensä ulkopuoliseen voimaan. Jokaisessa tällaisessa teossa piilee vähintään potentiaalinen tuhoutumisen aihe.

Poliittisen retoriikan merkityksessä II Principen teemat palkka- ja apujoukkojen käyttämisestä ovat vain esimerkkiaineistoa, jonka avulla kyetään ilmaisemaan yleispätevämpi opetus poliittisen prosessin yleisestä luonteesta. Tämä on myös ensimmäinen ehdottomana esitetty totuus poliittisen aktorin toiminnan ehdoista. Näiden joukkojen hylkääminen on välttämätöntä, eikä tämä tuomio ole lainkaan riippuvainen onnesta tai olosuhteista tai muista ehdollistavista tekijöistä. (vrt. Garver 1985, 166)

Tässä on hallitsija tietyssä poliittisessä tilanteessa eli tiettyjen poliittisten ehtojen rajaamassa tilanteessa. Palkka- ja apujoukkojen käyttäminen voi kenties olla miele-

kästä jollekulle muulle jossakin toisessa poliittisessa tilanteessa, mutta uudelle hallitsijalle niiden käyttäminen ei sitä missään tapauksessa ole. Tuomio tarkoittaa tätä rajattua ja erityistä tilannetta: se on kyseisen hallitsijan kannalta mielekäs ja ehdoton sääntö.

Tässä on yksi tekstin avainideoista. Siinä luodaan uudenlainen määritelmä poliitille. Se perustuu toimintaan, jota vallanpitäjä tekee sillä alueella, joka on hänen valtansa ulottuvissa. "Aluetta" ei ole tässä syytä ymmärtää geograafisena tilana, vaan jos sille on annettava jokin substantiaalinen sisältö, se olisi lähinnä kieli. Puheena on perimmältään toimintamahdollisuus.

Tämä poliittisen tilan määrittely on puhtaasti relationaalinen vailla ainuttakaan kiinnitystä muihin käytännön elämänmuotoihin, kuten moraaliin tai talouteen. Se on relationaalinen, koska se muotoilee poliittisen toimijan perussäännön tavalla, joka ei millään tavalla edellytä toiminnalle sen itsensä ulkopuolelta asetettuja ehtoja.

Tekstin pinnassa vilahtavat moraaliset ja taloudelliset argumentit: palkka- ja apujoukkojen hylkääminen myös näistä syistä. Ilmeistä kuitenkin on, että teksti tiivistää ajatuksen ideaksi häviämisestä mieluummin omillaan kuin voittamisesta vierain voimin: tosi voitto voi olla vain oma (XIII, 10). Tällöin määrittely pysyttelee tarkasti poliittisen toiminnan ja vallan piirissä.

Poliittinen toiminta edellyttää ylipäätään **uutuuden** keksi-

mistä. Uutuus ei voi olla politiikan yleisen luonteen takia universaalialta ja siten jokaiseen tilanteeseen sopivaa, vaan rajatussa tilassa ja ajassa käyttökelpoista. Samalla se merkitsee tietenkin myös sitä, että **uutuus** ei ole ikuisesti käyttökelpoista, vaan että sen potentiaali loppuu aikanaan. Poliittika ja sitä tutkiva poliittinen retoriikka perustuu tilanelogiikan luomiseen ja hallintaan.

Keskittyminen pelkästään omien voimien vallassa olevien välineiden käyttämiseen on pyrkimystä stabiliteettiin (Garver 1985, 166-167). Garver asettaa vastakkain poliittisen stabiliteetin ja poliittis-historiallisen tieteellisen stabiliteetin: jompikumpi on mahdollista yhtä aikaa, mutta eivät molemmat. Jos valitaan metahistoriallinen lähestymistapa (idea historiasta opittavista pysyvistä totuuksista), saadaan metahistoriallisia stabiileja teorioita politiikasta ja epästabiili politiikka.

Jos taas valitaan tavoitteeksi stabiili politiikka, kuten Garver olettaa Machiavellin tekevän, seurauksena on metahistorian hylkääminen poliittisen retoriikan innovatiivisuuden hyväksi. Garverin termi Machiavellin tavasta muotoilla uutuuksia teoriassaan on "topical invention", mikä voidaan tässä tulkita tilanelogiikaksi. Eri yleisyysasteillaan Machiavellin tapaa kirjoittaa politiikan teoriasta voidaan luonnehtia seuraavasti.

Kun tarkastellaan *Il Principe*ä nimenomaan tekstinä, tarkastelun kohteena on poliittinen retoriikka. Jos tarkastellaan *Il Principen* poliittisen arvostelukyvyyn teoriaa, tutkimuksen

kohteena on politiikan tilaelementin luominen. Jos mielenkiinnon kohteena on Machiavellin asema politiikan teoriahistoriassa, tarkastellaan modernin politiikan teorian syntyä.

Kun tarkastellaan *Il Principeä* tekstin jatkumona, tutkitaan poliittista retoriikkaa, tekstiin sidottua tapaa luonnehtia politiikkaa, eli politiikan teoriaa tekstin kirjoittamisena, tekstuaalisena entiteettinä. Poliittisen arvostelukyvyn teorian postulointi *Il Principessä* merkitsee teorian luomista poliittisesta tilasta. Nämä molemmat tutkimuksen tasot ovat tässä luvussa keskustelun aiheena. Sen sijaan perinteinen ja korrekti käsitys Machiavellista modernin politiikan teorian luojaana politiikan omalakisuteen perustuen rekonstruoidaan tässä vain kerran, yhteen konkreettiseen tekstiyhteyteen viitaten (ks.s. 103; *Il Principe*, XIII,10).

Tekstin tapa käyttää historiaa ei ole seremoniallinen sen enempää kuin metahistoriallinenkaan. Se ei käytä historiallista esimerkkiaineistoa politiikan legitimointiin (seremoniallisuus) eikä yleispätevän ja historiallisesti universaalien politiikan deterministisen teorian (metahistoria) laatimiseen, vaan politiikan teorian luonnehtimiseen uutuuksia vaativana tilanelogiikkana.

Tässä Machiavelli tekee jyrkän eron sotilaallisen ja poliittisen toiminnan välillä. Luvussa XIV Machiavelli tutkii poliittisen vallan haltijan tehtäviä sotilaallisessa toiminnassa, valtion suhdetta sotilaallisiin vaaroihin. Sotilaallisen toiminta näyttäytyy Machiavellille säännön seuraamisena: "Sodankäynnin ja sen lakien ja sääntöjen seuraaminen on

ainoa asia, mitä ruhtinaalta vaaditaan" (XIV, 1).

Sotilaallisen toiminnan osuus hallitsijan asemaan on myös helposti määritelty: "Pääsyy vallan kadottamiseen on laiminlyödä tämä taito (arte) ja toisaalta syy vallan saavuttamiseen on tämän taidon osaaminen" (XIV, 2). Sotilaallinen toiminta on Machiavellille siten toimintaa, joka on tiettyjen sääntöjen varaista ja sellaisena myös ilmeisen helposti opittavaa ja omaksuttavaa. Myös sotilaallisen toiminnan merkitys poliittisen vallan säilyttämiselle voidaan helposti osoittaa. Luku on lyhyt ja päättyy toteamukseen tiedon ja kokemuksen "pääoman" keräämisestä tilannetta varten, jolloin onni kääntyy vastaiseksi (XIV, 11)

Pääoman käsite (capitale) kuvaa erinomaisesti tällaisen tiedon varastomaista luonnetta. Se on otettavissa tarvittaessa käyttöön kuin esimoderni ja rahamuotoinen pääoma, varastosta käteen, kädestä toimintaan ja silmälle arvioitavaksi. Se ei ole keksittyä tai tilanteessa keksittäväksi tarkoitettua tietoa, vaan etukäteen valmiina, sovellettavaksi. Sotilaallisen toiminnan tieto on potentiaalia, joka on jo luotu.

Sotilaallisen toiminnan ei siten voida katsoa kuuluvan poliittisen arvostelukyvyn piiriin. **Monien** tai **harvojen** asiakasi ei tule luoda militaarisen toiminnan tilaa - molemmat ryhmät voivat löytää maastoharjoituksista ja olemassaolevasta kirjallisuudesta tarvittavan tiedon, jos se heitä kiinnostaa poliittisina aktoreina. Toinen asia on, että tarvitaan poliittisen tilanteen arvioimista, milloin sotilaalli-

nen aktio on välttämätöntä ja milloin ei. Tällöin päätös on poliittisen arvostelukyvyn tehtävä. Kysymystä tarkastellaan luvussa IV poliittisen väkivallan ongelmana.

Harvojen tehtävä on poliittisen retoriikan opiskelu ja opettaminen 'Opettaminen' voi olla vain epäsuoraa, koska politiikka on luonteensa mukaisesti tilaneloogista toimintaa. Sitä ei voida opettaa käsikirjamaisesti "Lee näin" -ohjein, koska se edellyttää tilanteessa luotujen uutuuksien hallintaa teoriana ja käytäntönä. Poliittinen retoriikka vetoaa poliittisen aktorin mielikuvitukseen ja luovuuteen, käsitukseen politiikasta innovaatioita edellyttävänä toimintana.

Politiikan teorian olennainen tutkimuskohde on poliittinen tila. Tarkastelemalla poliittista tilaa, eksplikoimalla se, määritellään **läsnäolon metafysiikan** ehdot, tila jossa poliittiset aktorit ovat läsnä/ poissa. Eksplikaatiossa määrittyvät poliittisen tilan rajat, osanoton ja vaikuttamisen muodot. Il Principen tekstissä ne rajataan ruumiin metaforien avulla, käden ja silmän toiminnan tuloksina. Tässä suhteessa Machiavelli noudattaa Protagoraksen lausumaa, joka toteaa "ihmisen olevan kaiken mitta".

Harvojen ääneen lausuttu tehtävä tekstissä on luonnehtia poliittiselle vallalle tämän roolien rakentamista. Tähän tekstin pintaan keskittyvät kaikki tavanomaiset tulkinnat, viaton 'suoraan lukeminen' ja siitä seuraavat triviaalit kiistat -ismeineen ja koulukuntineen. Tällaiset tulkitsijat ovat toimineet kuten tekstin **monet**: hyväksyneet lukemansa näyttöarvosta pyrkimättä lähemmäksi, käden koskettaman etäi-

syydelle.

Tällainen lukutapa on tietysti sinänsä hyväksyttävää, yhtä lailla kuin **monien** toiminta ei ole lainkaan alempiarvoista kuin **harvojen** toimintakaan. Molemmilla ryhmillä on omat arvostelutapansa ja myös oma tapansa luoda poliittista tilaa; samoin eri luku- ja tulkintatavat johtavat erilaisten retoristen kenttien luomiseen.

Harvojen toiminta poliittisen retoriikan luomiseksi on päätymätöntä kamppailua toisaalta vallan tiettyä sokeaa aktivismia vastaan, toisaalta **monien** lopputulosten oikeuttamiseksi vastaksi. Se on intellektuaalisten kenttien luomista kilpailemaan toisten intellektuaalisten kenttien kanssa, välillistä vaikuttamista poliittiseen käytäntöön.

Vaikutus on välillistä, koska **harvojen** toiminta kohdistuu poliittisen tilan luomiseen. Se postuloi poliittisen vallan kentän. Aikaprospektiivistä sillä on myös sanansa sanottavana, mutta tekstuaalisena aktiona sen luonteeseen kuuluu ajan reaalisuuden poissaolo, läsnäolon metafysiikan universaalisuus tekstissä ja tekstinä. Kun poliittisen tilan kuva särkyä konkreettiseksi poliittiseksi liikkeeksi, sysätään **harvat** konkreettisesta toiminnasta sivuun.

III

NECESSITÀ -KÄSITE IL PRINCIPESSA

"Che gioca per bisogno, perde per necessità"

1. Necessità-käsitteen tutkimuksen juuria	117
1.1. Meinecke ja kausaalinen mekanismi	119
1.2. Välttämättömyden ja tilaisuuden (occasione) välisestä suhteesta	125
1.3. Kluxen ja kaksi välttämättömyyden lajia	130
2. Välttämättömyden käsite Il Principessa	151
2.1. Chiappelli välttämättömyyskäsitteiden luonteesta	151
2.2. Necessità-käsite Il Principessa	154
3. Välttämättömyys, vapaus, toiminnan pakko	164

Harvojen poliittinen arvostelukyky erittelee poliittisen tilan ja tilanteen sisältämiä mahdollisuuksia ja välttämättömyyksiä. Edellisten merkitys painottuu silloin, kun analysoijana on sellainen **harvojen** jäsen, jonka toiminta jää poliittiseksi analyysiksi. Jälkimmäinen aspekti, välttämättömyyksiä luonteen tutkiminen, on erityisen tärkeä tiedon laji niille **harvoista**, joiden **ambizione** houkuttelee heitä konkreettiseen politiikkaan.

Välttämättömyyden ja mahdollisuuden käsitteet eivät ole toisistaan riippumattomia sen enempää loogisessa kuin politiikan teoriankaan tarkoittamassa mielessä. Tämä luku keskittyy välttämättömyyden käsitteen sisältöön Il Principen tekstissä. Pääluvussa IV tarkastelu laajenee mahdollisuuden käsitteen analyysiin sekä käsitteiden välisen suhteen tarkasteluun, omalaatuiseen 'politiikan teorian modaalilogiikkaan', joka Il Principen tekstistä voidaan erottaa.

1. Necessità -käsitteen tutkimuksen juuria

"Olemme toisessa yhteydessä esittäneet, miten hyödyllistä inhimillisille toiminnoille on välttämättömyys (la necessità), ja millaista mainetta (gloria) se on tuottanut. Jotkut moraalifilosofit ovat kirjoittaneet, miten ihmisen kädet ja kieli, ihmisen kaksi jalointa instrumenttia inhimillistymiseksi, eivät olisi toimineet niin täydellisesti ja yltäneet sellaisiin saavutuksiin, ellei välttämättömyys olisi niitä siihen pakottanut". (Machiavelli, Discorsi, III, xii, 1)

Tämä on myös Il Principen perussävy. Vaikka välttämättömyyden käsite esiintyy siinä myös eurooppalaisen filosofian tavanomaisena ymmärtämässä passiivisessa ja rajoittavan deterministisessä roolissa, on sillä Machiavellille myös ilmeisen aktiivinen ja luova rooli. Lainauksen sisältö osoittaa selvästi, miten välttämättömyys kykenee aktiivisuuteen, on luonteeltaan luovaa ja aktiivista, eikä pelkästään passiivista, rajoittavaa ja ehkäisevää.

Sanakirjatasoisissa filosofisissa yleisesityksissä välttämättömyys määritellään mahdollisen alueella tapahtuvana pakottavana ilmenemisenä (esim. Philosophisches Wörterbuch, Kröner, 1974, hakusana "notwendig"). Toisin sanoen "mahdollisen" aluetta pidetään kiinteänä tilana, joka luo jonon välttämättömille tapahtumille ("Välttämättömyys (notwendigkeit) ja mahdollisuus luovat jonon (Kette), jossa jonkin asian välttämättömyys aina samalla on jonkin toisen asian (ja säännöllisesti monien muiden asioiden) mahdollisuus", *ibid.*). Eli välttämätön tapahtuminen luo samalla mahdollisuuksia muille tapahtumille.

Machiavellin tapa käyttää välttämättömyyden käsitettä keskittyy tapahtumien ketjun sisällöllisten luonnehdintojen sijasta itse poliittisen tilan luonnehtimiseen. Tällöin "mahdollisen alue", tässä tapauksessa politiikan tilaelementti, on jatkuvassa liikkeessä välttämättömyyden käsitteen realisoituessa erilaisiksi poliittisiksi toiminnoiksi. Machiavellin **necessità** on toisin sanoen näkökulmakäsite, tekstin valitsema järjestelyveturi poliittisen tilan teorian luomiseksi.

1.1. Meinecke ja kausaalinen mekanismi

Ensimmäisiä Machiavellin *necessità* -käsitteeseen huomiota kiinnittäneitä tutkijoita on Friedrich Meinecke, joka valtiojärkeä luonnehtivassa tutkimuksessaan yhdisti virtүн, fortunun ja *necessitàn* käsitteet Machiavellin ajattelutavan peruselementeiksi (1963 (1924), 42-52). Meinecken analyysi lähtee *Il Principen* XXV luvun ajatuksista virtүн ja fortunun suhteesta, sekä samanhenkisestä *Discorsi ...*-teoksen huomautuksesta, jonka mukaan "siellä missä ihmisillä on vähemmän virtua, näyttää fortuna suuren voimansa" (*Discorsi* II, xxx, 26).

Meinecke palaa *Il Principen* XXV luvun päättävään huomautukseen, jonka mukaan fortunaa, naista, on lyötävä ja kolhattava, jos mieliä hallita sitä (XXV, 25-26) Meinecken mukaan virtүн tehtävänä on fortunun petollisuuden lyöminen keinolla millä hyvänsä valtion kannalta tarpeellisen vallan saavuttamiseksi tai ylläpitämiseksi (Meinecke 1963 (1924), 43). Meineckelle tämä virtүн herruus on ennen muuta edellytys valtiojärjen postuloimiselle, ei vain naturalistinen olemisen tapaa koskeva väite (*ibid.*).

Mutta yksin virtü ja fortuna eivät riitä. Meinecke esittää kolmanneksi välttämättömäksi osaksi Machiavellin rakennelmaan *necessitàn* käsitteen. Meinecken mukaan virtü ja *necessità* suhtautuvat toisiinsa kuten arvojen ja kausaalisen yhteyden sfäärit: jälkimmäinen on "väline ja mahdollisuus arvojen realisoimiselle" (Meinecke 1963 (1924), 43-44).

Necessità on kausaalista pakkoa, joka todellisuuden hitaudesta tuottaa esiin virtүн toivoman muodon.

Meinecke ei mitenkään selitä necessitän "kausalisuutta". Epäilemättä käsityksen tietty passiivinen vaikutelma johtuu Meinecken tavasta arvottaa virtүн aktiivisuutta ja ensimmäisyyttä poliittisessa toiminnassa. Hänelle virtü on poliittisen toiminnan aktiivinen ja merkityksiä luova puoli, necessità luonnontieteellisen kausalisuuden tapaan tapahtumien passiivinen kenttä, joka on sinänsä aina olemassa riippumatta poliittisen aktorin toiminnan tavasta.

Meinecke toisaalta huomauttaa itse, miten Machiavelli Discorsi...-teoksessaan luonnehtii näitä kahta käsitettä suoraan toisistaan riippuviksi. "Ihmiset toimivat joko välttämättömyydestä (necessità) tai vapaasta valinnastaan. Havaitaan, että siellä missä vapaalla valinnalla on vähemmän valtaa (autoritä), siellä on enemmän hyvettä (virtü)" (I,1,12). Argumentti tosin on melko spesifi ja liittyy yksimielisyyden pakon syntymiseen hedelmättömille seuduille kaupunkivaltiota perustettaessa. Machiavellin argumentti korostaa välttämättömyyden perustamista lainsäädäntöön, ts. poliittisen valinnan ensisijaisuutta naturalistisiin pakkoihin nähden.

Vastakkain fragmentissa ovat fyysinen tila (sito) , seutu, johon valtio tulisi perustaa, ja toisaalta poliittinen tila, eli lainsäädäntö, jonka varassa valtion tulee toimia (leggi). Argumentaation tällä tasolla molemmat käsitteet, sekä virtü että necessità, ovat poliittisia ja ei-naturalis-

tisia käsitteitä, eikä ole mielekästä esittää necessitan käsitettä kausaaliseksi sanan tavanomaisessa, naturalistisia konnotaatioita sisältävässä merkityksessä.

Periaatteellisemmassa yhteydessä esiintyy käsitteiden rinnastus Meinecken valitsemassa toisessa kohdassa, sek in Discorsi-teoksessa (I, vi, 29). Machiavelli toteaa, miten olisi hyvä, jos valtio kykenisi jo lainsäädännössään ehkäisemään mahdollisuutensa valtion laajentamiseksi. Kukaan ei ryhtyisi sitä vastaan pelosta sotimaan ja näin syntyisi voimien tasapaino (bilanciata), jonka seurauksena puolestaan olisi todellinen elävä politiikka (il vero vivere politico) sekä todellinen rauha valtiolle (I, vi, 26-28).

Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista. "Mutta kaikki inhimilliset asiat ovat liikkeessä eivätkä voi pysytellä paikallaan, ja siten ne nousevat ja laskevat. Ja välttämättömyys aiheuttaa monia asioita joihin järki ei johda" (I, vi, 29). Välttämättömyyteen saattaa sisältyä pakko laajentumiseen, mikä puolestaan uhkaa koko valtion olemassaoloa. Mutta laajentumisen pakko ei ole luonnonlain tapainen välttämättömyys, vaan erityisten tilanteesta johtuvien ehtojen luoma tilanne, jossa valittu asuinsija, valtiomuoto ja poliittinen tilanne saattavat osoittautua laajentumispyrkimyksiä tuottavaksi yhdistelmäksi.

Meinecke luonnehtii Machiavellin teoriaa eurooppalaisen hengenhistorian käännekohdaksi ja "sähköiskuksi" myös valtiohistorialle (Meinecke 1963 (1924), 46). "Sähköiskun" sisältö oli yliempiirisen välttämättömyyden muuttaminen

empiiriseksi välttämättömydeksi. Tällä tavalla Machiavelli erotti Meinecken mukaan hyvän ja välttämättömyyden ja yhdisti pahan yhdeksi välttämättä politiikassa esiintyväksi realiteetiksi, myös hyvän tuottamisen välineeksi. (ibid.)

Näin Meinecke luo yleiskuvan Machiavellista ajattelijana, joka vapautti modernin valtion sisäisistä kahleistaan toimimaan puhtaasti omassa varassaan, tukeutumatta a priori moraaliin, uskontoon tai oikeuteen. Meinecke kuitenkin korostaa Machiavellin tukeutuvan myös perinteiseen moraaliin, myös *Il Principen* luvussa XVIII, jota yleensä pidetään tekstinsä amoraalisimpana.

Meinecke puhuu hallitsijan "traagisesta uhrista" tämän joutuessa luopumaan yksityisestä moraalisistaan valtion intressin hyväksi. Meinecken konseptiossa legitimoidaan "valtaa pitävä teeskentelevä lurjus", mutta ei vielä voimastaan iloitsevaa ja siihen tyytyväistä poliitikkoa, jolle koko kysymys yksityisen moraalin ja julkisen roolin välisestä ristiriidasta jo sinänsä on poliittinen tarkoituksenmukaisuuskysymys, vain julkisen roolin suunnasta mielekkäästi asetettava kysymys. (Meinecke 1963 (1924), 48)

Meinecken tietty moraalikeskeisyys näkyy hänen tavassaan analysoida Machiavellin motiiveja *Il Principen* kirjoittamiseksi. Meinecke asettaa kysymyksen: ajatteliko Machiavelli kirjoittaessaan teostaan vain omaa asemaansa ja sen parasta? Meinecken vastaus on kielteinen: ajattelutapa on liian kapea, koska se redusoi kirjoittajan motiivit vain henkilökohtaisiksi. Meinecken mukaan Machiavellin ideaalinen taso

oli Italian yhdistäminen jonkun suuren valtionperustajan johdolla, joka olisi pikemminkin Mooseksen ja Romuluksen kuin Cesare Borgian tyyppiä (ibid.).

Il Principen tietyt luvut saattavat antaa lukijalle vaikutelman kirjoittajasta, joka pyrkii vain ruhtinaan silmäksi ja kädeksi, mutta koko Machiavellin tekstiä sekä koko hänen elämäntyötään silmäten johtopäätökseksi tulee, että hänen tavoitteenaan oli laatia politiikan teoria, jossa virtүн konkreettinen vaikutus nostaisi Italian uuteen valtiolliseen statukseen (Meinecke 1963 (1924), 49).

Ajatus on yhtä triviaali kuin pinnallisesti tosikin. Tässä muodossaan kontekstuaalinen metodi sortuu biografisista lähteistä tehtyihin yleistyksiin, joita kokonaisuutena pitää yhdessä vain moraaliin ensimmäisyyteen perustuva lattea ihmiskäsitys, idea kirjoittajan ihanteellisista tarkoituksista jonkin yleisen hyvän edistämiseksi. Käsitys on luonnollisesti esi-machiavellistinen ja siksi politiikan teorian kannalta esimoderni.

Meinecken tapa epäsuorasti kritikoida Machiavellin petoeläinteemaa (XVIII) osoittaa tämän. Meinecken mukaan Machiavelli vajosi radikaalissa ajattelijan intohimossaan " syvemmälle petoeläinten saastaan" kuin oikea tapa tulkita petoeläinteemaa olisi tehnyt tarpeelliseksi (ibid.). Samoin käsitys että Machiavelli olisi halveksinut puhdasta vallanhimoa (Discorsi III, viii, 4), on liian moralistinen. Machiavelli näki tapauksessa pikemminkin väärän tilannearvion kuin hillittömän vallanhimon sinänsä aiheuttaman po-

liittisen epäonnistumisen ja tuhon.

Oma merkityksensä on myös esitetyn epäonnistumisen todellisella syyllä. Manlius Capitolinus, jota hillittömän vallanhimon (una brutta cupiditā di regnare) esimerkki luonnehtii, tuhoutui ennen muuta siksi, että hän ei ottanut kiihtyessään huomioon tasavallan rakenteellista ominaisuutta, joka hylki yksittäisen ihmisen poliittista kunnianhimoa. Vallanhimossa sinänsä kirjoittaja ei näe mitään moraalista tuomittavaa, vaan korostaa ainoastaan Manliuksen eläneen vääränä aikana voidakseen onnistua suoraviivaisessa yrityksessään. Luku on osuvasti otsikoitu juuri korostamaan rakenteellisten tekijöiden merkitystä: "Joka haluaa muuttaa tasavallan, joutuu ottamaan huomioon sen rakenteen".

Meinecke luonnehtii Machiavellin järjestelmää varsin monin erilaisin nimityksin. Poliittinen utilitarismi ja relativismi lienevät nimityksistä osuvimpia - sensijaan Machiavellin teorian nimittäminen naturalismin, voluntarismin ja rationalismin -ismeillä antaa siitä, etenkin naturalismista puhuttaessa, harhaanjohtavan kuvan (Meinecke 1963 (1924), 44) Naturalistisen leiman Meinecke antaa teorialle, koska pitää necessitän käsitettä kovin yksiviivaisesti "kausaalisena mekanismina" löytämättä sen luovaa, positiivista ja paradoksaalisesti pakotonta luonnetta.

1.2. Välttämättömyyden ja tilaisuuden (occasione) välisestä suhteesta

Selkeämmän kuvan välttämättömyyden käsitteestä (necessità) antaa sen suhteuttaminen johonkin muuhun Il Principen tekstin toimintaa luonnehtivaan konseptioon. Arne Brenna on analysoinut occasionen ja necessitän käsitteitä Machiavellin teoriassa subjektin kannalta kahteen eri toimintatilanteeseen viittaavana käsitteenä. Occasione ilmaisee suotuisaa toimintaympäristön luomaa mahdollisuutta toteuttaa aikomuksia. Itsessään tilanne ei toteuta poliittisen aktorin aikomuksia, vaan luo siihen edellytykset: tietyllä toiminnalla voidaan tilanteen pysyessä vakiona onnistua. (Brenna 1943, 157-158)

Il Principen VI luvussa Machiavelli luonnehtii occasionen käsitteellä poliittisen toiminnan onnistumisen ehtoja. "Kun tutkitaan näiden miesten toimintaa ja elämää (Mooses, Kyyros, Romulus ym. virtünsä takia valtion perustaneet), huomataan, että muuta he eivät onnelta saaneet kuin tilaisuuden (occasione) muokata materiasta soveliaaksi katsomansa valtamuodon. Ilman tätä tilaisuutta heidän kykynsä (virtü) olisi valunut hukkaan, ja ilman tätä kykyä tilaisuus olisi mennyt hukkaan" (Il Principe VI, 8).

Brenna huomauttaa, että esimerkin mukainen occasionen käytötapa on erittäin yleinen. Il Principen viimeisessä luvussa se on hiukan rajoitetumpi, koska se käsite viittaa tiettyyn tilanteeseen, tiettyyn tavoitteeseen tiettyinä aikana. Poliittiseen tilanteeseen rajoitettuna occasione tarkoittaa

poliittisen ympäristön tilassa ilmenevää heikennystä, heikkoa kohtaa, jonka poliittinen aktori murtaa saavuttaen tavoitteensa (Brenna 1943, 159).

Manlius Capitolinus ei voinut onnistua toiminnassaan (Discorsi III, viii), koska hänellä ei ollut valtion luonteen takia siihen tilaisuutta. Esimerkki valaisee poliittisen tilan mahdollisen murtuman luonnetta: se riippuu poliittisen aktorin toiminnan luonteesta ja lopulta myös poliittisen aktorin temperamentin luonteesta. Machiavellin mukaan Manliuksella ei ollut periaatteessakaan mitään mahdollisuutta onnistua, koska Manlius "luontaisten taipumustensa takia" poikkesi liikaa ajalle sopivasta poliittisen käyttäytymisen normista (Discorsi III, viii, 11).

Brenna pitää occasionea subjektin ja ulkoisen poliittisen todellisuuden välisenä määrättyinä tilanteena (Brenna 1943, 160). Occasionea teknisesti rajoittaa sen alku ja loppu, joiden välisenä hetkenä poliittisen subjektin on kyettävä toimimaan oikein. Sekä liian aikainen että liian myöhäinen toiminta johtavat vaikeuksiin. Brenna lainaa Il Principen III luvun lääketieteellistä fragmenttia, jossa käsitellään taudin hoidon ajoituksen merkitystä (III, 30-32).

Fragmentin kieli on lääketieteellistä: taudin parantamista ajoissa. Taudilla (poliittisen vallan horjuttaminen) ja sen havaitsemisella on kiintoisa käänteissuhde: kun sen havaitsevat vain kaukonäköiset (prudente, Il Principe III, 32; käsitteestä ks. s. 197-198), se on vielä hoidettavissa. Mutta kun sen havaitsee jokainen (ognuno, ibid.), on jo liian

myöhäistä, lääkettä ei enää ole olemassa. Oikean toiminnan hetki on jo ohi.

Käänteissuhteen oletaminen poliittisen ongelman havaitsemisessa ja oikeassa toiminnan hetkessä osoittaa tekstin peruskäsityksen poliittisesta arvostelukyvystä. **Harvojen** poliittiseen arvostelukyvyyteen kuuluu ongelmien määrittäminen aktiivisesti ja aikanaan. **Monien** passiivisempi katselusuhde politiikkaan ei luo ryhmälle edellytyksiä poliittisten ongelmien aktiiviseen määrittelyyn ja aktiivisiin toiminnallisiin ratkaisuihin. Kun ongelma on niin suuri, että se on jo jokaisen nähtävänä, on myöhäistä löytää sille optimaalisia ratkaisuja.

Brennan tekstissä poliittinen subjekti on valmis ja liikumaton itsestäänselvä politiikan tekijä. Se toimii tilaisuuden antamissa rajoissa vailla tekstin asettamaa kysymystä tilanteen subjektia muovaavista voimista. Sama yksisuuntaisen vaikutuksen oletaminen ilmenee myös tavasta, jossa Brenna käsittelee necessitän asemaa Machiavellin tekstissä. Välttämättömyys (necessità) merkitsee ulkoisen todellisuuden vihamielisiä voimia subjektia kohtaan (Brenna 1943, 163).

Brenna pitää necessitän määrittelyä vaikeana, koska Machiavelli käyttää käsitettä huomattavan laajasti. Yhteistä hänen mukaansa käsitteen käyttötavalle on se, että subjekti on tavalla tai toisella vaarassa. Käsite on siten poliittisen tilanteen luonnehtija, ei minkään erityisen tavoitteen määrittelijä. Subjektin itsesäilytyspyrkimys ei suoraan liity mihinkään tiettyyn (muuhun) poliittiseen tavoitteeseen.

seen. (ibid)

Brenna pitää necessitän käsitettä vastakäsitteenä occasionelle, koska se kuvaa uhkia poliittista subjektia kohtaan. Poliittista subjektia uhkaa varma tuho ja juuri sellaisena käsite ymmärretään tässä, toteaa Brenna tekstissään (Brenna 1943, 164). Brenna sitoo käsitteen uhkan ilmenemiseen niin tarkoin, että muut mahdolliset vivahteet tai merkitykset eivät häntä liikuta (ibid.). Tässäkin poliittinen subjekti esittäytyy valmiina ja toimii parhaansa mukaan neutraloidakseen uhkan, joka toimii tuhotakseen subjektin.

"Neutraloida" (Brenna 1943, 164) -käsite kuvaa hyvin esittäjänsä negativistista kuvaa necessitän käsitteestä. Perimmältään käsitys välttämättömyyden uhkaavasta ja tuhoavasta luonteesta on peräisin käsityksestä vapaasta ja valintoihin kykenevästä yksittäisestä poliittisesta subjektista, joka noin vain ilmestyy poliittisen kirjallisuuden sankariksi. Machiavellin poliittisen toiminnan konseptioon käsitys ei sovellu ilman tiettyä väkivaltaa, kuten seuraava esimerkki osoittaa.

Brenna olettaa korrektisti, että necessitän on käsite, joka edellyttää toimintaa. Toisin kuin occasione, joka joko käytetään tai laiminlyödään passiivisuudella, necessitän edellyttää reaktiota. Mutta Brennan esimerkki Discorsin I kirjan I luvusta (I, 1, 12) on harhaanjohtava, koska sen antama kuva necessitän -käsitteestä on olennaisesti toinen kuin Brennan uhka-pakko -kuva.

Fragmentissa vapaan valinnan ja välttämättömyyden vastak-
kaisuus on sikäli näennäistä, että esimerkin sitomassa ti-
lanteessa vain välttämättömyyden tunnustaminen antaa toimin-
tamahdollisuuksia. "Vapaa valinta" on tietoisesti fraasi
ilman mitään sisältöä, retorinen keino jolla teksti pääsee
käsittelemään välttämättömyyden sisältöä, todellista poliit-
tista toimintaa. Kuten muuallakin, tavoitteen ollessa kiin-
teä (tässä tapauksessa uuden kaupunkivaltion perustaminen),
sen saavuttaminen edellyttää tiettyjen ja vain niiden keino-
jen ja osatavoitteiden käyttämistä eli määrämittaista po-
liittista toimintaa. Ne ovat välttämättömiä hyväksytyyn pe-
rustavoitteen saavuttamiseksi, eivät muuten.

Brenna havaitsee kuitenkin Machiavellin tekstien käsittele-
vän *necessitàn* käsitettä myös dynaamisesti. Esimerkit käsit-
televät kuitenkin sotilaallista toimintaa, joutumista selkä
seinää vasten -tilanteeseen, jossa on pakko voittaa tai
kuolla. Tällöin urheus lisääntyy. Päinvastaista tilannetta
on syytä varoa: viholliselle tulee antaa aina tilaisuus
muuhunkin kuin taistelun pakkoon (*Discorsi III, xii, 2*).
Esimerkit ovat kuitenkin toiminnoista, jotka ovat luonteel-
taan yksinkertaisempia kuin poliittinen toiminta. Siksi
Brennan tapa hakea esimerkit nimenomaan sotilaallisista
aktioista on harhaanjohtavaa, kun ne esitetään yleistyksinä
poliittisesta toiminnasta.

Huomio *necessitàn* aktiivisuuteen pakottavasta luonteesta on
sinänsä oikea, mutta Brennan tulkinta on virheellinen. Kä-
sitteen mielekäs sisältö nimenomaan poliittisen toiminnan
ehtojes kuvaajana voidaan löytää vain, jos hylätään perin-

teinen poliittisen toimijan ennakkokuva, valmis subjekti, ja katsotaan, mitä Il Principen teksti asiasta itse sanoo.

1.3. Kluxen ja kaksi välttämättömyyden lajia

Kluxen lienee ainut Machiavelli-tutkija, joka on nimenomaan keskittynyt *necessità*n käsitteeseen tutkimuskohteenaan Kluxenin analyysin tapa on aatehistoriallinen ja sen kohteena on erityisesti Discorsi...-teoksen tapa käyttää välttämättömyyden käsitettä. Kluxen lähes sivuuttaa Il Principen. Siksi on myös kiinnostavaa vertailla Kluxenin näkemyksiä Il Principen *necessità*-käsitteen luonteeseen.

Kluxenin yksi lähtökohdista on kansankielen välttämättömyysvaikutteiden tutkiminen. Toskanalaisessa kielessä on asiaa kuvaavia sananparsia: "La *necessità* non ha legge" (Hätä ei lue lakia), "Che gioca per bisogno, perde per *necessità*" (Joka pakosta pelaa, se välttämättä häviää) (Kluxen 1967, 21). Machiavellin kielellisessä taustassa eli siten puheessa erilaisia välttämättömyyttä kuvaavia sananparsia.

Näillä kahdella sanonnalla on kuitenkin huomattava ero. Ensin mainittu tyyppi edustaa yleistä tosiasialausumaa. Samantapainen lausuma on "La *necessità* fa vecchia trottare" (Pakko panee vanhankin juoksemaan). Tällöin kuvataan yleistettyjä kokemuksia elämän peruslaadusta. Inhimilliseen elämään vain kerta kaikkiaan kuuluu, että pakon edessä lait unohdetaan ja että vanhuksenkin on joskus juostava, ainakin noin kuvaannollisessa mielessä.

Toinen lausuma on puolestaan jos - niin -tyyppinen relaatio. Jos joku -syyistä tai toisesta- pakotetaan pelaamaan, hän väistämättä häviää. Termi "giocare" on syytä ymmärtää erittäin laajasti, yleensä vapaaehtoisesti valittua toimintaa kuvaavana käsitteenä. Kysymyksessä on paradoksi: jos henkilö pakotetaan perusluonteeltaan vapaaehtoiseksi ymmärrettävään toimintaan, hän voi vain hävitä. Paradoksi ilmenee kysymyksessä, miten on mahdollistaa ylipäätään olla pakkoa toimia vapaaehtoisen valinnan mukaan.

Kluxen antaa sananparrelle toisenlaisen tulkinnan. Hänen mukaansa lausuma ilmentää myös moralistista tendenssiä, joka yleisellä tasolla paheksuu asioilla "pelaamista": joka pelaa asioilla, saa hävitäkin. Asiat eivät salli kääntää itseään liian halvasti pelurin hyväksi, vaan niihin sisältyvä omalainainen järki jarruttaa niiden manipuloimista miten vain. Pakonomainen pelaaminen asioilla johtaa pakonomaiseen tappioon. (Kluxen 1967, 21)

Giocare-käsite saa poliittista toimintaa luonnehtivassa merkityksessään muitakin kuin pejoratiivisia merkityksiä. Käsitteellä on taustanaan mittava aatehistoriallinen perinne (vrt. Huizinga 1984 (1944), passim.) , joka luontevasti liittyy Machiavellin poliittisen toiminnan peruskäsitteisiin, kuten virtүн käsitteeseen. "Leikkiminen" on välttämätön ja myönteinen elementti poliittisessa toiminnassa.

Kluxen näyttää tulkitsevan myös bisogno -käsitettä pejora-

tiivisesti. Se näyttäytynee hänelle kuin sisäisenä syyhynä, joka asettautuu asioiden luontaista ja omalakista virtaa vastaan ja aiheuttaa siten pelurin väistämättömän tappion. Joka toimii tällaisen affektin vallassa, ansaitsee tappionsa tämän tulkinnan mukaan. Mutta ei ole olemassa universaalia välttämättömyyttä toimimiseen tämän affektin vallassa.

Kluxen mukaan Machiavellin tavassa käyttää käsitettä on paljon vulgaariperua. Toisaalta kansan puhekielinen käsite ei voi luonnehtia eri tasoja sisällöllisesti, vaikka se viittaakin niihin: logiikkaan, metafysiikkaan, valtiolliseen politiikkaan jne. Machiavellin toinen lähde *necessità*-käsitteelle on italialainen varhaishumanismi ja sen käsitteellinen kolmi jaottelu *virtus - fortuna - providentia Dei* (Kluxen 1967, 21).

Kaksi ensimmäistä esiintyy laajasti Machiavellin tekstien käsitteellisinä rakennusaineina, mutta kolmannen teksti on korvannut *necessità* käsitteellä. Kluxen huomauttaa, että kahdella ensin mainitulla käsitteellä on Machiavellin teksteissä mytologinen ja kasvoihin sidottu sisältönsä. *Necessità* sen sijaan on värittömämpi eikä kohoa niin konkreettiseksi tekijäksi, että sille annettaisiin allegorinen figuuri. (Kluxen 1967, 22)

Kluxenin tulkinta on sanan huonossa mielessä metafyyminen. Hän lainaa Meineckea, jonka mukaan Machiavelli piti silmämääränään tiettyjä ideoita (ja Meinecken mukaan valtiojärjen ideoa vaikka käsite *ragione di stato* ei Machiavellin teksteissä esiinnykään), jotka täyttivät kirjoittajansa tämän

teknisistä käsitteistä riippumatta. Kun kirjoittaja piti asiaa itsestäänselvänä ja asia täytti hänet tyystin, ei ollut erityistä tarvetta asian käsitteellisesti tarkkaan ja yksityiskohtaiseen käsittelyyn (Meinecke 1963 (1924), 34).

Meinecken menetelmä on täsmälleen sama kuin mitä hän väittää Machiavellin menetelmäksi. Hänen mukaansa on esimerkiksi toivottu, että Machiavelli esittäisi eksplisiittisesti valtion tosi tarkoituksen, ja kun tätä ei ole eksplikoitu, on päätelty, että Machiavellilla tätä tarkoitusta ei olekaan. (Meinecke 1963 (1924), 34)

Tietyllä varovaisuudella tällainen johtopäätös voi olla mahdollista esittää. Ja tähän yksityiskohtaan, valtion tarkoituksen eksplisiittisen esittämisen puuttumiseen, kohdistuva johtopäätös on oikea jo siitä syystä, että Machiavellin tapa käyttää valtion käsitettä (stato) ei ole riittävän yksiselitteinen, jotta voitaisiin tehdä riidattomia johtopäätöksiä moniselitteisen käsitteen "todellisesta perimmäisestä tarkoituksesta" ("den eigentlichen letzten Zweck des Staates", *ibid.*).

Yleisenä sääntönä menetelmä on kelvoton, koska se perustuu niin tiukasti tuloksen ensimmäisyyteen ja tien toisarvoisuuteen. Se perustuu ideoiden ja aavistelujen musiikin kuunteluun, jota on vaikeaa tai mahdotonta toistaa, ja jossa kuuntelijan omat tieteelliset ja kulttuuriset ennakkoluulot soivat suodattamattomina tuloksen seassa. Samalla se kiinnittää huomiota tekstin ulkopuolisiin tarkoituksiin tavalla, joka tekee toisarvoiseksi tekstin detaljitarkan

tutkimisen.

Menetelmä on kirjoittavan yksilösubjektin monumentointia kirjoitetun tekstin kustannuksella. Meinecke huomauttaa, että oli historiallinen välttämättömyys, että modernin valtiojärjen idean länsimaisen historian aloittaja oli pakana, joka ei piitannut helvetin rajoista vaan antiikkisella naiiviudella pancutui elämäntyöhönsä, valtiojärjen ilmiön valaistamiseen (ibid.).

Argumentin sisällössä on jälleen mielekästä sisältöä, erityisesti Machiavellin pakanallisuuden toteaminen. Mutta argumentin hintana naulataan tiukasti kiinni käsitys kirjoittavan käden luonteesta tavalla, joka heijastuu puolestaan rajoituksina ymmärtää tekstin antamia mahdollisuuksia tulkintoihin ulkopuolella tämän kirjoittajasubjektikuvan. Kerran oletettu kiinteä subjektikuva rajoittaa radikaalisti tekstin periaatteellisia tulkintamahdollisuuksia, luo vääristävän linssin. Sen läpi jotkin tekstin yksityiskohdat yhä voivat olla mielekkäitä ja tekstin suuret piirteet osittain oikeita, mutta silloin tulkintaan sisältyy myös väistämättä radikaalisti tekstin mahdollisuuksien vastaisia virheitä.

Sitä paitsi Meinecken huomautus luo vaikutelman Machiavellista puurtajana, joka monomaanisen ideansa vallassa kirjoitti julistuksia oikeiksi katsomistaan asioista. Tekstien lähiluvun luoma kuva naamioita vaihtavasta leikkijästä, jonka ainoa todellinen intohimo sisältyi itse kirjoittamiseen, on aivan toisenlainen. Machiavelli ei ollut mies, jolla on meille (tai aikalaisilleen) Asiaa, vaan mo-

derni ihminen, joka kaikissa rooleissaan rakentui ulkoisesta esiintymisestäään, myöhempien tarkkailijoiden kannalta kirjoittamisestaan.

Voi olla kohtuutonta kritikoida vuosisadan alussa kirjoittanutta tutkijaa tämän seikan laiminlyönnistä. Mutta periaate johtaa tekstin sisältöjä biografisperäisistä vakaumuksista, tai ainakin rajoittaa tekstin sisältöjä niillä, on Machiavellin tutkijoilla niin syvään juurtunut piirre, että on tarpeen (ellei "välttämätöntä") esittää tendenssistä yksi arvovaltainen esimerkki.

Kluxen lainaa Meinecken ajatustapaa käsitteen esittämisen ja tekstin kokonaismerkityksen erottamisesta toisistaan. Necessitän käsitettä ei helposti tunnisteta Machiavellin ajattelun keskeiseksi osaksi, vaan pidetään sitä yleisenä kirjoittajansa tyylillisenä keinona, hänen ajattelunsa tek-nisenä puolena. Vaikka Kluxen siis edellyttää necessitän olevan Machiavellin ajattelun yksi kolmesta peruskäsitteestä, hän pitäytyy Meinecken erotteluun käsitteen ja idean perustason välillä. (Kluxen 1967, 22)

Olenainen heikkous erottelussa on myös se, että erottelee "ajattelun" ja "ideat" omaksi itsestäänselväksi todellisuudekseen, joka Meinecken ja Kluxenin tekstien mukaan on ensimmäinen ja määräävä piiri. Tekstistä tulee tällöin vain enemmän tai vähemmän onnistunut tapa teknisesti ilmaista jo olemassaoleva ajatus tai idea. Miten ajattelutavan ehdotoma keskipisteenä on koko ajan ajattelijasubjektin Lebenswelt, ilmenee olennaisesta tiivistyksestä, jonka Meinecke

tekee puhuessaan sanojen, käsitteiden, kirjoitusten, kokemuksen ja ajatusten suhteesta:

"Virtù, fortuna, ja necessità ovat ne kolme **sanaa** (Worte), jotka soivat yhä uudelleen vaskisina hänen **kirjoituksissaan** (Schriften). Ne ... näyttävät, miten hän ymmärsi **kokemustensa** (Erfahrungen) ja **ajatustensa** (Gedanken) kokonaisuuden yhteentiivistettynä, miten hänen henkensä tosi rakennelma perustui vähiin ja yksinkertaisiin mutta voimakkaisiin peruspilareihin" (Meinecke 1963 (1924), 43).

Teksti siis lähtee yksittäisistä sanoista, kohtelee niitä merkittävinä käsitteinä, joista urkenee kirjoitus. Kirjoitus puolestaan perustuu kokemukseen ja ajatteluun, ja niin tien päässä on "hengen todellinen rakennelma", tutkimuksen ja kirjoittamisen varsinainen kohde, joka takaisin alkuun kiertäen on saanut ilmauksensa mainituissa sanoissa (käsitteisissä).

Tässä on epäilemättä yksi tärkeä providentia Dei, "determinoiva, järjestystä luova ja siten merkityksen täyttävä momentti" (Kluxen 1967, 23), jota biografisen kontekstuaalitutkimuksen on ollut mahdotonta nähdä miksikään ongelmaksi ja jonka mallia on sovellettu sellaisiinkin kohteisiin, joihin se mahdollisimman huonosti soveltuu.

Kluxen johtaa välttämättömyyden käsitteen stoalaisesta ajattelusta. Kluxenin mukaan koko 1400-1500 -luvun Italian renessanssin ajattelussa on voimakas stoalainen vaikutte, joka esiintyy roomalaisen perinteen tietynlaisena tulkintana,

joka erityisesti ilmenee henkilökohtaisena mielentyyneytenä äärimmäisten tilanteiden edessä, persoonallisen subjektin pysyvyytenä myös kuoleman edessä.

Providentia Dei ja necessitā lankeavat stoalaisena lähes yhteen Kluxenin mukaan ja yhdessä tarjoavat lähtökohdan, josta necessitān käsitteen roolin selvittäminen Machiavelilla tulee mahdolliseksi (Kluxen 1967, 23). Käsityksessä korostuu toisaalta ulkoisen mahdin kohtalomaisuus ja poliittisen aktorin voimattomuus sen edessä, toisaalta yksilösubjektin oman roolin ja rajojen määräytyminen omasta harinnasta.

Stoalaisille luonto oli voimien järjestelmä, joka on määräytynyt jumalallisesta keskusvoimasta siten, että jokainen yksittäinen muutos syntyy lain mukaan kokonaisuudesta. Sen johtavana historiallisena perspektiivinä on näkemys kaiken yksittäisen epäitsenäisyydestä ja yksittäisten tapahtumien riippuvuudesta maailman kokonaisuudesta (ibid.).

Yksittäinen olio elää oman sisäisen välttämättömyytensä mukaan, nimittäin itsesäilytyksen periaatteen mukaan: "Sen itsesäilytys on sen välttämättömyys" (ibid.). Yksittäinen olio ilmenee voimassa, jonka se on tuottanut omaksi dokumentaatiokseen, itsesäilytyksekseen. Reaalisen piiri määräytyy siten kahdesta suunnasta: yksittäisen olion itseilmauksellisesta itsesäilytyspyrkimyksestä ja toisaalta kokonaisuuden jumalallisten voimien determinaatiosta (Kluxen 1967, 24).

Nämä kaksi aspektia ovat stoalaisessa ajattelussa sopusoin-

nussa keskenään. Yksittäisen olion itsesäilytyspyrkimys on sille olemuksellinen välttämättömyys, ilmaisukanava todellisuuteen. Mutta samalla se palvelee myös universaalialia kokonaisuuden lainalaisuutta. Annettu maailmanjärjestys muodostuu harmoniaksi, jossa eri pyrkimykset sovittuvat yhteen välttämättömyyden lain sitomina (vrt. kuitenkin s. 166).

Machiavellin stoalainen tausta on ilmeinen, mutta Machiavellin tapa tarkastella välttämättömyyden käsitteen kautta poliittista todellisuutta on hänen omasta tilanteestaan nouseva, Kluxen toteaa (Kluxen 1967, 24). Machiavellin erityispiirre on hänen aktivisminsa, joka poikkeaa vanha-stoalaisesta resignaatiosta, joka tarkasteli asioita ylhäältä ja kaukaa. Machiavellin näkökulma on läheltä ja alhaalta tarkasteleva.

Kluxenin mukaan on Machiavellin välttämättömyys - käsite silti jaettava stoalaisittain kahteen momenttiin: yleiseen välttämättömyyteen ja erityiseen välttämättömyyteen. Ensimmäinen koskee yleistä ja jättää yksityisen määräämättömäksi, toinen toteutuu kokonaisuuden sisällä ja määrää yksityisen todellisuuden tapahtumien konkretisoinnissa. (Kluxen 1967, 25)

Machiavellin historiaa ja historian kulkua koskeva perusajatus on kaiken jatkuva muuttuminen. Ajatuksen takana ei ole vain kaiken institutionaalisen muuttuminen, vaan yleisempi ajatus kaiken olevaisen jatkuvasta kierrosta ja välttämättömyydestä muuttaa asemaansa. Ei ole mitään pysyvää asiaintilojen suhdetta, vaan valta, ihmiset, arvot, menestys

ovat jatkuvassa muutoksessa.

Tämä käy ilmi kaikkialla Machiavellin teksteissä. Kultaisessa aasissa, Machiavellin eepissä runoelmassa, teema esitetään näin: "Kyky tekee valtakunnista rauhallisia, rauhallisuudesta syntyy laiskuus, ja laiskuus polttaa kaupungit ja kylät. Kun maa sitten jonkin aikaa on ollut laittomuuden vallassa, kyky palaa sinne uudelleen. Se joka hallitsee meitä, vaatii ja sallii tämän, joten mikään auringon alla ei ole eikä tule olemaan pysyvää. Näin on ja on aina ollut ja tulee aina olemaan: paha tulee hyvän jälkeen, hyvä pahan perästä, toinen toisensa syynä" (Asino d'oro, v).

Sama käsitys esitetään Discorsi...-teoksen I kirjan II luvussa. Perimmältään platonisessa kuvauksessa oletetaan, että kaikki valtiot käyvät läpi erilaisten hallitusmuotojen sarjan yksinvallasta harvainvallan kautta kansanvaltaan ja taas takaisin yksinvaltaan (Discorsi I,ii, 9-25). Mikään hallitusmuoto ei ole sellaisenaan hyvä: kelvolliset eivät kestä ja huonot ovat jo sinänsä huonoja.

Jatkuva muutos koskee myös ihmisiä, ei vain instituutioita. Muutos on kohtalonomaista ja arvioitava tilanteittain: " ihmiset voivat seurata Fortunaa mutta eivät vastustaa sitä, kutoa sen lankaa mutta eivät sitä katkaista. Sen vietäväksi ei pidä koskaan antautua. Sen päämääriä eivät ihmiset tiedä, koska ne kulkevat mutkikkaita ja tuntemattomia teitään. Heidän on toivottava toivosta ikinä luopumatta, olivatpa sitten onnessaan tai ahdingossa" (Discorsi II, xxix, 19-20).

Kluxenin tutkimukset *necessità* -käsitteen käytöstä kohdistuvat etupäässä *Istorie fiorentine*-teokseen sekä *Discorsi...*-teokseen. Seuraavat kommentit on siten käsiteltävä etupäässä teorian luonnosteluna, jonka tuloksia testataan *Il Principe*-tekstiin, sen tapaan käyttää *necessità*-käsitettä. Kluxenin laajempi lähtökohta, käsitys Machiavellin välttämättömyys-käsitteen stoalaisesta taustasta, tulee samalla arvioiduksi. Kluxen ei lainkaan keskustele *Il Principe*stä, vaan pysyttelee valitsemissaan teksteissä.

*Necessità*n käsite näyttää ensi silmäykseltä liittyvän akuuttiin poliittiseen hätätilaan. Käsitteen arkinen käyttö Machiavellin teksteissä tarkoitti myös yksittäisen henkilön tarvetta toimia omaksi menestyksekseen: esimerkkejä löytyy Cosimo de' Medicin tavasta palkita tukea saadakseen, Castruccio Castracanın vaikeuksista kapinoivan kaupungin kanssa, Sforzan suhtautumisesta sodan ja rauhan välttämättömyyteen, Firenzen välttämättömyydestä pyrkiä rauhaan, koska oli sotien köyhdyttämä ja venetsialaisten välttämättömyydestä suunnistautua merelle kyetäkseen elättämään kaupunkinsa (Kluxen 1967, 31).

Machiavelli käyttää käsitettä myös etumääreellä "äärimmäinen" ja "perimmäinen" (*estrema*, *ultima*). Kluxenin mukaan Machiavelli silti puhuessaan pahimmasta konkreettisesta hätätilanteesta käyttää usein kokonaan muita ilmauksia, kuten *bisogna*-verbiä, *estremità*, *calamità* ja *miseria* -termejä. Ero on siinä, että välttämättömyyden käsite (*necessità*) tarkoittaa pysyvää tilaa tai tilannetta, kun taas eri hätätilanteen ilmaukset edellyttävät välitöntä toimintaa yleensä

kuolemanvaaran torjumiseksi. (Kluxen 1967, 32)

Forza, costretti ja muut välitöntä pakkoa merkitsevät ilmaukset ovat vaihtoehdottoman toiminnan ilmauksia; necessità tarkoittaa laajempaa tilaa, jossa vallitsee voimakas virtaus johonkin poliittisen toiminnan suuntaan, mutta jossa varsinainen poliittinen toiminta ei ole menetelmiltään ja luonteeltaan akuutin pakon määräämää. **Jokin** strategia toiminnassa on välttämätöntä, mutta sen yksityiskohtainen sisältö jää poliittisen aktorin omaan harkintaan.

Poliittisen tilanteen dynamiikka ajaa asioita ja niiden suhteita eteenpäin. Poliittinen tilanne saattaa kärjistyä nopeasti välittömän toimintapakon tilaan. Ja silloin välttämättömyys (necessità) merkitsee etukäteen nähtyä perspektiiviä akuutin pakon mahdollisuuteen. Tilanteen mahdollinen kärjistyminen äkisti ei ole kenenkään yksittäisen aktorin vallan varassa, vaan olosuhteiden, aktoreiden hankkeiden arvaamattomien yhteisvaikutusten ja sattuman varassa.

Kun venetsialaiset halusivat välttämättä pitää Milanon hallussaan, he eivät pystyneet asettautumaan näiden asemaan, vaan kärjistivät tilanteen siten, että milanolaisten oli akuutissa hätätilanteessa irrottauduttava Venetsiasta. Välttämättömyys luonnehtii poliittista tilaa, jossa toiminnan mielekkyys saattaa äkisti kärjistyä rajalle, joka murtaa koko tilan ja tilanteen ehdot jälleen toisiksi kuin aikaisemmin.

Välttämättömyys poliittisessa tilanteessa saattaa johtaa poliittisen aktorin sellaiseen johtopäätökseen toimintansa välttämättömästä sisällöstä, joka näennäisesti on perin kaukana sovinnaisesta odotusarvosta. Paavi, ainakin näennäisestä rauhantahdostaan huolimatta, saattaa olla innokas julistamaan sodan, kun paavin vastustajat, joita puolestaan eivät pidättelee kristinuskon kaavat samalla tavalla kuin paavia, jättävät tilaisuuden käyttämättä ja antavat asian raueta. (Kluxen 1967, 33)

Osittain tämä odotusarvon vastainen politiikka johtuu myös siitä, että vain oikeaan aikaan eli riittävän ajoissa tehty poliittinen toimenpide tuottaa toivotut tulokset. Äkilliseen, akuuttiin hätätilaan joutunut poliittinen aktori voi olla pakotettu toimimaan täsmälleen vastoin poliittisia periaatteitaan, joiden tämä katsoo pätevän rauhanomaisemmissa oloissa. Kun akuutti hätätila yllättää, on jo useimmiten liian myöhäistä toimia minkään etukäteisen käsikirjoituksen mukaan.

Tämä käsitys poliittisesta toiminnasta nojaa voimakkaasti politiikan tulevaisuutta ennakoivaan luonteeseen. Vain sellainen politiikka on mielekäästä ja hyvää, joka kykenee ennalta ja riittävän kerrallisena varmistamaan politiikan suuren linjan pysyvyyden. Puhuessaan esimerkiksi julmuuden käyttämisestä politiikassa Machiavelli korostaa sen välineellistä luonnetta: hyvin käytetty julmuus on oikein ajoitettu ja kerrallinen teko, jonka hedelmät hallitsija käyttää sitten järjestelmänsä vakiinnuttamiseen (Il Principe VIII, 23-24).

Tekstiyhteys on tulkittu usein ahtaasti puhtaan väkivallan käyttämistä koskevaksi, koska se käsittelee erilaisia murhatoimia. Tämä onkin asian ydin: väkivallan ekonomian perusta (käsitteestä tarkemmin ks. luku IV, passim.). Mutta tekstiyhteys voidaan tulkita laajemmin koskemaan yleensä politiikan kriisissä vaadittavia epäsovinnaisia ja voimakkaita tekoja. Sellaisia voivat olla monet muutkin teot kuin murhat ja fyysinen väkivalta. Olennaisinta on toiminnan äkillisyys, yllättävyys ja toistumattomuus ennalta arvattavasti.

Machiavellin toimintateorian eräänä juurena on paradoksaalinen välttämättömyyden vapaaehtoinen valinta. Poliittisen tilanteen maaraavana tekijänä ovat sen perustana olevat välttämättömyydet, omalakinen dynamiikkansa, joka usein kärjistyy akuuteiksi kriiseiksi toimijoilleen. Poliittisen aktorin on kyettävä ennakoimaan poliittinen dynamiikka siten, että akuutit kriisit minimoidaan. Toisaalta aktorin on tarvittaessa järjestetävä niitä itse aloitteen tempaamiseksi.

Poliittisen aktorin on aina harkittava välttämättömyyden luonnetta. Ajoissa tehtynä tämä tilanne sisältää aina reaalisia mahdollisuuksia eli vaihtoehtoisia politiikkoja. Näiden vaihtoehtojen lukumäärä ei ole rajaton, eivätkä ne ole mielivaltaisesti valittavissa. Tilanteessa reaalisten politiikkojen eli poliittisten toimenpiteiden sarjojen luku ja luonne ovat voimakkaasti rajattuja: mikä tahansa ei ole mahdollista. Toisaalta reaaliset mahdollisuudet eivät välttämättä lainkaan ole samoja kuin ilmeisimmät vaihtoehdot

edellyttäisivät.

"Olkaa realisteja, vaatikkaa mahdottomia", 1960-luvun opiskelijaradikaalien taisteluhuuto, voidaan ymmärtää juuri ilmeisimpien vaihtoehtojen epäilemisenä epärealistiseksi politiikaksi. Kärjistys on tyypillinen sovellutusmahdollisuus Machiavellin välttämättömyyden käsitteestä poliittisen tilanteen tulkitsemiseksi ja sen manipuloimiseksi. Yhteys on luonnollisesti kuitenkin looginen eikä aatchistoriallinen. Machiavelli ei yleensä kuulunut opiskelijaradikaalien oppisiin.

Yksi merkittävä ero silti on "Olkaa realisteja ja vaatikkaa mahdottomia" -lausuman ja Machiavellin välttämättömyyskäsitteen edellyttämän politiikkakonseption välillä. Ero ilmenee sanasta "vaatika". Machiavellin politiikkakonseptio ei lainkaan käsittele poliittista toimintaa vaatimisena vaan konkreettisenä omaehtoisena tekemisenä. Siinä ei vaadita mitään, vaan toimitaan itse. On toisten ongelma reagoida poliitikon itse valitsemaan toimintaan. Karkeasti sanoen kysymyksessä on politiikan katsojan ja politiikan tekijän ero.

Tämän eron erittelemine ei kuulu asiayhteyteen. Siihen vaikuttavia seikkoja ovat paitsi tässä tehty kärjistys, joka vähätellen Machiavellin ja liioitellen opiskelijaradikaalien retorista suuntautumista saa ristiriidan aikaan, myös modernin yhteiskunnan politiikassa(kin) ilmenevä subjektiviteetin vähittäinen oheneminen ja katoaminen. Ohenemisen ja katoami-

sen muotona hyvin usein on juuri subjektiviteetin piiloutuminen retoriikan sisälle.

Olennaista on tässä samanlaisuus: reaalisten poliittisten vaihtoehtojen ei-ilmeisyys. Onnistuneen politiikan kriteereitä ei ole helppo tyhjentävästi luetella, mutta miten ne määritelläänkin, se sisältää tuloksenaan aina uuden laadun ilmenemisen. Onnistunut politiikka "uusissa ruhtinaskunnissa" ts. nopeasti muuttuvassa todellisuudessa, ei voi perustua **monien** näyttämön poliittisen todellisuuden toistamiseen, silmän katseeseen pysyväälle näyttämölle, vaan pikemminkin **harvojen** menetelmään, käsinkosketeltavan poliittisen todellisuuden luomiseen, myös näyttämön luomiseen.

Monille luotu politiikan näyttämö on luonnollinen ja ensimmäinen tila, josta toiminnan vaihtoehtoja etsitään. Siinä esiintyvät kaikki ilmeiset vaihtoehdot, kaikki näennäiset välttämättömyydet ja osa todellisista välttämättömyyksistä. Näyttämö on todellinen poliittinen tila, jossa toiminnan on tapahduttava. Mutta samalla näyttämö on myös tietoinen konstruktio, jota käytetään ohjaamaan politiikan periaatteellisia mahdollisuuksia ja välttämättömyyksiä.

Kysymys politiikan toimintojen välttämättömyydestä ja välttämättömyyksien ei-ilmeisyydestä merkitsee samalla aina haastetta politiikan olevalle näyttämön muodolle ja rajoille. Ei-ilmeisten ja samalla ei-triviaalien välttämättömyyksien ja mahdollisuuksien muotoileminen on samalla aina poliittisen tilan, politiikan näyttämön uudelleen muotoilemistä. Kamppailu poliittisista mahdollisuuksista on siten

samalla kamppailua politiikan tilan luonteesta.

Politiikan tilan empiirinen runko on lainsäädäntö. "Necessità ordinata dalle leggi" on voimassaolevan lainsäädännön muodostama sovinnainen perusta politiikan näyttämölle. "Laki pakottaa missä asema ei pakkoa luo" (Discorsi, I, i, 14): samanarvoisuudesta lain edessä, ensin eriarvoisten ryhmien jäsenten sisäisestä samanarvoisuudesta, sitten kaikkien kansalaisten samanarvoisuudesta lain edessä, joiden periaatteellisia rajoja ei rangaistuksen uhalla saa ylittää tulee välttämättömyys.

Laajan poliittisen tilan, valtion, sisällä olevalle poliittiselle kamppailulle, on siten olemassa periaatteelliset rajansa ja sääntönsä. Niiden ylittäminen merkitsee joutumista epäedulliseen asemaan, ellei rajaa ylitetä vastaansanomattomalla tavalla. Mutta valtioiden välisillä kiistoilla ei ole mitään valtion sisäiseen lakiin verrattavaa periaatteellista rajaa.

Mahdollisen kansainvälisen yhteisön sanktiovoima perustui ja yhä perustuu pikemminkin moraalisiin sanktioihin ja vapaaehtoihin sopimuksiin kuin menettelyihin, jotka "ordinate dalle leggi" suvereenin ja potentiaalisesti väkivaltaisen sanktion voimalla sääntelisivät poliittisen toiminnan perimmäisiä rajoja. Eron syynä on nimenomaan suvereenin ja väkivaltaan legitimiin kontrollimahdollisuuden puuttuminen. Tähän verrattuna sinänsä merkittävät moraaliset, taloudelliset, ei-legitiimit väkivaltaan perustuvat (kuten suurvaltojen ydindeterrenssi) sekä muut sanktiot ovat

periaatteellisesti eri asemassa.

Kärjistyneimpiä poliittisen välttämättömyyden ongelmia ovatkin juuri väkivallan käyttämisen oikeuttamisen ja ajoittamisen ongelmat poliittisina tekoina ja poliittisina välttämättömyyksinä. "En usko että koskaan tavataan vaikeampia ongelmia kuin tilanteessa, jossa toisaalta rauha on välttämätön ja toisaalta sotaa ei voida välttää" (kirje Vettorille, 16.4.1527). Molemmat välttämättömyydet voivat olla yhtäaikaan todellisia.

Ratkaisevaa on tilanteen edellyttämä välttämättömyys. Sen analysoiminen ratkaisee kussakin tapauksessa oikeat politiikat. Näillä ratkaisuilla on kerrallinen luonne. Mikä on pätevää politiikkaa juuri tässä tilanteessa, saattaa olla aivan virheellistä ja tuhoon vievää poliittista toimintaa toisessa, näennäisesti samankaltaisessa tilanteessa. Tehokas politiikka on uutta, konkreettista ja tilannesidonnaista toimintaa vailla etukäteisiä normeja ja ideologioita.

Tämä on yksi välttämättömyyksistä, joihin 'poliittiseen tilanteeseen heitetty' joutuu. " ruhtinaan on välttämättömyyden mukana" (Il Principe, XV, 5). Ilmaus "non buono" vaatii selityksen.

Ilmaus viittaa Machiavellin käsitykseen ihmisluonnosta poliittisen vallan kannalta. "Non buono" ei merkitse pahuutta

missään eksplisiittisessä tai moraaliskristillisessä merkityksessä, vaan yksinkertaisesti ihmisten taipumusta katsoa omaa etuaan ja nopeasti vaihtaa kantaansa ja toimintatapaansa, jos katsovat sen aiheelliseksi etunsa takia. Tämä ominaisuus, poliittisen käyttäytymisen (ja muunkin) jatkuva liike, merkitsee ennen kaikkea ennakoimattomuutta ja kontrolloimattomuutta. Ja se ennen kaikkea on Machiavellille "non buono".

Poliittisen aktorin on siten **simuloitava** yleistä toimintatapaa kyetäkseen käyttämään sitä edukseen toiminnassaan. On välttämätöntä yleisenä periaatteena ja siten konkreettisissa tilanteissa abstrahoida yleisestä inhimillisestä toimintavasta väline oman menestymisen varmistamiseksi. Simulointi on välttämätön mutta ei tietenkään riittävä edellytys onnistumiselle.

Kluxenin välttämättömyyskäsitteen erottelussa otetaan myös sisäinen välttämättömyys lukuun. Tällä Kluxen tarkoittaa inhimillisessä luonnossa piileviä toimintadispositioita, jotka ovat poliittisen toiminnan motiivien perustana. Ilman inhimillisen luonnon tarkastelua poliittisesta toiminnasta tulisi re-aktiota, pelkkää vastaamista tilanteen oletettuihin edellytyksiin. On tarkasteltava myös toimijan sisäisiä intohimoja, jotka ovat osa poliittisen tilanteen rakentumisen ehdoista. (Kluxen 1967, 38)

Ihminen on aina tyytymätön tilanteeseensa. " ihmiset masentuvat onnettomuuteen ja kyllästyvät onneen, ... näillä kahdella tunteella on samat seuraukset" (Discorsi I, xxxvii,

1-2). Kun ihmisen ei tarvitse taistella välttämättä (per necessità), hän taistelee kunnianhimon takia (per ambizione), eikä tämä pyrkimys lakkaa, kohosipa ihminen miten korkealle tahansa. (ibid, 3)

Tälle ilmiölle Machiavelli antaa ontologisen selityksen. "Tämä johtuu siitä, että luonto on on luonut ihmiset siten että he voivat haluta mutta eivät saavuttaa kaikkea; on olemassa aina enemmän halua (il desiderio) kuin kykyä sen täyttämiseen. Seurauksena on vähäinen tyytyväisyys siihen mitä omistaa ja ihmisen tyytymättömyys. Tästä syntyvät ihmisten onnen vaihtelut. Osa ihmisistä haluaa saada enemmän, osa pelkää menettävänsä jo saamansa, ja niin syttyvät viholisuudet ja sota, joka toisen maan tuhoaa, toisen nostaa taivaisiin" (Discorsi I, xxxvii, 3-5).

Idea on tärkeä, koska siinä ilmenee melko formuloidussa muodossa teoria niukkuudesta inhimillisen välttämättömyyden olennaisena elementtinä. Niukkuuden teoriaa poliittisen väkivallan motiivina käsitellään laajemmin luvussa IV. Tässä lainauksen ilmaisemaa ajatusta käsitellään osana inhimillistä välttämättömyyttä. Inhimillisellä toiminnalla on aina jokin suunta ja tavoite, jonka toteutumisen esteinä ovat paitsi olosuhteet persoonattomine esteineen myös toisten samanlaiset pyrkimykset.

Machiavelli pitää inhimillistä taipumusta yrittää ylittää annetut olosuhteet usein vähemmän viisaana, varsinkin silloin, kun siitä tulee koko kansan tai kansan enemmistön poliittinen pyrkimys. Kansan enemmistö (moltitudine) on

helppo taivutella politiikkaan, joka on optisesti tuloksellista, mutta jossa piilee häviön siemen. Ja päinvastoin: optisesti pelkurimainen ja tuhoisa politiikka herättää vastustuksen, vaikka se olisikin perimmältään voittoisaa politiikkaa (Discorsi I, liii, 9-10).

Mutta ei vain joukko, vaan jokainen ihminen on omien taipumustensa vanki. Rohkeus ja nopeus sopivat yhteen tilanteeseen, harkinta ja odottaminen toiseen tilanteeseen. Poliittisen toimijan on kuitenkin vaikea luopua perusluonteestaan: yhdellä tavalla menestynyt ei voi uskoa että toisessa tilanteessa tarvitaan tyystin toisenlaista toimintatapaa (Discorsi III, ix, Il Principe, XXV)

"La natura", ihmisen pysyvä luonteenrakenne, joka johtaa hänet joko kiivaaseen toimintaan tai varovaiseen harkintaan, on melko pitkälle kohtalo, jota ei voi paeta. Jos koleerinen poliitikko osuu aikaan, jolloin tilanne edellyttää hidasta ja vähittäistä toimintaa, hän tuhoutuu. Ja päinvastoin: jos hidasperäinen poliitikko osuu tilanteeseen, joka välttämättä edellyttäisi kovia otteita, hän kykenemättömyydessään niihin putoaa. Niin kävi Machiavellin esimerkeissä Piero Soderinille (Discorsi, III, iii).

Politiikan ymmärtämisen kannalta kiinnostavin ja tyyppillisin luonteenrakenne on koleerinen, hyökkäyshaluinen ja vallanhiimoinen. Tätä ihmistyyppiä Machiavelli pitää politiikassa potentiaalisena menestyjänä ja siten tosi poliitikon perustyyppinä (Il Principe XXV, 25). Tämä tyyppi (impetuoso, ibid.) omaa parhaat periaatteelliset mahdollisuudet murtau-

tua menestykseen välttämättömyyksien jähmeyden läpi. Mutta jos poliitikko on sidottu tähän ominaisuuteensa, eikä kykene käyttämään sitä valittuna ominaisuutenaan tilanteen mukaan, on hän jälleen tilanteen välttämättömyyksien ja luonteensa kohtalon armoilla (Il Principe, XXV, 22-23).

2. Välttämättömyyden käsite Il Principessä

2.1. Chiappelli välttämättömyyskäsitteiden luonteesta

Välttämättömyyden käsitteellä tarkoitetaan tässä necessitää-käsitettä sen eri muodoissaan, lähinnä substantiivina ja verbinä. Välittömästi on kuitenkin ilmeistä, että Machiavellin Il Principen tapa käyttää välttämättömyyttä käyttäytymistä kuvaavaa terminologiaa on "suorastaan virtaavaa" (Fredri Chiappelli, Studi sul linguaggio del Machiavelli, Firenze 1952, 46) sekä moninaisuuden että määrän merkityksissä.

Sen summittaisia ilmiäsuja ovat esimerkiksi *dovere*-verbin muodot (*debbono*, *debbe* jne.), *forzare*-verbin muodot (*sono forzati* jne.), *bisogna*-verbi, ilmaukset *sempre* (aina) ja *mai* (ei koskaan), *impossibile* adjektiivi ja muitakin. Machiavellin Il Principe -teos on upporikas erilaisista välttämättömyyden ilmauksista. Tekstin maailmankuva politiikan todellisuudesta saa yhden tärkeimmistä toteutuksistaan monipuolisessa välttämättömyystermistössä.

Chiappellin mukaan syy tekstin monikäsitteiseen välttämättö-

myyskieleen on selkeä. Pyrkimyksessä paljastaa poliittisen elämän lainalaisuudet teksti tahtoo saada ilmiöt inhimillisesti etukäteen laskettaviksi (calcolabilità) (Chiappelli 1952, 48). Tässä pyrkimyksessä Machiavelli on artistisella tavalla käyttänyt kielen koko kirjoa eikä rajoittanut tekstiään vain tekniseen yksikäsitteisyyteen.

Chiappelli on myös tutkinut, miten Machiavellin teksti käyttää välttämättömyystilanteiden yhteydessä toimintaa yleensä määrittäviä verbejä. Tällaisia verbejä ovat esimerkiksi laajentaa (ampliare), pakottaa (forzare), keksiä (innovare), ja loukata (offendere). Kaikkia näitä verbejä käytetään italian kielessä normaalisti transitiivisesti ja yleisessä merkityksessä. Il Principe käyttää näitä kuitenkin intransitiivisesti ja rajatussa tarkoituksessa. (Chiappelli 1952, 50-51)

Esimerkki offendere-verbistä löytyy luvusta II. "Koska valtansa perineellä ruhtinaalla on vähemmän syytä ja vähäisempi välttämättömyys loukata, hän on luonnollisesti enemmän rakastettu" (Perché el principe naturale ha minori cagioni e minore necessità di offendere; donde conviene che sia più amato, II, 5). Loukkaaminen, joka tässä saa myös väkivaltaisen konnotaation, ei ole tekstissä kohdistu mihinkään määrättyyn objektiin, vaan on luonteeltaan absoluuttinen ja intransitiivinen.

Chiappellin johtopäätös on, että tekstin välttämättömyysrakenne + intransitiivinen toimintamääre kuvastavat Machiavellin kausaalista tieteellistä asennoitumista

(Chiappelli 1952, 51) Tieteellisen syyn löytäminen ja sen yleistäminen poliittisen käyttäymisen ohjeeksi edellyttävät kielen universalioimista. Ruhtinaalla annetussa tilanteessa ei ole syytä loukata tai uhata yleisen säännön mukaan kehtään. Siksi verbin transitiivisuus ja kohdistaminen johonkin määrättyyn ryhmään poistaisi tekstistä sen universaalien säännönluomisen pyrkimyksen.

Toinen esimerkki **innovare**-verbistä valaisee tätä hyvin. Teksti keskustelelee siitä, millaisiin valtioihin on helppo hyökätä ja toisaalta millaiset valtiot helppo säilyttää vallassaan. Turkki esitetään esimerkkinä valtiosta, jonne on vaikea hyökätä mutta joka voiton jälkeen on helppo hallita. Ranskan kaltaiset valtiot ovat päinvastainen esimerkki: "... niihin voi tunkeutua helposti, kun saat joidenkin ylimysten tuen: aina löytyy tyytymättömiä ja uutta etsiviä (quelli che desiderano innovare)" (Il Principe IV,14).

Tässäkään innovare, uuden etsiminen, ei saa määreekseen mitään. Kysymys on yleensä uutta etsivistä, vailla mitään etukäteen määrättyä uuden etsimisen sisältöä. Voisi ajatella, että kysymys on vallanhimosta - ajatuksessa on varmaan empiirisesti hyvin usein perää. Mutta olennaista on, että kysymykseen tulevat myös sellaiset tukijat, joiden perimmäisenä tarkoituksena ei ole oman vallan lisääminen, vaan vallan käyttäminen tässä tapauksessa jonkin muun päämäärän edistämiseen. Uuden löytämisellä on tässä universaali luonne.

Toisaalta esimerkit ovat aina tietystä tilanteesta. Ne ovat

tyyppiä jos - niin: "jos tilanne on x, niin poliittisen menestymisen ehtoihin sisältyy välttämättä (myös) y". Y on ontologiselta statukseltaan välttämätön, mutta ei useimmiten yksin riittävä ehto poliitikon menestykselle. Y on tässä verbi, joka on absoluuttinen ja intransitiivinen, eli sen sisältämä informaatio, merkitys ei kohdistu mihinkään erityiseen ja yksittäiseen objektiin ja toisaalta sen sisältö ei ole etukäteen määrätty.

Uuden etsijöitä ei nimetä eikä uuden etsimisen sisältöä rajata etukäteen. Loukattujen henkilöitä ei nimetä eikä loukkaamisen tosiasiallista sisältöä määritellä. Näiden merkitykset jäävät tapauksittain määriteltäviksi. Mutta koska tekstin tavoitteena on politiikan teorian luominen, sen tapa esittää relaatio on tämä. Tekstin tarkoituksena ei siten ole kuvaileva kerronta, vaan sisäkertomukset vain kuvittavat teoriaa.

2.2. Necessitā -käsite Il Principessa

Eri muodoissaan necessitā-käsite esiintyy Il Principen tekstissä 79 kertaa. Lyhyehkössä tekstissä määrä on suurenlainen ja kertoo myös tekstin yleisestä luonteesta, välttämättömyys-käsitteiden merkityksestä tekstin kokonaistaloudelle. Yksilöpsykologisiin motiiveihin nojaavassa tutkimuksessa tähän ei ole riittävästi kiinnitetty huomiota, koska se on ristiriidassa Machiavellin oletetun moraalin vastaisuuden kanssa (ks. esim. Hulliung 1983, 225-226; Kemiläinen 1986, 2).

Näissä kannoissa välttämättömyyttä pidetään tekosyynä moraalittomaan politikointiin, jossa häikäilemätön ja egoistinen saalistus ohittaa poliitikon motiivina kaiken muun. Hulliung kirjoittaa termin lainausmerkeissä, "necessity", mikä osoittaa hänen käsityksensä käsitteestä tyhjentävästi (ibid.). Ajattelutapa ei kuitenkaan ole tekstilähtöinen, vaan nojaa pikemminkin itse postuloituun "machiavellismiin" kuin Il Principen ideoihin (erityisesti Kemiläinen 1986, passim).

Silti jo suhteellisen varhain on kiinnitetty huomiota käsitteen merkitykseen Il Principessä. Arviossaan Federico Chabodin toimittamaan Il Principeen laitokseen G.Solari ilmaisee asian näin: "Vaikuttaa siltä, että kirjoittaja ei ole kiinnittänyt riittävää huomiota Machiavellin välttämättömyden käsitteeseen, joka nostaa keinojen valinnan yksilön vapaasta harkinnasta ja esittelee valtiojärjen käsitteen (esprime la ragion di Stato)" (Rivista Storica Italiana, XLIV, 1927, 42-44; lainattu Gilbert, Allan H. Machiavelli's Prince and Its Forerunners, Durham 1938, 35).

Tekstin yleisen luonteen takia useimmat necessitan esiintymisistä koskettelevat konkreettista ja empiristä tilannetta. Luvussa III esitetään, että valloittajan tulisi itse asua valloittamallaan alueella. Mikäli tämä ei käy, toinen hyvä keino pitää vallattu alue rauhallisena on perustaa siirtokuntia tai pitää alueella suuri määrä sotilaita. Jompikumpi on välttämätöntä; suositeltavampaa on perustaa siirtokuntia, kustannussyistä (Il Principe III, 17-18).

Ludvig XII ei osannut valloituspolitiikkaansa. Päästyään

hallitsemaan koko Pohjois-Italiaa hän teki vakavan erehdyksen unohtamalla lukuisat pienet liittolaisensa, jotka olivat hänen tukensa tarpeessa ja auttamalla paavi Aleksanteri VI:n ekspansiohankkeita. Kun tämä virhe oli tehty, Ludvigin oli pakko jatkaa samalla linjalla ja seurauksena oli paavin nouseminen uhkaavaksi mahdolliseksi alueella. Hän asetti alueelle mahdin, joka kykeni ajamaan hänet alueelta pois.

Tämä on tyypillinen välttämättömyystilanne. Ensiksi oli välttämätöntä pitää kiinni lukuisista pienistä liittolaisista (jotka puolestaan olivat välttämättä riippuvia Ranskan mahdista). Mutta tämän välttämättömyyden hylkääminen loi uuden välttämättömien toimien ketjun, jonka tuloksena oli Ludvigin aseman radikaali heikkeneminen. "Tehtyään kerran ensimmäisen virheen, hänen oli pakko jatkaa samoin" (Il Principe III, 43).

Lopullisen virheensä Ludvig teki hyökätessään Venetsian valtioon. Liittolaisina venetsialaiset olisivat voineet karkottaa muut Lombardian hallitsemiseen pyrkivät eikä kukaan olisi voinut uhmata sekä venetsialaisia että ranskalaisia. Ludvig siten karkoitti liittolaisensa, teki heistä vihollisiaan sekä nosti rinnalleen voimakkaan mahdin. "Jo kokemuksesta on nähty, miten kirkon ja Espanjan suuruuden Italiassa loi Ranska. Ja nämä aiheuttivat Ranskan tuhon Italiassa" (Il Principe III, 55-56).

Tämän välttämättömyyden takana on Machiavellin muotoilema yleispätevä sääntö, "josta ei juuri ole poikkeuksia": joka ylentää toisen, joutuu itse alenemaan. Ylentämisen taito on

peräisin omasta kyvykkyydestä tai ulkoisesta voimasta, joita molempia valtaan kohonnut ilmeisen syystä epäilee itselleen potentiaalisesti vahingollisiksi. (Il Principe III, 56)

Tekstin " che chi è cagione che uno diventi potente" termi "uno" ei rajoitu vain yhden henkilön nostamiseen, vaan on pikemminkin synonyyminen "alcuno"-ilmaukselle: kuka/ketkä tahansa. Tarkoituksena ei siten ole yksilöiden välisten poliittisten voimasuhteiden säännön esittelemineen, vaan yleensä poliittisen subjektin, ennen kaikkea laajan organisaation, kuten valtion suhteiden erään säännönmukaisuuden muotoilu.

Kolmannen luvun välttämättömyyskäsitteet muodostavat näin ketjun. Esimerkkinä on Ludvig XII:n epäonnistuminen Italian politiikassaan. Poliitiikan ainaisessa liikkeessä Ludvigin valloitusretken syy oli kunnianhimoisten venetsialaisten kutsu - olettaa sopii, että kutsutulla oli oma **ambizionensa** ottaessaan kutsun vastaan.

Liikkeelle lähteminen synnytti poliittisen tilanteen, jossa on oma välttämättömyyksien verkostonsa. Valittuaan kerran vähemmän onnistuneesti Ludvig joutui toiseen, valinnastaan seuranneeseen verkostoon, jossa tapahtumat seuraavat toisiaan ketjussa. Korjaamattoman virheensä Ludvig teki nostamalla paavin ja myös espanjalaiset rinnalleen: nämä aiheuttivat hänen tappionsa Italiassa. Pienemmät virheensä Ludvig olisi voinut korjata valitsemalla uudessa verkostossaan oikein, mutta tämä, poliittista valtaa suoraan koskeva erehdys, oli korjaamaton.

Tässä tapauksessa välttämättömyyden käsite toimi tekstissä linssinä, jonka läpi politiikan käytännön prosessissa erottuu olennaiseksi rakenteelliseksi piirteeksi verkosto, jota pitkin poliitikko joutuu etenemään toiminnassaan. Verkosto koostuu toisiensa kanssa ristikkäin kulkevista lan-goista; risteytyvät synnyttävät solmukohtia, joissa poliiti-
kon on välttämätöntä valita suuntansa tilanteessa käytettävän informaation perusteella.

Kukin valinta sulkee pois suurimman osan potentiaalisista tulevaisuuden valintavaihtoehdoista. Valinnat synnyttävät politiikalle toiminnan ketjun, joiden välttämättömyysluonne ilmenee juuri siitä, että mahdollisuuksia on rajallinen määrä. Osa mahdollisuuksista on ilmeisiä ja triviaalisti näkyvillä olevia, osa kätkettyjä ja löydettävissä vain poliittisella luovuudella.

Tämä erottelu on ontologisesti tärkeä. Se merkitsee poliittisen toimintaverkoston laajentamisen mahdollisuutta tavanomaisen ja arkisesti näkyvän verkoston ulkopuolelle. Äärimmilleen kärjistettynä se merkitsee sitä, että **monien** arvostelukyvyllä näkyvä välttämättömyyksien suhteellisen vähäisäinen verkosto on vain erikoistapaus **harvojen** huomattavasti moniulotteisemmasta poliittisesta todellisuuskuvasta. **Harvojen** käsillään pitämä verkosto on huomattavasti rikkaampi kuin **monien** näyttämölle asetettu, osin **harvojen** pedagogisista ja propagandistisista syistä postuloima asetelma.

On myös olennaista havaita, mitä tästä ei voida päätellä. Verkoston rikkaudella ja moniulotteisuudella ei sinänsä ole mitään tekemistä politiikan onnistumisen kanssa. Osa eilmeisistä vaihtoehdoista saattaa olla hyviä ja jopa välttämättömiä - mutta yhtä lailla osa niistä johtaa varmuudella poliittiseen epäonnistumiseen.

Verkostojen ontologinen laatu kummassakin tapauksessa on samanlainen: ne sisältävät kaikki mahdolliset poliittisen onnistumisen laadut vallan lopullisesta vakiinnuttamisesta täydelliseen tuhoon saakka. Rikkaammalla ja moniulotteisemalla verkostolla ei ole mitään rakenteellista ominaisuutta, joka sinänsä merkitsisi siinä toimivan etua vähäsäikeisempään verkostoon tyytyvään kilpailijaansa verrattuna.

Politiikan universaalien ontologian tasolla voidaan ajatella, että kunkin poliittisen aktorin luomat ja soveltamat verkostot ja toimintaketjut ovat yksilöllisiä sovellutuksia perusverkostosta. Jälkimmäisen ideaalista jokaisella aktorilla on oma todellisuus- ja toivottavuuskonseptionsa, jota tämä soveltaa käytäntöön. Konkreettisilla verkostoilla on yhteisiä piirteitä, riittävästi intersubjektiivisuutta tullakseen yleensä ymmärretyiksi poliittisina siirtoina.

Intersubjektiivisuuden yhteisenä nimittäjänä on laajassa merkityksessä poliittinen valta. Ellei muuta yhteistä nimittäjää poliittisille teoille ole, voidaan niitä ainakin pitää siirtoina poliittisessa vallassa. Verkostoa universalissa ja abstraktissa merkityksessä voidaankin pitää poliittisen vallan itseliikuntana, olemassaolon tapana. Jokainen poliittiseksi luettava teko sisältää omana sisäisenä laatunaan

kannanoton tilanteensa poliittiseen valtaan.

Harvasäikeisessä verkostossa, tai silloin kun poliittinen aktori on yksittäinen ihminen, kannanotto voi olla ilmeinen, vähävaihtoehtoinen (myönteinen, indifferentti, kielteinen) ja absolutisoitu (aina, ei koskaan). Monisäikeisemmässä verkostossa tehtävä siirto saattaa näyttää kokonaan ei-poliittiselta, jos sitä tarkastellaan **monien** harvasäikeisen verkoston ehdoilla. Se tapahtuu kuin näyttämön takana.

Harvasäikeisellä verkostolla, joka on **monien** politiikkaa varten luotu, on tiettyä sitkeyttä ja fundamentaalisuutta. Monisäikeisemmissä verkostoissa tehdyt siirrot saattavat aika ajoin aiheuttaa muutoksia näyttämöllä. Joskus muutokset saattavat jopa yhtäkkiä keskeyttää meneillään olevan draaman kesken näytöksen, mutta tällöin joko nopeasti monisäikeisempien verkostojen luomat selitykset normalisoivat tilanteen jälleen vakioesitykseksi tai sitten koko struktuuri romahtaa kaikkien sotaan kaikkia vastaan.

Edellisestä on esimerkkinä tekstin selostus Cesare Borgian toiminnasta Romagnan hallitsemiseksi. Teksti huomauttaa valtaajan huomanneen alueen olleen poliittisesti ja muutenkin rikkonaisen, vailla toimivaa poliittista valtaa. Niinpä oli välttämätöntä asettaa sinne tehokas hallinto (Il Principe VII, 23). Hallinnon johtoon asetettiin väkivaltaiseksi tiedetty Remirro de Orco.

de Orco rauhoitti Romagnan omilla menetelmillään. Koska tämä oli herättänyt vihaa, oli tilanteen selkiytyttyä aika päästä

eroon vihatusta käskynhaltijasta. Hakkauttamalla tämän kah-tia Cesare Borgia halusi osoittaa oman etäisyytensä käytet-yihin menetelmiin. Teksti kertoo miten näytelmän julmuus sai ihmiset hetkeksi "tyytyväisiksi ja typeryneiksi" (Il Principe VII, 29).

Tässä tapauksessa Cesare Borgia toimi monisäikeisemmän ver-kostonsa sisällä järjestäen radikaalin katkoksen monien tavanomaiseen poliittiseen verkostoon. de Orcon torilla pölkyllä kahtena kappaleena lojuva ruumis, vieressään veri-nen veitsi, näytti hetkeksi radikaalin katkoksen tavanomai-nessa verkostossa, **monien** näytöksessä. Ja juonen käänne sai näytöksen katselijat ("del quale spettacolo") tyytyväisiksi (näytelmän kriitikot) tai tyrmistyneiksi (myötäjuoksijat, muutosten vastustajat).

Radikaalin toimen takana ei ollut tässä tapauksessa akuutti välttämättömyys, vaan pikemminkin sellaisen ennakointi. Halutessaan siirtää väkivallan synnyttämän vastustuksen nimistään pois Borgia löysi kertakaikkisen keinon, joka sekä lopetti väkivallan Romagnassa että siirsi sen syyn itsestä sen konkreettiselle toteuttajalle. Teon takana oli luonnol-lisesti pelko oman aseman menetyksestä; tilanne jossa oma asema olisi menetetty olisi ollut juuri kaikkien sota kaik-kia vastaan, eli vallan struktuurin romahtaminen. Tämä lo-giikka on myös väkivallan ekonomian teorian perusta (ks. luku IV).

Monisäikeisen verkoston sisällä tehtyjen siirtojen täytyy

iskeytyä monien perusverkostoon radikaaleina katkoksina sen arkipäiväisiin pelisääntöihin. Väkivallan ripotteleminen vähän kerrallaan ja mahdollisesti hitaasti enenevästi, synnyttää monien verkostossa oppimista ja tottumista ja siten rakenteellista vastarintaa. "Tyytyväisyyden ja tyrmistyksen" sijaan tulevat "pelko ja viha" reaktioina ei-kontrolloitavissa olevaan ja jatkuvaan väkivaltaan (Il Principe VII, 48).

Välttämättömyyskäsitteiden yhteydessä teksti selvittää myös oman politiikan tila- ja aikakäsityksensä. Kymmenennen luvun alussa teksti ryhtyy keskustelemaan ruhtinaan mahdollisuuksista puolustautua mahdollista hyökkäystä vastaan itse. Ilmaus kyvystä tiivistyy omaperäiseen **stato**-käsitteen käyttämiseen. "Onko ruhtinaalla tarpeeksi valtaa" (... se uno principe ha tanto stato che possa, bisognando, per sé medesimo reggersi) (Il Principe X,1).

Ilmaus viittaa tilan synnyttämiseen. Kysymyksessä on perimältään abstrakti toimintatila, politiikan mahdollinen pelitila, ei konkreettinen valtio tai fyysiseen kamaraan sitoutunut tila. Tämä ei ole suinkaan ainoa Machiavellin tapa käyttää stato-käsitettä, mutta tässä merkityksessä se löytyy monesta eri yhteydestä Il Principestä (III, 29; XII, 30; XX, 12; XXIV, 6)

Näissä tekstiyhteyksissä on monesti kysymyksessä myös fyysinen kamara ja taistelu sen hallinnasta. Poliitiikan fyysinen ja valtiollinen tila on kuitenkin näissä tapauksissa vain politiikan abstraktin tilan ilmenemismuoto, poliittisen aktorin toimintaverkoston olemassaolosta johtuva konkreti-

saatio. Esimerkki luvusta III on tyyppillinen tekstin tapa luonnehtia monisäikeisen verkoston suhdetta pelkistetympään verkostoon.

Roomalaiset hallitsivat yleensä tasapainotekniikalla alusmaitaan. He tukivat heikkoja ja alistivat vahvimmat, ja näin loivat järjestelmän, jossa kukaan ei kyennyt yksin hallitsemaan kaikkea. Kreikassa roomalaiset tukivat kyllä akhaialaisia ja aiolilaisia, mutta vain siihen rajaan saakka, että nämä kykenivät pitämään puoliaan muita vastaan, eivät sallineet näiden lisätä valtaansa" ("accrescere alcuno stato") III, 29.

XX luvussa teksti kertoo venetsialaisten epäonnistumisesta vallan tasapainotuspolitiikassaan. Kärsittyään vakavan tappion Vailän taistelussa venetsialaiset yhtäkkiä myös karkotettiin hallitsemistaan kaupungeistaan, "riistivät heiltä kaiken vallan" ("e tolseno loro tutto lo stato") (XX, 12). Tässä monisäikeisen verkoston toiminta epäonnistui, venetsialaisten järjestelmä romahti, koska he ylläpitivät puolue-riitoja sodan aikana. Noudattamalla rauhan aikaan sopivaa politiikkaa he valitsivat väärin (XX,13).

Kolmannen esimerkin stato-käsitteen tilakonseptiona käyttämisestä tarjoaa XXIV luvun kertomus Filippos Makedonialaisesta, jolla "ei ollut paljon poliittisia mahdollisuuksia" ("aveva non molto stato", XXIV, 6) verrattuna vihollisiin Roomaan ja Kreikkaan, kykeni kuitenkin taitavuudellaan selviytymään ja pysymään vallassa, vaikka joutuikin luovuttamaan osan alueistaan. Maa-alueet vähenivät, politiikan peli-

tila pikemminkin lisääntyi. (ibid.)

3. Välttämättömyys, vapaus, toiminnan pakko

Politiikan pelitilan olennainen ominaisuus on aktorin suhteellinen riippumattomuus muista. Kukaan tai mikään poliittinen aktori ei toimi omassa yksinäisyydessään, vaan välttämättömyyksien verkostoissa, mutta poliittisten valintojen taustalla täytyy olla mahdollisimman suuri strateginen vapaus valita verkoston solmukohdissa oman suvereenin harkinnan ja kyvyn mukaan. Tämä on ehdoton edellytys sille, että aktori ylipäätään voi olla poliittinen subjekti, pelin osanottaja. (esim. *Il Principe* XIII, 31)

Välttämättömyyksiä rakenteiden tunnustaminen johtaa *Il Principen* tekstissä maksimaalisen vapauden ja itsenäisyyden vaatimuksiin ehtona poliittiselle menestykselle. Poliittikan vallan verkosto ei ole sokeaa säännönseuraamista edellyttävä jatkumo, vaan poliittisen toiminnan areena, jolla menestyminen edellyttää jatkuvia ja aktiivisia strategisia valintoja. Verkoston jokainen solmukohta pakottaa poliittisen aktorin vapaaseen valintaan.

Edellytyksenä luonnollisesti on se, että ylipäätään haluaa olla myös subjekti eikä vain pelkkä objekti vallan verkostossa. *Il Principen* tekstin perusideaan kuuluu, että tämä valinta ei sinänsä ole jokaiselle välttämätöntä. Poliittisen aktorin ura ja rooli kuuluu etupäässä kunnianhimoisille,

intohimoisille ja koleerisille luonteille; henkilöille, jotka eivät halua samastua **monien** rooliin politiikan näyttämöllä.

Verkoston solmukohtien lupaavimpia suuntia teksti nimittää tilaisuudeksi (occasione). Nimitys on kuvaava sikäli, että käsitteeseen ei sisälly minkäänlaista automaattista menestyksen lupausta, vaan potentiaalinen lupaus. Kaikki riippuu poliittisen aktorin omasta toiminnan tavasta sekä onnesta (fortuna), kun toimeen on ryhdytty. Suurten valtionperustajien (Mooses, Kyyros, Romulus, Theseus ym) teksti katso saaneen onnelta vain tilaisuuden (occasione, VI, 8). Loput olivat omaa kykyä.

Tilaisuus on ainoastaan materiaa, josta osaava poliitikko valmistaa sitten hyväksi katsomansa poliittisen muodon. Verkoston solmu on alkutilaa, materiaalia poliittiselle muodon antamiselle ("la quale dette loro materia a potere introdurvi drento quella forma parse loro", ibid.). Eikä muotoa ilman tätä potentiaalista materiaa: ilman tätä tilaisuutta kyvyt olisivat olleet hyödyttömiä (ibid.). Ja myös päinvastoin: tilaisuus tarvitsi realisoituakseen poliittiset kyvyt.

Tilaisuus ei siten roiku ilmassa valmiina odottamassa toteuttajaansa, vaan edellyttää poliittista arvostelukykyä tullakseen mielletyksi. Jossakin abstraktissa merkityksessä tilaisuus on latentissa varastossa kuten kaikki muutkin tilaisuudet ja koko verkosto. Mutta mielekästä sisältöä sille antaa vasta sen aktiivinen luominen, määrittäminen

verkoston osaseksi, osaksi aktorin omaa poliittista tilannetta, verkkoa, mahdollisuutta.

Chiappelli pitää käsitettä välittäjänä onnen (fortuna) ja hyveen (virtù) välillä. Chiappellin idea on edelleen Machiavellin *Il Principe* politiikan laskettavuuden maksimoimisen yrityksenä. "Onni" voidaan käsittää kvasitilaisuudeksi, laskemattomaksi mahdollisuudeksi, joka voi kääntyä miten tahansa. Tilaisuuden käsitteeseen sen sijaan sisältyy absoluuttinen merkitys. *Il Principen* teksti ei käytä *occasione*-käsitettä suhteellisena (parempi tilaisuus, huonompi tilaisuus jne), vaan absoluuttisena. (Chiappelli 1952, 82 - 83)

Verkoston solmun suuntana, perspektiivinä toiminnan edistämiseen **occasione** on ehdoton. Siihen sisältyy materiaalina kaikki muodon laatimisen mahdollisuudet. Sen käyttäminen voi sitten onnistua hyvin tai huonommin (esim. *Il Principe VII, 19*), mutta tapa jolla tilaisuuteen tartutaan, ei ole tilaisuuden ominaisuus, vaan käyttäjän poliittisen strategian ominaisuus. Ero on merkittävä, koska se korostaa verkoston objektiivista olemassaoloa sen subjektiivisen voluntaarisuuden sijasta.

Occasione ei siten oikeastaan ole mikään välittäjä, koska se on ontologisesti eri tasolla. Virtù on poliittisen toiminnan laadun kuvaus, fortunalla tarkoitetaan asiain kulussa yleisesti ilmenevää laskemattomuutta. *Occasione* taas on verkoston solmun toimintamahdollisuuksia positiivisesti luonnehtiva käsite, ei itse toimintaa luonnehtiva kuvaus.

Poliittisen toiminnan yksityiskohtaisen strategian kannalta occasione on myös tietyllä tavalla epäspesifi käsite. Se ei lainkaan yksityiskohtaisesti luonnehdi käytettävissä olevia vaihtoehtoja ja niiden yksityiskohtia, vaan ainoastaan on potentiaalisessa muodossa oleva verkoston suunta, joka realisoituu vasta sen aktiivisen ja tietoisien käyttämisen myötä.

IV

VÄKIVALLAN EKONOMIAN TEORIA

"I will have such revenges on you both,
That all the world shall - I will do such things -
What they are, yet I know not; - but they shall be
The terrors of the earth"

Shakespeare, King Lear, II,4

1. Väkivallan ekonomia: väkivallan
    poliittinen optimointi 171
2. Niukkuus väkivallan ekonomian perustana 182
3. Poliittisen toiminnan
    mahdollisuuksien pelitila 192
4. Ydindeterrenssi väkivallan
    ekonomian testinä 210

1. Väkivallan ekonomia: väkivallan poliittinen optimointi

Il Principen XVII luvussa viitataan lyhyesti Pistoian sisäiseen valtakamppailuun v. 1501, jossa kaupunki menetti runsaasti verta (XVII,4). Samaa tapausta käsittelee Discorsi... -teos laajemmin (III, xxvii, 5-13). Tapaus on tekstissä esimerkkinä politiikasta, jossa väkivaltaan ei suhtauduttu oikein, optimaalisella tavalla. Esimerkki kuvaa väkivallan ekonomiaksi tässä nimitetyn ajattelutavan ytimen.

Panchiatien ja Cancellerien puolueiden taistelut olivat johtaneet Pistoian kaupungin kaaottisen tilaan, jossa väkivaltaiset teot olivat jatkuvia. Firenze, jonka valvonnassa kaupunki oli, ei kyennyt rauhoittamaan tilannetta, koska valitsi siihen väärän politiikan, pakkosovittelut. (Discorsi III, xxvii, 7).

Kaksi muuta Machiavellin mainitsemaa menetelmää tilanteen rauhoittamiseksi olivat puolueiden johtajien surmaaminen sekä karkoitus. Sekä Il Principe että Discorsi... lämpimästi suosittelevat ensin mainittua keinoa, riitelevien puolueiden johtajien surmaamista (Il Principe XVII, ,Discorsi III, xxvii, 2).

Mycs toinen menetelmä saattoi tuottaa tuloksia, mutta aikaa oli kulunut ja väkivalta lisääntynyt, ennen kuin firenzelaiset turvautuivat karkoituksiin. Parasta olisi ollut heti radikaalisti lopettaa kaupungin jakautuminen eri poliittisiin valtakeskuksiin. "Mutta nämä teot ovat niin suurenmoi-

sia ja valtavia, että heikko tasavalta ei niihin kykene. Se on niin etäällä niistä, että hädin tuskin pystyy toiseen parannuskeinoon." (Discorsi III, xxvii,7-8)

Il Principen mukaan poliittinen valta kykenee optimoimaan väkivallan käyttöä. Tekstin tyypillisen tapaan sanomaan johdatellaan esimerkein. Cesare Borgiaa syytettiin julmuudesta Romagnan valtauksen yhteydessä. Tekstin mukaan tuloksena oli yhteiskunnallinen rauha ilman jatkuvaa epävarmuutta ja väkivaltaa. Ja toisaalta firenzeläiset jättäessään Pistoian riidat ratkaisematta aiheuttivat enemmän väkivaltaa kuin olisi ollut välttämätöntä.

Hallitsijan tulee tarkastella väkivaltaa poliittisena perusongelmana, joka uhkaa hänen järjestelmänsä. Väkivallan ainaisuus ja kaikkiallisuus tekee ongelmasta yhden kaikkein tärkeimmistä poliittisista kysymyksistä. Sen ratkaiseminen on tekstin mukaisessa todellisuudessa välttämättömän tärkeää nimenomaan teoreettisella ja periaatteellisella tasolla jotta poliittisen vallan ei tarvitse haparoida väkivallan virrassa tapaus tapaukselta eteenpäin.

XVII luvun otsikossa ja samoin tapauksen yhteydessä keskustellaan imagosta, julmuuden maineesta. Tekstin sanoma on, että tarpeetonta julmuuden mainetta on vältettävä. Mutta uusissa valtioissa kovat otteet ovat aina välttämättömiä hallitsijan oman poliittisen tilan (stato) hallitsemiseksi. Tässä teksti seuraa perinteistä mielipidettä, joka esiintyy jo ainakin Vergiliuksella (Aeneis, I 563-4).

Väkivallan optimoinnin ideana ei ole edes väkivallan mahdollisimman vähäinen käyttäminen. Sen ideana on väkivallan mahdollisimman tehokas poliittinen käyttäminen poliittisen tilan stabiilisuuden turvaamiseksi. Optimaalisella poliittisella väkivallalla on usein seurauksena todellisuudessa väkivallan suhteellinen vähäisyys. Mutta väkivallan ekonomin todellinen perustelu on toisaalla.

Fragmentin näkökulmana on oman poliittisen vallan säilyttäminen. Vasta tämän näkökulman kautta tarkasteluun tulevat muut kysymykset, kuten väkivallan ja surmaamisen ehkäiseminen ja kannustus, julmuuden ja lempeyden maine, moraaliset kysymykset. Fragmentti on tiukasti pitäytynyt koko tekstiä hallitsevaan peruskysymykseen, uuden poliittisen vallan menestymisen ehtoihin.

"Suurenmoisten tekojen" harvinaisuus johtuu Discorsi... teoksen mukaan siitä, että nykyihmisten heikko kasvatus ja vähäinen tietous (poliittisista) kysymyksistä saa heidät arvioimaan väärin klassisen kauden opetuksia; niitä pidetään osittain epähuumanisina ja osittain mahdottomina (Discorsi III, xxvii, 10). Rooman historialliset esimerkit ovat tässäkin kirjoittajan perusaineistona. Discorsin kyseinen luku alkaa: "Roomalaisten konsulien esimerkki ...".

Machiavellin tekstien roomalaistulkintojen todenperäisyyttä on myös ankarasti kritikoitu. Hulliungin mukaan Machiavellin todellinen syy "roomalaisvaikutteeseensa" on henkilökohtaisen kunnian (gloria) ylenmääräinen ensimmäisyys. Hulliung lainaa Nietzscheä, jonka "monumentaalisen historian" käsite

sopii hänen mukaansa täysin Machiavellin argumentoituihin ja tapaan käyttää historiallisia esimerkkejä.

Mitä hyötyä modernille aikalaiselle on menneisyyden "monumentaalisesta" kontemplaatiosta, kysyy Nietzsche. Vastaus kuuluu: se on tietoa, että suuruus on kerran ollut, oli siten mahdollista ja saattaa olla mahdollista jälleen. Se lujittaa epäilijää hänen heikkona hetkenään: unelma ei ole mahdotonta (Hulliungin mukaan, 1983, 165). Kysymyksessä on myytin muodostaminen omiin poliittisiin tarkoituksiin (ibid.).

Tällä tavalla keskustelusta, joka on näennäisesti keskustelua antiikkisen tradition kanssa, todellisuudessa tulee keskustelua aikalaisten kanssa. Hän käytti Liviusta hyväksien luodakseen oman "roomalaisen" traditionsa omiin poliittisen retoriikan tarkoituksiinsa (Hulliung 1983, 167). Hulliungin huomio on varmasti korrekti sikäli, että Machiavelli tietoisesti käytti eräitä tradition piirteitä oman teoriansa hyväksi ja unohti vähemmän sopivat. Poliittisessa retoriikassa menettelyä voidaan pitää itsestäänselväinä.

Väkivallan ekonomian idea lepää joka tapauksessa radikaalisti ei-kristillisellä, pakanallisella perustalla. Il Principen ja Discorsi... -teoksen roomalaisesimerkkien käyttäminen on sikäli tässä laajassa kulttuurimerkityksessä motivoitua. Nimenomaan suhtautumisessa väkivaltaan Machiavellin ei-kristillisyyttä ilmenee erittäin selkeästi. Tätä voidaan tarkastella ensin väkivallan ontologian tasol-

la, sitten keskustelemalla sen pohjalta väkivallan ekonomian esteettisistä, eettisistä ja teeman kannalta oleellisimmista politiikan teoreettisista perusteluista.

Väkivalta voidaan tässä määritellä fyysisen voiman käyttämiseksi, joka vahingoittaa inhimillistä kohdettaan, erotukseksi pakottamisesta tai estämisestä, jonka ei tarvitse vahingoittaa kohdettaan (vrt. Neal Wood, Machiavelli's Humanism of Action, teoksessa The Political Calculus, ed. by Anthony Parel, University of Toronto Press, Toronto and Buffalo 1972, 41). Väkivallan olennainen erottava piirre sukulaiskäsitteistään on sen fyysinen vahingollisuus. Väkivalta on ruumiillinen käsite.

Machiavellin radikaali ero aikaisempaan aristoteliseen kristilliseen perinteeseen on siinä, että inhimillistä todellisuutta tarkastellaan siinä perimmältään väkivallan, konfliktin ja petoksen historiana. Perustaltaan inhimillinen todellisuus on kaaos, potentiaalinen kaikkien sota kaikkia vastaan. Tämän ontologinen selitys on todellisuudessa vallitseva inhimillinen niukkuus.

Kaaoksesta, joka vallitsee inhimillisessä todellisuudessa, voidaan tietyillä ehdoilla ja menetelmillä luoda poliittinen kosmos. Voidaan myös sanoa, että sisäinen konflikti on poliittisen järjestelmän kannalta välttämätön, eteenpäin vievä kehitysvoima, joka estää vallan keskittymisen yhdelle tyrannille. Valtiomuodot, samoin mikropoliittiset tilanteet, ovat jatkuvassa liikkeessä konfliktin takia.

Poliittisesta tilasta (stato) kaikkine konnotaatioineen muodostuu silloin Machiavellille sivistyksen ja stabiliteetin mahdollisuus. Valtiosta yksittäisen poliitikon pelitilaan saakka **stato** ilmentää tällöin potentiaalista mahdollisuutta perustaltaan vakaaseen, rauhalliseen julkiseen elämään. Mutta vain mahdollisuutta, sillä poliittinen pelitila syntyy väkivallasta, poliittisen pelitilan toiminnassa väkivallan säätely on olennainen eksistentiaalinen ongelma.

Tässä perspektiivissä väkivalta on ymmärrettävä siksi myös kollektiivisen ja julkisen elämän edellytykseksi. Väkivallan ontologinen tunnustaminen ja julkiset strategiat sen sääntelemiseksi ovat välttämättömiä monella eri tavalla. Valtion väkivaltapotentiaali, yleensä minkä tahansa poliittisen tilan väkivaltapotentiaali, on poliittisen väkivallan optimoinnin edellytys. Il Principen XII luvun ensinäkemältä oudon yksioikoinen tapa yhdistää aseellinen voima ja lainsäädäntö saa mielekkäämmän tulkinnan väkivallan ekonomian idean kautta.

"...missä ei ole hyvää armeijaa (buone arme) ei ole hyviä lakejakaan (buone legge) ja missä on hyvät asevoimat on myös hyvät lait" (XII, 3-4; sekä samansisältöinen lausuma Discorsi... III,xxi,19). Puhe on todella konkreettisesti asevoimista sekä lainsäädännöstä. Mutta abstraktimmalla tasolla fragmentti kertoo edellä mainitun yhteyden väkivaltapotentiaalin ja järjestäytyneen julkisen elämän välillä.

Yhteys käy ilmeisemmäksi myös siksi, että fragmentin jatkossa teksti keskustelee nimenomaan sotilaallisen potentiaalin

käyttämisestä viisaassa politiikassa. Kysymyksessä ei ole mekaaninen suhde, vaan väkivallan potentiaalin ja poliittisen tilan välinen jatkuva ja muuttuva dynamiikka, jossa poliittinen aktori omalla toiminnallaan ratkaisee väkivalta-potentiaalin ("buone arme") ja poliittisen tilan ("buone legge") välisen suhteen.

Kaaoksen oletaminen tekstin ontologiseksi peruskäsitykseksi saattaa näyttää ristiriitaiselta sen oletetun stoalaisvai-kutteen kanssa (ks. s. 128 - 130). Ristiriita on kuitenkin vain näennäinen, koska myös kaaoksen lainomaisuuden oletuksesta syntyy käsitys lain hallitsemasta kosmoksesta lain nimi tosin on 'sattuma', joka toteuduttuaan muuttuu välttämättömyydeksi.

Tämä johtuu tekstin necessitäs-käsitteen kaksimomenttisuu-desta: yleinen välttämättömyys määrää universaalista tapah-tumista ja jättää inhimillisen (so. poliittisen alueen, yleensä inhimillisen toiminnan alueen) piirin määräämättö-mäksi. Välttämättömyyden käsitteellinen puoli, joka konkre-tisoituu poliittisen alueella, ei puolestaan sano mitään universaalista kaaoksesta (vrt. s. 128-130). Il Principen teksti keskittyy siihen, millä ehdoilla inhimillisen tilan kaaoksesta voidaan luoda kosmos.

Väkivallan ekonomian ei-kristillinen luonne ilmenee myös sen esteettistä ulottuvuutta tarkasteltaessa. Esteettinen ulottuvuus on olennaisen tärkeä osa väkivallan ekonomiaa sekä sen kuvaamana poliittisena todellisuutena että itse teorian sisäisenä laatuna.

Monien politiikka on näyttämön politiikkaa. Väkivallan ekonomian teorian mukaiset väkivaltaiset poliittiset teot ovat luonteeltaan speaktaakkelia, suunnattu juuri **monien** yleisölle. Il Principen esimerkit poliittisesta väkivallasta ovat usein äkillisiä näytöksiä **monien** kollektiivista katsetta varten.

Luvun VIII kaksi esimerkkiä kuvaavat poliittisen väkivallan estetiikkaa osuvasti. Vääryyden keinoin valtaan nousseet Agatokles ja de Fermo kuvataan poliittisen väkivallan tapauksina, joissa itse väkivallasta tulee huomion keskipiste. Edellä on keskusteltu esimerkkien kirjallisista tyyli-ajeista (s. 40-42); nyt tarkastelu laajennetaan niiden esteettisen vaikutuksen arviointiin.

Klassisessa esimerkissä kertomuksen laji on historiallisen toteava. Kronikanomaisesti tapaus todetaan ja johtopäätökseksi tulee, että Agatokles sai aikaan mitä sai, omilla voimillaan ilman ulkopuolista apua. Kunniaa ei noilla keinoilla voinut hallitsijaksi pyrkiä hankkia, mutta vallan siten saattoi saada. Kertomuksella Agatokleksen menestyksestä on luvussa pedagogisesti valmisteleva merkitys "modernille" tapaukselle. (VIII, 4-11).

Modernin kertomuksen tyyli on novellistinen kuvaus salamurahasta. Fragmentissa on draaman nopeita liikkeitä, äkillisiä käännteitä: "nousi äkkiä ja ilmoitti että näistä asioista pitäisi puhua salaisemmassa paikassa" (VIII,17), "tuskin ennättivät istuutua" (VIII,18), "ryntäsi yhtäkkiä sotilaita"

(VIII, 18), jotka sitten tappoivat ansaan joutuneet Fermon kaupungin johtavat poliitikot.

Agatokleksen historia on antiikin kirjoitetun historian kronikan toistamista tiettyjen johtopäätösten tekemiseksi, Oliverotton tapaus aikalaisdraamaa **monien** katseelle. Jälkimmäiseen sisältyy myös jatko-osa, jossa juonen päähenkilö itse joutuu samanlaisen ansan uhriksi ja kuolee kuristajansa käsiin. Lahjakkaamman politiikon "käsin kosketteleva" menetelmä järjesti uuden näytöksen. (VIII, 21).

Samanlainen näytöskertomus on myös edellisessä luvussa. Cesare Borgia, vallattuaan Romagnan, asetti sen rauhoittajaksi julmuudestaan tunnetun Remirro de Orcon. Kun de Orco oli tehtävänsä tehnyt, Cesare Borgia murhautti hänet osoittaakseen, että suhtautui kriittisesti de Orcon menetelmiin. de Orco löydettiin Cesenan torilta 26.12. 1502 kahtena palasena teloituspölkyn ja miekan vierestä. Tämä näky (quale spettacolo) tyrmistytti ihmisiä ja teki heidät tyytyväisiksi. (VII, 27-29)

Vaikutelma on siten myös esteettinen. Väkivallan ekonomian mukainen poliittinen väkivalta pyrki tässä esimerkkitapauksessa mahdollisimman suureen efektiin. Kauhun, pelon, huojuksen, tyytyväisyyden, ilon ja sadistisen riemun tunteiden kirjo, jonka vihatun vallanpitäjän mestaaminen synnytti, oli harkitun poliittisen strategian tulos.

Anekdootissa näkyy väkivallan ekonomian politiikan pyrkimys mahdollisimman suureen julkisuuteen. Salaisuudessa tehty

murha ei olisi voinut korvata julkisesti tehtyä elettä, jolla poliittinen valta esitti voimansa. Näyttämön eleen on näyttävä jokaiselle, jotta sen poliittinen teho olisi maksimaalinen. Samalla näkyvyyden täydellisyys ja esteettinen teho kertovat kohtausten järjestäjän poliittisen voiman.

Tämä sisältää lisäksi tekstissä harvinaisen luonnehdinnan **monien** katsomon reaktiosta tekoon, huomion tyrmistyksestä ja tyytyväisyydestä. Teksti kertomuksena pyrkii maksimoimaan väkivallan ekonomiaa kuvaavien tapausten vaikutuksen sekä esteettisellä että järjellisellä ulottuvuudella. "Tyrmistykseen ja tyytyväisyyden" kuvaukset ovat aina tiiviitä sisäkertomuksia rationaalisen ja teorianmuodostukseen pyrkivän tekstin sisällä.

Näin myös de Orcon anekdootissa. "Koska tämä menettely on huomionarvoista jäljiteltäväksi muille, en tahdo laiminlyödä sen kertomista" (VII,22), alkaa anekdootin tapahtumien kuvaus. Cesenan torille huipentuneen tapahtumasarjan tultua kuvatuksi tekstin retoriikka kuin rykäisee: "Mutta palataanpa siihen, mistä aloitimme" (VII,29), nimittäin poliittisen vallan menestymisen kokonaiseen historiaan.

Kaksisuuntainen retorinen siirto: toisaalta annetaan ymmärtää, että kysymyksessä ei kenties ole liiallisen kuvailemisen arvoinen poliittinen teko; toisaalta viitataan siihen, että kysymyksessä on vähäinen yksityiskohta Cesare Borgian poliittisella uralla. Mutta kuvailu on jo tehty, yksityiskohdat kuvattu eloisesti. Teksti käyttää monesti muulloinkin samanlaisia retorisia siirtoja kuin vähätelläkseen todellis-

ta sanottavaansa (esim. ks. s.44).

Väkivallan ekonomian teoriaan on katsottu kuuluvan myös pyrkimys sisäiseen esteettisyyteen. Sen tavoitteena on sekä poliittisen toiminnan että teorianmuodostuksen eleganssi. Poliittisessa toiminnassa sen sanomana on väkivallan rajuuden ja äkillisyyden avulla hallita poliittista tilaa **monien** näyttämöllä. Teorian sisällä eleganssin pyrkimys näkyy yksinkertaisuuden ja käsitteellisen taloudellisuuden tavoitteena. (Hulliung 1983, 223)

Ajatus on mielekäs, jos se tulkitaan siten, että keskittymällä omalakiseseen politiikan teoriaan teksti löytää elegantin tavan asettaa muut inhimillisen yhteiselämän kannalta merkittävät kvaliteetit 'poliittiseen järjestykseen'. Tämä toteutuu Il Principen tavassa mieltää inhimillisen yhteistoiminnan esteettisen ja moraalisen ulottuvuuden suhteita poliittiseen toimintaan.

de Orco -anekdootissa yhtyvät sekä esteettisen että moraalisen ulottuvuuden politiikka-suhteen pohdinta. Anekdootti sisältää esteettisävyistä luonnehdintaa, mutta ei moraaliin viittaavaa pohdiskelua, ellei sellaisena pidetä ehdotonta sitoutumista menestysetiikkaan. Tämä 'moraalista puhdistautuminen' on varmasti tunnetuin yksittäinen piirre koko tekstissä.

Kärjistäen sanoen anekdootin sanomana on: väkivallan ekonomian mukainen poliittinen väkivalta on poliittisesti viisasta ja esteettisesti kaunista. Että onko se moraalista,

sitä ei voida mitata aikakauden kristillisen moraalin mittapuulla, jonka koko ontologinen käsitys väkivallasta on täysin toisenlainen kuin tekstin kirjoittajan.

Discorsi...-teoksen sitaatin (III,xxvii,10) mukaan väkivallan ekonomian mukaisten "suurenmoisten tekojen" harvinaisuus johtuu nykyihmisten heikosta kasvatuksesta ja vähäisestä tietoudesta poliittisista kysymyksistä. Ensin mainittu syy on viittaus koko aikalaisen kulttuurin ja elämäntavan kristilliseen maailmankuvaan. Jos se ei olisi vallitseva maailmankuva, ei anekdootin mukaisia tekoja, kuten ei laajemminkaan roomalaisen antiikin perinteitä, pidettäisi "osittain epähumaanisina, osittain mahdottomina" (ibid.).

Uskonnossa, joka kuvaa jumalaansa puuhun käsistään ja jaloistaan naulattuna, ei väkivallan ontologiseen tarkasteluun suhtauduta tieteellisenä ja poliittisena ongelmana, vaan pikemminkin sado-masokistisena ja mystisenä riittinä (vrt. Envall 1999, 25). Kristinuskon perusmyytit ovat luonteeltaan sellaisia, että ne estävät rationaalisen keskustelun väkivallan optimoimisesta. Koko väkivallan ongelman taso siinä on hengellinen, spirituaalinen ja uskonnollinen, ei ruumiillinen ja poliittinen.

2. Niukkuus väkivallan ekonomian perustana

Ontologisessa mielessä väkivallan ekonomian lähtökohtana on todellisuuden kaotisuus ja pyrkimys luoda se kosmokseksi. Antropologisemmasta ja poliittisemmasta näkökulmasta lähtö-

kohtana on inhimillisessä todellisuudessa vallitseva niukkuus.

" ihmiset masentuvat onnettomuuteen ja kyllästyvät onneen, näillä kahdella tunteella on samat seuraukset" (Discorsi I, xxxvii,1-2). Ellei ihmisten tarvitse kamppailla pakon takia (per necessità), he taistelevat keskenään valtanhimosta (per ambizione), joka pysyy aina ihmisessä riippumatta hänen yhteiskunnallisesta asemastaan (Discorsi I, xxxvii,3).

Tässä muodossaan on vasta kuitenkin kysymys inhimillisestä häilyvyydestä (volubile) (ks. s.94-95), voluntaristisesta suuntautumisesta, jossa yleinen kyllästyminen olosuhteisiin ratkaisee. Ajatuksella on kuitenkin poliittis-filosofinen perustansa antropologisesti syvemässä kerroksessa. Teksti jatko formuloi käsityksen niukkuudesta inhimillisen dynamiikan, siis Machiavellin tapauksessa ennen muuta politiikan, taustamotiivina.

Se mikä näyttää staattisessa ontologisessa tarkastelussa kaaokselta, ilmenee dynaamisessa poliittisessä tarkastelussa niukkuutena. Inhimillinen halu ylittää aina omat mahdollisuutensa: halu kohdistuu kaikkiin seikkoihin, mutta kyky ei riitä halujen toteuttamiseen kaikissa seikoissa. Tyytymättömyys olevaan tilanteeseen seuraa tästä suhteellisesta niukkuudesta. (Discorsi I,xxxvii,3)

Tuloksena on koko ajan virtaava sosiaalinen ja poliittinen todellisuus. Yksittäiset ihmiset, ryhmät ja kokonaiset val-

takunnat toimivat tämän suhteellisen niukkuuden 'lain' mukaisesti, pyrkien jatkuvasti ylittämään annetun lähtötilanteen. Positiivisesti ilmaistuna kunnianhimo, negatiivisesti ilmaistuna poliittisen tilan menettämisen pelko saattaa yksilöt, ryhmät ja kansat poliittisiksi aktoreiksi. (ibid.)

Jean-Paul Sartren niukkuus-käsitteen tarkastelu antaa riittävän läheisen vertailukohdan Discorsin katkelman implikoimalle käsitykselle inhimillisen dynamiikan syistä. Vertauskohta ei ole niin keinotekoinen kuin ajallinen etäisyys saattaisi viitata, sillä monet ideoiden perusteet ovat joko samat tai ainakin samaa sukua. Sartren niukkuus-käsitteen tulkinta on tässä kuitenkin lähinnä apukeino Machiavellin poliittisen teorian tutkimiselle. Muussa kontekstissa se saa muita tulkintoja.

Sartren niukkuus-käsite on kahteen suuntaan viittava käsite. Toisaalta se on ihmisen suhdetta materiaaliseen ympäristöönsä, sen tuotteisiin ja kuluttamiseen. Toisaalta se on ihmisten välisen suhteen perusta. " aina juuri **niukkuus**, todellisena ja pysyvä jännityksenä sekä ihmisen ja hänen ympäristönsä välillä että ihmisen ja ihmisen välillä, selittää perusrakenteet (tekniikat ja instituutiot). Ei siksi että se olisi todellinen voima ja että se olisi luonut ne, vaan siksi, että perusrakenteet on tuotettu **niukkuuden** miljöössä ihmisten toimesta, joiden **praxis** sisältää tämän niukkuuden silloinkin kun he yrittävät ylittää sen" (Sartre, Critique of Dialectical Reason, New Left Books 1976 (1960), 127).

Triviaalissa mielessä niukkuus on yksinkertaisesti materiaalien hyödykkeiden puutetta. Kaikille ei riitä, tiivistää Sartre (s.128). Mutta tämä on vain niukkuuden abstraktinen puoli. Sen olennainen merkitys on sosiaalinen. Melkein samoin sanoin kuin Discorsin fragmentti, Sartre määrittelee niukkuuden sosiaalisuuden luonteen: "Halu, tahto ja välttämättömyys käyttää jotakin objektia välineenä luo kysynnän, joka voi olla rajaton; kysytty objekti puolestaan on rajallinen paikallisesti tai globaalisti. Siten niukkuus on eksistenssin ilmiö, inhimillinen ilmiö Me luomme ympärillemme niukkuuden kentän" (Interview with Jean-Paul Sartre, teoksessa *The Philosophy of Jean-Paul Sartre*, ed. by Paul Arthur Schilpp, La Salle, Illinois, 1981, 31)

Moderni yhteiskunta ei ole puolueeton niukkuuden konkreettisuudessa jaossa, vaan se "hienovaraisesti valitsee kuolleensa" (Sartre 1976 (1960), 129) tavallaan, jolla se jakaa rooleja ja perustaa rakenteitaan. Oma seikkansa on konkreettinen tutkimus siitä, millä erityisellä tavalla kukin moderni yhteiskunta on jakanut niukkuuden. Tässä olennaista on idean teoreettinen sisältö, ei sen konkretisaatio tuotantosuhteissa tms.

Näennäisesti Sartren käsitys niukkuuden lähteestä on erilainen kuin Machiavellin. "Luonto on luonut ihmiset siten, että he voivat haluta kaikkia seikkoja mutta eivät kykene niitä saavuttamaan" (Discorsi I,xxxvii,3). on ymmärrettävä, että (niukkuuden tuottama, JK) ihmisen ei-inhimillisuus (tässä ja jatkossa käsitteen loogisessa, ei moraalisessa merkityksessä, JK) ei johdu hänen luonnostaan" (mts.130).

Sartre omaan tapaansa myös tässä kieltää "ihmisluonnon" olemassaolon. Ero on kuitenkin vain näennäinen, koska Machiavellille "luonto" on tässä vain sovinnainen metafora, niukkuus olennainen tosiasia; toisaalta Sartren käsitys kiinnittää niukkuuden tiukasti ihmisen eksistenssin ehtoihin.

Sartre luonnehtii niukkuutta ei-inhimillisyyden (non-humanity) käsitteellä. Machiavellin tekstin perspektiivissä käsite on ilmeisen epäonnistunut moralistisen sivumerkityksensä sekä ontologisen harhaanjohtavuutensa takia. Il Principen näkökulmasta kysymys on juuri inhimillisen toiminnan ehdoista sekä ontologisessa että siksi perimmältään myös moraalisisessa merkityksessä, inhimillisen tilasta kaaoksen vastakohtana.

Mutta niukkuuden käsitteen sisältöä konkretisoidessaan Sartren teksti jälleen on oleellisesti samaa sukua Machiavellin perusajatuksen kanssa. Niukkuus näyttäytyy radikaalisti ihmiset vastakkain asettavana realiteettina ja praksiksena, jossa alituinen kuolemanvaara uhkaa jokaista toisensa taholta. Näin jokaisesta tulee toiselleen vasta-ihminen (le contre-homme), ja sama vasta-ihmisyys sisäistyy. Ihmisestä tulee niukkuuden tulos ja alituinen kantaja sosiaalisessa praksiksessaan. (mts. 132)

Niukkuus on Sartrelle samantapainen historiallinen fakta kuin Machiavellille. Juuri niukkuus tekee historian mahdolliseksi (Sartre 1976 (1960), 126); halun ja kyvyn ristiriita luo alituisen poliittisen dynamiikan (Machiavelli). Molem-

mille niukkuudessa on myös sosiaalisen yhteisyyden perusta, voima joka pakottaa ihmiset tekemiseen toistensa kanssa sekä taistelun että yhteistyön keinoin.

Niukkuuden merkitys inhimillisen dynamiikan rakentamisessa ei siten supistu vain siihen, että "kaikille ei ole tarpeeksi". Jos tämä nähdään syynä inhimilliseen väkivaltaan, väkivallan ekonomian perusidea tulee käsittämättömäksi. Silloin on vain postuloitu "kaikkien sota kaikkia vastaan" -tila, jossa ei ole mitään mieltä keskustella väkivallan potentiaalisesta luonteesta eikä optimaalisesta käyttämisestä. Väki-valtaa tarkasteltaisiin silloin vain ulkoisesti havaittavana säännöllisesti esiintyvänä toimintana.

Niukkuuden käsite on ennen muuta sosiaalisen tilan peruskäsitteitä. Löytämällä suhteensa siihen jokainen löytää samalla vasta-ihmisen, potentiaalisen uhkan itselleen. Sosiaalisesta tilanteesta tulee aina potentiaalisesti väkivallan näyttämö; toisaalta koko sosiaalisuuden mahdollisuus perustuu olennaiselta osaltaan juuri väkivallan potentiaaliseen mahdollisuuteen. Väki-valtapotentiaali ja ihmisen sosiaalisuus ovat kehämäisessä, toisiaan edellyttävässä suhteessa.

Juuri tässä peruskysymyksessä Sartren käsitteet ovat lähellä Machiavellin tekstiä. Molemmissa kehämäinen suhde niukkuuden ja inhimillisen sosiaalisuuden välillä edellyttää voimakkaasti aktiivisuutta, itsetuntemusta, valintoja, joilla välttämättömyyksien löytäminen näissä kysymyksissä on myös inhimillisen toiminnan vapauden edellytys. Tällä tavoin

Sartren teknisesti kehittynyt käsitefilosofia voi valaista lakonisempaa Machiavellin tekstiä niukkuuden teoreettisen perustan määrittelyssä.

Tämä samansukuisuus ilmenee hyvin myös niukkuuden väkivalta-yhteyden yksityiskohtaisemmassa tarkastelussa. Sartre aloittaa tämän yhteyden tarkastelun luonnehtimalla niukkuuden merkityksen kokemuksellista löytämistä. Sartre ei sano, että kysymyksessä on ensi kokemus, fundamentaalinen eksistentiaalinen havahtuminen, mutta tekstilogiikan takia oletus on täysin luonteva.

Kokemus havaitsee niukkuuden käytännössä manikealaisena asenteena itsessään. Manikealaisuuteen kuuluu hyvän ja pahan jyrkkä erillisyys ja voimakas tarve pahan tuhoamiseen. Juuri tässä niukkuuden kontekstissa väkivalta on määriteltävä inhimillisen käyttäytymisen rakenteeksi, jota hallitsee manikealainen käsitys todellisuudesta (Sartre 1976 (1960), 133)

Väkivalta ilmenee ensi kokemuksen tasolla vastaväkivaltana, joka kohdistuu kenen tahansa toisen väkivallan, aktiivisen pahuuden, torjumiseen. Toisen väkivaltaisuus, universaalina inhimillisen käyttäytymisen piirteenä, joka on kaikille sama, ei kuitenkaan voi muodostaa mitään erillistä vastaväkivallan käytäntöä. Väkivalta on toimintana tavoitteiltaan ja tuloksiltaan yhtäläistä, inhimilliselle toiminnalle vaarallista inhimillistä toimintaa (ibid.).

Tällöin väkivallasta tulee toimintaa, jossa vihan kohteena

on ihminen kaikkine väkivallan potentiaaleineen, ts. myös jokainen itse itselleen. Kaikkien väkivalta-aktioiden kohteena on siten aina samalla oma ihmisyyys. Tahdon tuhota juuri itseni toisessa, jotta voisin estää toista tuhoamasta minua ruumiissani, kiteyttää Sartre (ibid.). Manikealaisuus ei ole mahdollista filosofisena ajatteluna, vaikka se onkin välttämätöntä tietyissä konkreettisissa toimintatilanteissa.

Sartren niukkuuden ja väkivallan välisen yhteyden erittelyssä on mahdollista nähdä eräät portaot tilaan, jossa Machiavellin poliittinen teoria yleisesti ja väkivallan ekonomian teoria erikseen operoi. Machiavellin ja nimenomaan *Il Principen* suhtautumisessa "pahaan" ilmenee mahdollisimman suuri etäisyys manikealaiseen ajattelun malliin, koska siinä "paha" on poliittisen toiminnan strateginen ja tekninen ongelma, eikä esiinny sen enempää ontologisena kuin moraalisenaakaan kysymyksenä.

Il Principe on kokonaisena tekstinä tämän osoitus. VIII luvun kaksi anekdoottia rikollisen, ts. sovinnaismoraalin kannalta pahan, toiminnan menestymisestä esittävät opetuksia anti-manikealaisesta politiikasta käytännössä. Tekstin varsinainen poliittisen teorian alkava osuus, luku XV, esittää alussaan, miten tärkeää on luopua käytännön politiikassa hyvä/ paha -manikealaisuudesta ja opetella käyttämään sen sijaan hyväkseen sitä, että tätä jaottelua ylipäätään tunnustetaan.

XV luvun fragmentti esittää hyvä/ paha -erottelusta irtautumisen välttämättömäksi ("*... e necessario a uno principe,*

volendosi mantenere, imparare a potere essere non buono, e usarlo e non l'usare secondo la necessità"). Tästä irtautumisesta kenties koituvaa huonoa mainetta ei kannata karttaa, jos näin pystytään säilyttämään poliittinen tila (stato). Usein nimittäin hyviltä näyttävät asiat vievät tuhoon, pahoilta näyttävät asiat turvaan. (XV, 5, 9)

Radikaalisti hylätessään manikealaisen moralismin väkivallan ekonomian teoria on tehnyt niukkuuden, väkivallan ja ihmisen sosiaalisuuden välisistä suhteista johtopäätöksen, jonka mukaan poliittisen tilan (stato) luomisella ja pysyttämislä on samalla kertaa mahdollista luoda sekä poliittisesti ja sosiaalisesti mahdollinen yhteisö että pyrkiä mahdollisimman suureen inhimillisten toimintatapojen ja rakenteiden tunteamiseen.

Eräässä tärkeässä suhteessa Il Principen implikoima väkivallan ekonomian teoria poikkeaa Sartren niukkuuden ja väkivallan käsityksistä. Edellinen ei niukkuuteen perustumiseen huolimatta oletta sosiaalisessa todellisuudessa vallitsevan tilaa, jossa yksittäisen kansalaisen tulisi katsoa itsensä aina potentiaalisesti ylimääräiseksi ja sellaisena potentiaalisesti poistettavaksi.

Machiavellin ajattelussa tämä mahdollisuus esiintyy vain silloin, kun on kysymyksessä kamppailu poliittisesta vallasta, so. tilanne, joka useimmille kansalaisille on vieras ja sellaiseksi myös jää. Sartren muotoilemassa mielessä se saattaa esiintyä vain **harvojen** keskinäisenä ongelmana, ei useimpien, **monien**.

Ylimääräisyyden, osattomuuden ja ulosjäämisen ideat hallitsevat Sartren logiikkaa myös silloin, kun hän kehittää niukkuuden ja väkivallan pohjalta sosiaalisen elämän institutionaalisia muotoja. Klassinen näyte niukkuuden synnyttämän konfliktisuhteen muuttumisesta sarjalliseksi on Sartren esimerkki, jossa joukko ihmisiä odottaa klo 7,49:n bussia Pariisissa Place Saint-Germainilla kirkon edessä aamulla. Niukkuuden takia tilaa ei ole kaikille odottajille. Jotkut ovat ylimääräisiä ja joutuvat jäämään pois haluamastaan vuorosta (Sartre 1976 (1960), 256-261).

Sarjallisuus ilmenee siten, että halukkaat ottavat lippuautomaatista itselleen lipun tulojärjestyksessä, ja ryhtyvät jonottamaan pääsyä bussiin numeroina sarjassa. Mekaaninen järjestys rikkoo ryhmän sisällä yksilöiden välisen eksistentiaalisen konfliktisuhteen. Ylimääräisyydestä tulee filosofian antropologisen ongelman sijasta aritmeettinen laskutoimitus. (Sartre 1976 (1960), 261-262)

Esimerkissä kenties kuuluu alistumista tayloristiseen rationaalisuuteen, joka luonnollisesti on täysin vierasta 450 vuotta aikaisemmalle maailmankuvalle. Machiavellin "bussi-esimerkissä", Mandragola -näytelmässä, niukkuus poistetaan teeskentelyn ja huijauksen avulla. Yksityisen elämän piirissä vallitsee näennäisestä niukkuudesta huolimatta tosiasiallinen mahdollisuuksien runsaus - jos vain on halukas antautumaan ne voittaakseen sosiaaliselle häpeälle ja naurulle (ks.s. 72-78). Sen kontekstissa kenellekään ei tulisi mieleenkään suhtautua vakavasti minkäänlaisiin jonotusjär-

jestyksiin saati niihin alistua.

Il Principessa ylimääräisyyden ongelma ei ole yleinen antropologinen tai sosiaalinen tosiseikka, vaan koskee ainoastaan poliittisen vallan ylintä kerrosta. Modernin teollisuusyhteiskunnan vieraantuneisuuden ongelma ei siinä tietenkään esiinny. Väkivallan ekonomiassa politiikkana ei ole kysymys kenenkään tai minkään ryhmän ylimääräisyydestä a priori, vaan poliittisen tilan säilyttämisestä riittävän voimakkailta keinoilla.

3. Poliittisen toiminnan mahdollisuuksien pelitila

Niukkuuden, välttämättömyyden, ambizionen ja muiden käsitteiden luonnehtimaa poliittista dynamiikkaa voidaan kokoa-
vasti tutkia poliittisen tilan toimintaverkostona, tai Heideggerilta mukailleen lainatulta käsitteellä poliittisten mahdollisuuksien pelitilana. Necessitää-käsitteen tarkastelun yhteydessä (s. 149-154) alustavasti tarkasteltiin poliittisen toimintaverkoston ontologiaa.

Selitys historiallisesta tapahtumasta on kertomus, joka viittaa aina tapahtumasarjaan. Kertomus, "... kertova esitys jostakin suhteellisen monipuolisesta, monivaiheisesta asiasta" (Nykysuomen sanakirja), sisältää jonkin erityisen intressin miten- ja miksi-kysymyksineen. Se ei ole vailla juonta, jonka varassa sen kokoamat teemat ja tapahtumat muuttuvat satunnaisista seikoista yhteenkuuluvaksi verkoksi.

Historiallisten tapahtumien virta on jatkuva ja massiivinen rykelmä kaikenlaisia inhimillisiä tekoja. Niiden ymmärrettäväksi kertomukseksi muokkaaminen edellyttää niiden järjestämistä ajallisesti rajoitetuiksi tapahtumien (tulkinta)sarjoiksi. Virrasta on tietyissä mielessä mielivaltaisesti erotettava päätepieste, kriteeri, jota vasten kertomus tarkastelee ja jäsentele tekoja.

Routila nimittää tätä kriteeriä telokseksi (Historiallisen selityksen teoriasta, Naantali 1981, 38). Tällöin korostetaan tapahtumien sarjan suuntautuneisuutta ja teleologisuutta. Teleologisuuden käsitteen käyttäminen edellyttää, etenkin kun tarkastelun kohteena on poliittisen toiminnan logiikka, kuitenkin huolellisia rajauksia. Tämän Routila tekee korostamalla teleologisuuden olettamisen heuristisuutta: on tutkimuksen käytännössä edullista ja hedelmällistä olettaa tapahtumien kululle jokin suuntautuneisuus kohti päätepiestetään (Routila 1981, 39).

"Päätepieste" ja "suuntautuneisuus" ovat kertomuksen ominaisuuksia, eivät sen kuvaaman historiallisen todellisuuden. Teleologisuuden heuristisen arvon voi myös käyttää väärin tekemällä siitä nimenomaan todellisuuden ontologian ominaisuuden, jota sitä kuvaava kertomus vain uskollisesti toistaa. Tämä olisi tutkimuksellisesti mieletöntä, koska se johtaisi loputtomiin väittelyihin ja konflikteihin "todellisuuden perimmäisestä suuntautuneisuudesta ja tarkoituksesta" sen sijaan että tarkasteltaisiin todellisuutta jäsentelevien kertomusten teleologista luonnetta ja konkreettista selitysvaimaa.

Kertomuksissa poliittisesta toiminnasta tämä rajaus on erityisen olennaista. Poliittinen toiminta on yksittäisille tai ryhmäaktoreille projektin toteuttamista. Mutta eri projektien iskiessä niukkuuden miljöössä yhteen syntynyt tapahtumienkulku ei yleensä ole kenenkään tarkoituksellisen toiminnan tulos ja tuloksena olevat tarkoittamattomat seuraukset saattavat olla merkittävämpiä kuin tarkoittaen tuotetut tulokset. Tällöin olisi harhaanjohtavaa puhua kertomuksen kohteena olevan poliittisen todellisuuden teleologisuudesta.

Poliittisen toiminnan mahdollisuuksien pelitilan käsitteellinen konstruointi perustuu modaalikäsitteisiin: mahdollisuuden, mahdottomuuden ja välttämättömyyden käsitteellisiin ulottuvuuksiin. Routilan mukaan modaalikäsitteellinen pohdinta on tyypillistä laadukkaalle historiatieteelliselle kertomukselle (Routila 1981, 40-41). Tällöin ei kysymyksessä ole kuitenkaan yleensä mikään "mahdollisten maailmojen" vaihtoehtohistorian konstruointi, vaan reaali-prosessien tarkastelu modaalisin käsittein (ibid.).

"Historiallinen reaalitodellisuus voidaan ymmärtää mahdollisuuskentän muodonmuutoksina, joita kutsutaan avautumiseksi ja sulkeutumiseksi ja jotka merkitsevät tapahtumien kulun suuntautumista" (Routila 1981, 42). Seuraavassa tarkastellaan, mitä tämä konkreettisesti tarkoittaa, konstruoidaan nimenomaan poliittisen toiminnan mahdollisuuksien pelitilan idea erotukseksi 'puhtaasta' historiallisesta mallista sekä tarkastellaan sen avulla Il Principen tekstiä, tässä

erityisesti sen väkivallan ekonomian teoriaa.

Mahdollisuuden ja välttämättömyyden käsitteet voidaan määrittellä toistensa kautta. Välttämätöntä on se, minkä ei ole mahdollista olla olematta, mahdollista puolestaan se, minkä ei ole välttämätöntä olla olematta. Mahdollisen käsitettä on totuttu ajattelemaan kahdessa eri merkitysvivahteessa: toisaalta mahdollisuus on jotakin sellaista, joka seuraa todellisuudesta ja välttämättömyydestä; toisaalta mahdollisuus ymmärretään kontingenttina. (Routila 1981, 42)

Edellisen mukaan se mikä on todellista ja välttämätöntä, on myös mahdollista. Jälkimmäisessä mahdollisuutta tarkastellaan eräänä asiaintilan realiteettina, joka olisi voinut toteutua myös toisin. Historiallisen (tai poliittisen) tapahtuman selityksessä tavanomaisesti on keskitytty jälkimmäiseen, mahdollisuuden kontingenttiin, tulkintatapaan. Näin myös Routila konstruoidessaan historian selityksen malliaan.

Routila erottaa erilaisia vaihtoehtoisen mahdollisuuden vahvuuksia. Reaalisen tapahtumainkulun (G) yhteydessä voidaan erottaa, läheisyysjärjestyksessä erilaisia mahdollisuuskategorioita: "lähinnä mahdollinen" (Z), reaalisesti mahdollinen (R), spekulatiivisesti mahdollinen (S) ja loogisesti mahdollinen (L). Historiallisten tapahtumien tulkinassa merkitystä on ennen muuta kahdella ensimmäisellä mahdollisuustulkinnalla.

Mahdollisuustulkintojen merkitys on kahtalainen. Ensinnäkin niiden avulla voidaan tehdä ymmärrettäväksi tapahtumasarjoja

esittämällä niille vaihtoehtoisia mahdollisuuksia. Luontevasti käsitettävien vaihtoehtojen mahdollisuuden tutkiminen luo perspektiiviä reaalisen tapahtuneen ymmärtämiseksi. Vaihtoehtoisen toteutumisen tutkiminen saa tutkijan usein asettamaan kysymyksen niistä erityisistä ja konkreettisista syistä, jotka veivät tapahtumaketjun toisaalle. Huomio kiinnittyy niihin ratkaisutilanteisiin, jotka johtivat asiatavalleen.

Toisaalta mahdollisuuskategorioiden avulla torjutaan historian prosessien käsittäminen sokean deterministiseksi tapahtumasarjoiksi, joiden tutkimisessa ei ole tarpeen niinkään niiden ymmärtäminen kuin niiden rekisteröiminen. Mahdollisuuskategoriat ehdottavat: asiat olisivat niillä ja niillä ehdoilla voineet olla toisin, vaikka edeltävät tapahtumat olivatkin samat (Routila 1981, 47).

Routila konstruoi pelitilamallin, jossa mahdollisuuskentän avoimuus ja sulkeutuneisuus liittyvät toisiinsa dialektisesti, välttämättöminä vastapoleina mutta eivät toisiaan poisulkevinä tekijöinä. Ne ovat voimassa samaan aikaan vaikuttaen kumpikin omalla logiikallaan historiallisen tapahtuman tulkintaan. Routilan perimmäisenä tavoitteena on näin luoda ei-deterministinen välttämättömyys-käsite, jossa vaihtoehtoisten tapahtumasarjojen kehittyessä mahdottomiksi reaalinen asiainkulku käy välttämättömäksi. (Routila 1981, 49-56)

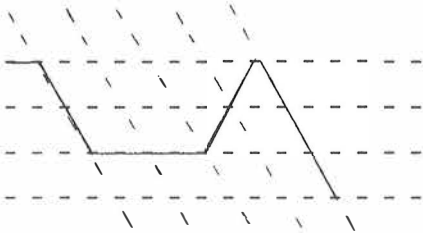
Koska mallin käyttökelpoisuuden tarkastelu poliittisen toiminnan mahdollisuuksien pelitilaa varten edellyttää sen

yksityiskohtaisempaa tarkastelua, on paikallaan toistaa Routilan graafiset esitykset malleista. Ne selventävät eräitä mallin teoreettisia ongelmia, erityisesti vaihtoehtoisuuden luonnetta ja "tapahtumisen" konkreettista luonnetta koskevia ongelmia.

A. Mahdollisuuskenttä avoimessa tilassaan

B. Sulkeutuva mahdollisuuskenttä

Ensimmäinen kuvioista esittää mahdollisuuskenttää avoimessa tilassaan, toinen kuvio esittää yhden reaalisen tapahtumasarjan, eli kuten Routila sitä kutsuu, "tapahtuneen reaaliikulun" (Routila 1981, 49). Jos tapahtumasarjaa tarkastellaan avoimen kentän periaatteellisia mahdollisuuksia vasten, ilmenee, että jokainen tapahtuma sulki pois suuren määrään

mahdollisuuksia, ja vastaavasti reaalisesti avasi muutamia uusia mahdollisuuksia.

Poissuljettujen mahdollisuuksien takia sulkeutuvat pois samalla monet telokset, päämäärät, joita tapahtumien käänteiden takia ei enää verkostossa voida saavuttaa. Jokaisessa tapahtumasarjan käännteessä, yksittäisessä tapahtumassa, sulkeutuneet mahdollisuudet jättävät lopullisesti taakseen useita vaihtoehtoisia lopputuloksia. Ja mitä lähempänä telosta ketju on, sitä enemmän on sulkeutunut pois vaihtoehtoisia mahdollisuuksia, kunnes jäljellä on vain enää yksi ja toteutuva mahdollisuus.

Tapahtumien kulun voi tällöin sanoa osoittavan kasvavaa tendenssiä tai taipumusta määrättyyn suuntaan (Routila 1981, 52). Suhteessa avoimeen mahdollisuuskenttään etenevä sarja saa yhä selkeämmän suunnan: siitä mitä on jo tapahtunut, määräytyy yhä enemmän se, mikä vielä on mahdollista. Poissuljetut mahdollisuudet ovat jo valttamatta muuttuneet mahdottomuuksiksi.

Graafiset kuviot ovat houkuttelevia - ja helposti harhaanjohtavia. Analogioilla, joita kuviot esittävät, on oma 'kielioppinsa', jonka sovittaminen yhteen diskursiivisen kielen kanssa ei ole itsestäänselvää eikä helppoa. Ne herättävät useita kysymyksiä, joihin on vaikea vastata tyydyttävästi.

Ensimmäinen ongelma liittyy analogian vahvennettuun viivaan, nuolimaiseen liikkeeseen. Mitä se tarkkaan ottaen esittää? Routilan käyttämä epämääräinen kieli ("kentällä tapahtunut

reaalikulku", mts. 49) jo osoittaa, että kuvion esittämää intuitiivisesti tajuttavaa "kulkua" on ongelmallista eksaktisti esittää teorian kirjoitetulla kielellä. Tieteellisessä esityksessä mallin heuristisuus ei kuitenkaan voi perustua vain graafisen analogian intuitiiviseen tajuamiseen.

Graafisen kuvion ongelmana on myös sen esittämien vaihtoehtojen luonne valittavaksi valmiina reitteinä ja päätöskohtien 'solmuina'. Nimenomaan poliittisen toiminnan tarkastelussa verkostoa ei ole syytä pitää etukäteen valmiina reittinä, jonka päässä odottaa toiminnan lopputulos. Routilan eksplisiittisistä vastalauseista huolimatta graafiset kuviot luovat mielikuvan vahvasta teleologisesta determinaatista (vrt. Routila 1981, 50).

Ellei suorastaan voidakaan puhua lopputuloksen etukäteisestä määräytymisestä, lopputilojen vaihtoehtojen luonne vaikuttaa etukäteen määräytyneeltä, mikä luonnollisesti huomattavasti supistaa reaalisten telosten lukumäärää ja niin ollen mallin tosiasiallista avoimuutta. Mallin alkuperäinen avoimus vaikuttaakin luettelolta etukäteen suljettuja lopputiloja, jolloin avoimuuden osuudeksi jää valita valmiista vaihtoehdoista.

Poliittisen toiminnan mahdollisuuksien pelitilassa tätä ei voida olettaa. Poliittinen toiminta on luonteeltaan uuden luomista (innovare), ei etukäteisen logiikan toistamista. Käytännön politiikassa jälkimmäinen ominaisuus saattaa olla hallitseva, mutta politiikka tilan luomisena ja hallitsemisena on aina uuden politiikan eli tulevan valtapolitiikan tunnus.

Syvämmässä mielessä kysymys on modaalikäsitteiden, erityisesti mahdollisuuden käsitteen toisenlaisesta tulkinnasta politiikassa. Kuten edellä mainittiin, tavanomainen käsitys mahdollisuudesta sisälsi sekä käsityksen mahdollisuuden erivahvuisesta kontingenttisuudesta että käsityksen mahdollisuuden loogisesta seuraamisesta todellisesta ja välttämättömästä (s. 184).

Politiikan toiminnan mahdollisuuksien pelitilan konstruoinnissa on jälkimmäinen oletus radikaalisti kyseenalaistettava. Hedelmällinen oletus on, että mahdollisuus ei seuraa välttämättömyydestä tai todellisuudesta. Mahdollisen, välttämättömän ja mahdottoman keskinäinen suhde on rakennettava toisella tavalla politiikassa ilmenevän **uutuuden** varaan.

Il Principen tapa käyttää innovare -verbiä todettiin edellä (s. 145 - 146) intransitiiviseksi. Se ei saa määreekseen mitään spesifiä asiaintilaa tai ideaa. Triviaalisti tämän syynä on se, että uuluudesta ylipäätään on vaikea ylipäätään esittää mitään substantiaalista - muutoinhan tekeillä olisi jo tunnetun löytäminen. Tekstiyhteys voisi antaa myös syyn olettaa, että kysymys on ambizionen ohjaamasta vallan tavoittelusta (Il Principe IV, 14).

Tavanomaisessa tulkinnassa historiallisen pelitilan mallissa reaaliset asiaintilat seuraavat mahdollisuuksien realisoitumisesta. Poliittisen toiminnan mahdollisuuksien pelitilassa tämä on erikoistapaus säännöstä, joka voidaan muotoilla näin: poliittisessa toiminnassa tekojen mahdollisuutta voi-

daan arvioida vasta jälkikäteen, koska poliittisten tekojen innovatiivinen, uutta luova elementti ei perustu olemassa-olevien mahdollisuuksien käyttämiseen vaan niiden ylittämiseen. **Omat mahdollisuutensa poliittinen teko luo vasta realisoiduttuaan.**

Tämä paradoksaalinen ajatus saa ensi näkemältä yksinkertaisen selityksen. Kysymys on mahdollisuuksien näkemisestä, näkyvyyden erosta. **Monien** yksinkertaisemmassa verkostossa **harvojen** tai poliittisen vallan haltijan poliittiset teot näyttävät etukäteen mahdottomilta ja vasta jälkikäteen luovat itselleen oman mahdollisuuskenttensä. Kysymyksessä on piilevien mahdollisuuksien realisoiminen, ei radikaali olevien mahdollisuuksien ylittäminen.

Reaalisesti tämä usein on tavanomainen asiain tila. Mikä yksille näyttäytyy mahdottomana, voi toisille olla kaikkein ilmeisin tai suorastaan ainoa mahdollisuus poliittiselle teolle. Tässä on esimerkki pelitilan verkoston erilaisesta rikkaudesta ja tiheydestä. Silti ajatus poliittisen toiminnan perustumisesta radikaaliin uutuuteen sisältää idean, jonka mukaan tällaisilla hetkillä tapahtuu radikaali katkos, mikä ilmenee juuri koko mahdollisuusperspektiivin muutoksena.

Tästä näkökulmasta ei voi olla olemassa mitään universaalia modaalilogiikkaa, joka ylhäältä katsellen voisi määrätä mahdollisen ja välttämättömän verkostot poliittiselle toiminnalle. Ne tulevat reaalisiksi myös sääntöinä vasta po-

liittisessä tilanteessa. Siksi myöskään telokset eivät voi olla 'valmiina varastossa' odottamassa reitin kulkijaa.

Intentiot eräässä mielessä ovat 'valmiita'. Tätäkään ei kuitenkaan tulkita siten, että ne eivät olisi jatkuvan muutoksen alaisina poliittisessa prosessissa. Poliittisessa projektissa projektin subjektin ensimmäisenä intentiona on säilyttää pelitilansa potentiaali (stato) ja vasta tästä lähtökohdasta käsin määräytyvät yksityiskohtaisemmat intentiot. Ilman pelitilan potentiaalia kaikki muut intentiot muuttuvat absurdeiksi.

Routilan esittämää historiallisen tapahtumien pelitilan mallia on revisioitava poliittisen toiminnan tulkintaa varten kahdella tavalla. Toisaalta sen sisältämä mahdollisuuskäsitteen tulkinta on liian loogis-filosofinen politiikan teorian tarpeisiin; toisaalta analogian sisältämä subjektiivinen kuva on liian epämääräinen politiikan teorian tarpeisiin.

Mallin perusajatus, mahdollisuuksien sulkeutumisen ja avautumisen dialektiikka, sen sijaan vaikuttaa pätevältä, jos mainitut varaukset mahdollisuuden käsiteluohteessa otetaan lukuun. Sen heuristinen arvo on ilmeinen politiikan teorialle sekä yleisesti että tässä Il Principen teorian ja väkivallan ekonomian teorian valottamiseksi. Kahta Il Principen sisäkertomusta voidaan lukea mallin dialektiikan valossa. Esimerkkeinä ne esiintyvät niihin sisältyvän välttämättömyys-käsitteistön takia jo edellä (ks. s. 147, 151).

Sisäkertomukset Ludvig XII ja Cesare Borgian politiikoista

ovat myös sikäli arvokkaita, että niissä ilmenee poliittisen toiminnan ketjuuntuva luonne. Poliittiset teot eivät tapahdu yksittäisinä vaan liittyvät toinen toiseensa. Tätä piirrettä mallin dialektinen sulkeutuminen - avautuminen elegantisti korostaa. Esimerkkejä tarkastellaan seuraavassa tästä näkökulmasta, jonka jälkeen tehdään kokoavia johtopäätöksiä poliittisen toiminnan mahdollisuuksien pelitilasta.

Il Principen luvussa III keskustellaan Ludvig XII Italianpolitiikan epäonnistumisen syistä. Mahdollisuuksien sulkeutumisen ja avautumisen logiikan mukaisesti jo ensimmäinen valinta, pienten liittolaisten hylkääminen, sulki pois ilmeiset menestymisen mahdollisuudet. Teksti korostaa sitä, miten paavin kanssa liittoutuminen ja entisten liittolaisten hylkääminen synnytti välttämättömän ketjun, jota pitkin oli jatkettava. (III, 43)

Ratkaiseva virhe oli kuitenkin tekstin mukaan Venetsiaa vastaan hyökkääminen ja siten valtatyhjiön luominen Lombardiaan. Edeltävät, oman poliittisen tilan pitämisen kannalta virheelliset valinnat, olisivat jääneet vaikutuksetta ilman tätä ratkaisevaa tekoa, joka aiheutti Ludvig XII:n vallan loppumisen Italiassa v. 1512. Kaikki mahdollisuudet olisivat yhä olleet avoimia ilman tätä tekoa (III, 48-49). Esimerkki ei noudata poissulkemisen logiikkaa tavalla, johon pelitilan malli viittaa.

Il Principen kirjoittaja tapasi Cesare Borgian Firenzen lähettämänä viestintuojana lokakuussa 1502. Hänellä oli Borgialle hyviä uutisia tullessaan: Firenze tuki Borgia

tämän jouduttua vaikeuksiin omien joukkojen parissa syntyneen kapinan takia (Bayley 1961, 246). Tapaaminen vaikutti Machiavelliin pysyvästi, Bayleyn mukaan ei vähimmin siksi, että Borgian politiikkaan kuului Machiavellin suosittela- asevelvollisuusperustainen armeija (ibid.).

Anekdootti Borgian urasta muistuttaa Ludvig XII -anekdoottia siinä, että sen mukaan yksi ainoa virhe riitti raunioittamaan koko pelaajan poliittisen vallan. Borgian tapauksessa tosin myös lähtöasema oli Il Principen tematiikassa epätoivoisen huono, koska se perustui puhtaasti Borgian isän, paavi Aleksanteri VI:n, poliittiseen arvovaltaan ja aseapuun (VII, 9 - 10).

Vaikka teksti käy tapauksen läpi tavalla, josta ilmenee tapahtumien selkea logiikka, sankariaan ylistävä anekdootti silti alkaa maininnalla "Vaikka hän epäonnistuikin, ei häntä pidä siitä syyttää, koska se johtui poikkeuksellisen huonosta onnesta (ekstraordinaria ed extrema malignitã di fortuna)" (III,). Tässä fortuna-käsitettä on kuitenkin käytetty poikkeuksellisella tavalla.

Sen merkitys ei tässä ole onni (poliittisen aktorin onnekkouden tai onnellisten sattumien intervention merkityksessä), vaan pikemminkin suosio. Cesare menetti asemansa, koska hänen isänsä poliittinen tuki lakkasi tämän kuollessa kriittisellä hetkellä. Eufemistisella tavalla teksti puhuu silloin poikkeuksellisen nurjasta kohtalosta, vaikka itse analyysi tavanomaisen kylmään tapaansa selvästi paljastaa epäonnistumisen todellisen syyn, perustavan oman voiman

puutteen. Tämä käy jo ilmi luvun nimessä, jossa "fortuna di altri" juuri viittaa ulkopuoliseen suosioon nojaamiseen, ei onnen tavanomaisiin merkityksiin.

Esimerkit ovat kenties äärimmäisiä siksi, että niiden aktorit ovat poikkeuksellisen monimutkaisessa poliittisessa tilanteessa. Mutta sisäkertomusten logiikka viittaa silti aina samaan suuntaan: yksi riittävän paha virhe saattoi suistaa koko projektin raiteiltaan. Mahdollisuuksien sulkeutuminen yhdessä ainoassa riittävän tärkeässä ongelman ratkaisussa riitti koko mahdollisuuksien kentän eliminoitumiseen. Mahdollisuuksien pelitila näyttäytyy esimerkkien välillä paitsi monivaiheisena ja useita siirtoja vaativana pelinä, myös pelinä, jossa mikä tahansa riittävän väärä siirto saattoi heti lopettaa koko pelin. Pelin kokonaislogiikan kannalta mahdollisuudet eivät siten ole periaatteesakaan samanarvoisia, vaan joillakin mahdollisuuksilla on erityisen huomattava asema.

Tämä vie keskustelun takaisin väkivallan ekonomian ongelmaan. Teoriaa väkivallan ekonomiasta voidaan pitää ehdotuksena poliittisten mahdollisuuksien realisoimiselle poikkeuksellisen tärkeän ongelmaryhmän periaatteellisesta ratkaisemisen tavasta. Poliittinen väkivalta sisältää äärimmäiset, koko mahdollisen pelitilan eksistenssin kannalta suurimmat vaarat ja riskit. Väkivallan ekonomian teoriaa tarkastellaankin poliittisen toiminnan mahdollisen pelitilan mallissa kaikkein tärkeimpänä yksittäisenä ongelmaryhmänä, jonka oikein ratkaisemisesta suoraan riippuu koko pelitilan eksistenssin jatkuvuus.

Luvun VIII sanoma tiivistyy lopuksi ohjeeseen käyttää väkivaltaa mahdollisimman äkillisesti ja voimakkaasti, silloin kun se ylipäättään on välttämätöntä. Monet eivät ole kyenneet säilyttämään poliittista tilaansa (*mantenere lo stato*, VIII, 22) edes rauhallisissa oloissa, jotkut puolestaan ovat pysyneet siihen myös sotaisissa ja epävarmoissa oloissa. Erona on kyky käyttää väkivaltaa oikein. (VIII,22-23)

"...vallananastajan on tutkittava, mikä väkivalta on välttämätöntä ja yhdellä iskulla tehtävä se, ettei hän joutuisi jatkuvasti uudistamaan sitä. Täten hän kykenee tyynnyttämään ihmiset ja voittamaan heidät puolelleen hyvällä toiminnallaan. Toisin menettelevä, olipa hänen toimintansa syynä sitten pelko tai huono arvostelukyky, joutuu aina kulkemaan miekka kädessä" (VIII, 26-27) molemminpuolisen epäluottamuksen takia.

Väkivallan ekonomian teorian mukaan hyvin käytetyn väkivallan tunnuksena on sen äkillisyys ja kerrallisuus (VIII, 24). Hyvä politiikka ottaa kaiken hyödyn tästä äkillisestä väkivallanteosta kansalaisilleen. Huonossa politiikassa poliittinen valta ei kykene tähän, vaan aluksi riittämättömästi väkivaltaa käyttämällä ajautuu jatkuvasti kasvavaan väkivallan kierteeseen (*ibid.*).

Poliittisen toiminnan mahdollisen pelitilan verkoston lupavimpia mahdollisuuksia teksti nimittää tilaisuuksiksi (*occasione*). Suuret valtionperustajat eivät saaneet **fortunalta** muuta kuin tilaisuuden (*occasione* (VI,8)) "muo-

toilla materiasta sellaisen muodon kuin parhaaksi näkivät" (ibid.). Fragmentti ilmaisee mahdollisuuden luonteen. **Occasione** merkitsee potentiaalista mahdollisuutta, joka saattaa aktualisoitua poliittiseksi tilaksi, muodoksi. Ilmaisuu on aristotelisen perinteen mukainen.

Kykä käyttää tilaisuutta hyväkseen fragmentti nimittää virtuksi. Tosin teksti ilmaisee asian päinvastaisena suhteen: ilman tätä tilaisuuttaan valtionperustajien virtü olisi valunut hukkaan (ibid.). Tällä tavalla poliittisen aktorin kykypotentiaali (virtü), olosuhteiden sattuman ja niukkuuden oikullisuus (fortuna) ja otollinen tilaisuus (occasione) liittyvät yhteen. Virtü toisaalta kykenee löytämään occasioneen fortunaa "kohinassa"; toisaalta virtü olisi hyödytön ilman occasionea (vrt. Chiappelli 1952, 82; Il Principe, Cambridge-ed. s. 107).

Occasionen käsite on yhteydessä intellektuaalisen näkemisen kyvyn kanssa. Tämän osoittamiseksi on syytä viimeisen kerran palata luvun VII sisäkertomukseen Cesare Borgian tavasta järjestää poliittisesta väkivallasta **monille** tarkoitettu julkinen speaktaakeli. Herttua määritellään kertomuksen aluksi "uno prudente e virtuoso", kaukonäköiseksi ja poliittisesti kyvykkääksi (VII, 6). Valentinon herttuan kaikki poliittinen väkivalta on fragmentissa occasioneen hyväksi käyttämisestä, niin Orsinien tuhoaminen kuin de Orcon mestauskin. (VII, 19, VII, 28)

Sama kaukonäköisyyden ja poliittisen kyvykkyyden yhdistelmä esiintyy myös Discorsi...-teoksen fragmentissa, jossa kes-

kustellaan siinäkin uuden poliittisen vallan perustamisesta. Fragmentissa esitetään, miten on syytä oikaista sitä, joka käyttää väkivaltaa tuhotakseen, mutta ei sitä, joka käyttää sitä rakentavaan tarkoitukseen (Discorsi...I, IX,5-6). Tähän pystyvää henkilöä, joka lisäksi ymmärtää olla testamenttaamatta poliittista valtaansa, fragmentti nimittää "prudente e virtuoso", kaukonäköiseksi ja poliittisesti viisaaksi (ibid.).

Tärkeässä analogiassa, jossa poliittisen mahdollisuuden pelitilaa käsitellään taudinkulkuna, kaukonäköisyyden käsitellä on olennainen asema. Luvussa III (30,32) poliittista valtaa uhkaavia vaaratekijöitä yleensä verrataan keuhkotautiin, joka on hoidettavissa, jos havaitaan riittävän ajoissa. Riittävän ajoissa havaitseminen edellyttää kaukonäköisyyden kykyä (prudente, III, 32). Jos "tauti" on kaikkien näkyvillä, on jo myöhäistä (ibid., analogiasta **monien ja harvojen** poliittisen arvostelukyvyn ongelmana ks.s. 118).

"Taudin" diagnoosin ja hoidon välinen suhde on käänteinen. Kun tauti on vaikeasti diagnostisoitavissa, se on vielä helppo hoitaa; jos taas diagnoosi on ilmeinen, hoito on jo liian myöhäistä (III, 31). Prudente tarkoittaa siten ominaisuutta, jossa kyetään tekemään näkymätön näkyväksi. Poliittisen diagnoosin tekeminen onkin yleistettävissä näkyväksi tekemisessä: poliittinen aktori käyttää arvostelukykyään luomalla itselleen perspektiivin tilaan, jota aikaisemmin ei ole havainnut olevaksi lainkaan.

Prudencen edellyttämän näkökyvyn luomat perspektiivit ovat

potentiaalisesti olemassa. Kaukonäköisyys aktualisoi ne potentiaalisesta tilastaan, jossa ne "lepäävät". Diagnoosi, vaikka se olennaisesti kohdistuuakin poliittisen tulevaisuuteen, tarkastelee tulevaisuutta menneiden ja olevien voimien aktualisoituneina ongelmina. Tässä mielessä diagnoosin kohde on reaalisesti mahdollisuutena olemassa jo ennen kuin diagnoosi sen kuvaksi luo.

Mutta diagnoosi ei ole sama asia kuin poliittinen teko. Jälkimmäinen joutuu radikaalilla tavalla luomaan uudet mahdollisuuden kentät omassa tekemisessään. Juuri tässä ilmenee **harvojen** ja poliittisen aktorin välinen ero. Jälkimmäinen on se erikoistapaus **harvoista**, joka kykenee diagnoosin lisäksi myös radikaalisti luomaan uusia politiikan pelitiloja. Diagnoosista ei tietenkään automaattisesti seuraa kyky toimia poliittisena aktorina. Vaikka "prudente" ja "virtuoso" esiintyvätkin usein ominaisuutena yhdessä ruumiissa, ne ominaisuuksina eivät ole loogisesti toisistaan riippuvia.

Diagnoosissa aktori luo itselleen perspektiivin, tekee ongelman näkyväksi itselleen. Poliittisessa teossa poliittinen aktori, jossa yhtyvät kaukonäköisyys ja poliittinen toimintakyky, tekee ongelman **ratkaisun** näkyväksi yleisölle, ensi sijassa **monille**. Tämä tilanne, jossa ongelman ratkaisu ilmenee näkyvänä **monille**, esittää poliittisen aktorin kyvyn uuden tilan ja uuden mahdollisuuskentän luomiseen.

Koko Il Principen tekstin perusongelmana on uuden poliittisen pelitilan luominen. Väkivallan ekonomian teorian ydinsäلتönä on siksi tarkastella tilannetta, jossa uusi poliit-

tinen valta joutuu kamppailemaan olemassaolostaan. Toisaalta voi myös kysyä, eikö Il Principen koko probleeman asettelu viittaa siihen, että vain uuden poliittisen pelitilan luomisessa on politiikassa sellaisia ongelmia, joista kannattaa ryhtyä vakavasti keskustelemaan ?

Jos tarkoituksena on vain säilyttää vanha vakiintunut valtio, sen haltijalle riittää, jos hän on tavallisen kyvykäs ("*...di ordinaria industria*", II,3), ja poikkeuksellisen voiman tempaistessa vallan häneltä hän sen palauttaa itselleen heti valtaajan jouduttua vaikeuksiin.

Tämän valmistelun jälkeen koko jatko on "valtaajan" näkökulmaa poliittisen tilanteen hallintaan. Toisaalta, koska poliittinen tilanne on aina liikkeessä, taistelu vallasta on normaali tilanne, lähtökohtana oleva vakiintunut valta sen erikoistapaus, jossa tilanne on jähmettynyt yhdessä valtiossa pitkäksi aikaa.

4. Ydindeterrenssi väkivallan ekonomian testinä

Väkivallan ekonomian ideana on poliittisen väkivallan minimointi se optimoimalla. Il Principen tekstissä tämä saavutetaan usein eksplikoimalla poliittisen vallan väkivalta potentiaali näyttävästi. Tämän seurauksena on poliittinen rauha, väkivallan painuminen takaisin potentiaalisuuden uomaan. Väkiältä on näyttäytymällä luonut itsestään realistisen uhkan, jota poliittinen valta hallitsee jatkuvana potentiaalisena välineenään.

Välineen mielekkyydellä on edellytyksensä. Sen on oltava käyttäjänsä hallittavissa; sen on oltava hyöty/haitta seurauksiltaan hyväksyttävissä; sen on oltava uskottava. Teoriassa voidaan ajatella, että tavanomaisten aseiden ja välineiden todellisuudessa nämä ehdot ovat täytettävissä. Väkivaltapotentialiaali on sekä käyttäjänsä hallittavissa että sen poliittisesti mielekkään käyttämisen hyödyt ovat sen haittoja suuremmat. Uskottavuuden konkreettisista osoituksesta ei yleensä ole ollut puutetta.

Juuri uskottavuus on sen mielekkyyden tärkein edellytys. Väkivaltapotentialiaalin uskottavuus perustuu sen julkiseen aktualisointiin. Julkisen aktualisoinnin kautta se ilmenee poliittisessa yhteisössä reaalisesti voimaksi, joka on kaikessa politiikassa otettava lukuun vähintään potentiaalisena uhkana/ voimana. Toisaalta mikä tahansa poliittinen väkivalta ei ole uskottavaa, vaan uskottavuus tarkoittaa juuri sellaista poliittista väkivaltaa, joka on käyttäjänsä hallittavissa sekä teknisenä suorituksena että poliittisesti tarkoituksenmukaisena välineenä.

Poliittisessa väkivallassa yksi olennainen uskottavuuden elementti on sen ylivoimaisuus, sen kohteiden kyvyttömyys kontrolloida uhkaa siinä totaalisisessa mielessä, että sen kohteet kykenisivät täysin estämään. Jos ne tähän kykenisivät, mitään uhkaa ei olisi olemassakaan. Väkivallan ekonomin teorian kannalta olennainen ylivoimaisuuden määritelmä on tiukempi: se tarkoittaa väkivallan potentiaalisen monopolisoitua hallintaa poliittisessa yhteisössä.

Tosin Il Principen tekstissä tämä ei usein ole lähtökohtana oleva tilanne, vaan lopputulos poliittisen väkivallan äkillisestä ja julkisesta käyttämisestä. Väkivaltapotentialiaalia on ollut monella poliittisella aktorilla, kunnes sen äkillisellä aktualisoinnilla joku aktoreista on temmannut käytännössä koko väkivaltapotentialin itselleen. Sen tämä on tehnyt luomalla uskottavan ja efektiivisen uhkan (Il Principe vallan ja uhkaavuuden suhteesta, vrt. Maurice Merleau-Ponty, A Note on Machiavelli, teoksessa Signs, Northwestern Studies in Phenomenology and Philosophy, USA 1982 (1964), erit. 213). Eli käyttämällä monopolisesti potentiaalia, johon tällä ei ole monopolista käyttöoikeutta eikä -mahdollisuutta.

Tässä paradoksissa ilmenee väkivallan ekonomian yksi perusongelmista. Samalla se ilmentää poliittisen toiminnan **uutuutta luovaa** luonnetta. Poliittiset teot, erityisesti radikaaleissa muodoissaan, ovat tekoja, jotka luovat mahdollisuutensa ja myös oikeutensa vasta taannehtivasti. Etukäteen ne ovat sekä mahdottomia että immoraalisia. Koko uhkan eli deterrrenssein logiikka perustuu tähän paradoksiin.

Il Principen esimerkit väkivallan ekonomian käytännöstä kertovat useimmiten tilanteesta, jossa paradoksaalinen teko on jo tehty, ja tehtavana on vakiinnuttaa uuden poliittisen vallanhaltijan asema. Tässä mielessä väkivallan ekonomian perustana olevat esimerkit ovat poliittisen tekniikan ongelmia, eivät suorasanaisen kuvauksen mahdollisuuksien ulkopuolella olevaa paradoksin toteuttamista.

Tämä ilmenee esimerkiksi Il Principen tavasta käyttää asemansa varmistamista tarkoittavaa verbiä (*assicurarsi*) kaksoismerkityksessä. Toisaalta se viittaa poliittisen aktorin oman valta-aseman säilyttämiseen, mutta samalla se sisältää ajatuksen vihollisen tuhoamisesta. III luvussa esitetään, miten kerran kapinoinutta valtiota on vaikeaa pitää hallussaan, koska sen uudelleen valtaajan täytyy käyttää entistä "vähemmän kunnioittavia menetelmiä varmistukseen valtansa" ("é meno rispettivo ad *assicurarsi*", III, 5) vrt. myös *Discorsi I*, xlv,14). Ja menetelmät ovat vastaan kääntyneiden rankaisu, epäiltyjen tutkiminen ja yleensä heikkouksien vahvistaminen (III,5-6).

Luvussa VII *assicurarsi* esittäytyy jo suoraan vastustajan eliminoimisen merkityksessä. Kehottaessaan ottamaan esimerkkiä Cesare Borgiaista teksti vetoaa niihin, jotka tahtovat vakiinnuttaa uuden valtansa saattamalla vihollisensa omaan ehdottomaan kontrolliin ("assicurarsi de' nimici" (VII,46), ilmaus implikoi myös fyysistä eliminoimista).

Väkivallan ekonomian ydintä kommentoidessaan teksti vetoaa samaan monimerkityksiseen menettelyyn. Hyvää väkivallan käyttöä on sen äkillinen manifestoiminen, koska se on edellytyksenä oman aseman vakaana pitämiselle ("per la necessità dello *assicurarsi*" VIII,24). Termi esiintyy tässäkin uutta luovassa, etukäteen määrittelemättömässä merkityksessään. Sen sisältönä on jälkikäteen sekä varmistaa että oikeuttaa uuden poliittisen vallan kaappaus.

Uhkaaminen varmistaa, mutta näyttäminen, uhkan aktualisointi, vasta on todellinen poliittisen vallan pysyttämisen tausta Il Principessa. Vaikka poliittinen teeskentely, simulointi, on tarpeen monella eri tavalla (vrt. s. 33, 55-56, 140), simulointi ei voi koskea väkivaltapotentiaalisen hallintaa. Sen on voitava olla väkivallan ekonomian teoriassa todellisuudessa käytössä, vähintään sellaisella voimalla, että **monet** saavat siitä itselleen riittävän voimakkaan näytön.

Ydindeterrenssin logiikka näyttää muodostavan kiintoisan kokeen väkivallan ekonomian teorialle. Siinä kärjistyvät väkivallan mielekkään käytön (sekä potentiaalisen että aktuaalisen käyttämisen) paradoksaaliset ongelmat. Sekä sen teorian sisällä että sitä koskevan teorian ja sen käytännön välillä vallitsee absurdeja ongelmia, jotka voidaan kiteyttää paradokseiksi.

Eräs niistä on muotoiltu näin: A yrittää ydindeterrenssillä pelottaa B:ä tekemästä jotakin. Tällöin A uhkaa tehdä jotakin sellaista, joka A:n oman logiikan mukaan (seurauksien molemminpuolisuus) on mielipuolista myös hänelle itselleen. Jos B olettaa, että A tarkoittaa mitä sanoo, B:n täytyy pitää A:a mielipuolena; jos B taas ajattelee, että A ei tarkoita mitä sanoo, B olettaa A:n bluffaavan. Kummassakin tapauksessa B joutuu irrationaalisten toimintastrategiavalintojen eteen omassa pelotepolitiikassaan. (Anthony Kenny, *The Logic of Deterrence*, Firethorn Press 1985, 38)

Pelotteen voima perustuu sen ylivoimaisuuteen potentiaalina. Sama pätee sekä ydindeterrenssiin että väkivaltapotentiaalisen

käyttämiseen yleensä pelotteena. Ydindeterrenssin tapauksessa pelotteen uskottavuus nimenomaan ylivoimaisena potentiaalisena (poliittisena) aseena kärsii, koska täyden tuhon yläpuolella sen ylivoimaluonne menettää täysin käyttöarvonsa. Ja kun kansainvälisessä yhteisössä on useita aktoreita, joiden potentiaali ylittää täyden tuhon potentiaalin, koko machiavellistinen väkivallan ekonomian teoria on arvioitava uudelleen.

Eräät tutkijat ovat lähestyneet tätä ongelmaa arvioimalla deterrenssin herkkyyttä ja kankeutta (*delicacy; robustness*). Tällä jaottelulla on tarkoitettu kahden blokin erilaista suhtautumista deterrenssin strategiaan (Barry Paskins, *Deep Cuts Are Morally Imperative*, teoksessa *Ethics and Nuclear Deterrence* (ed. by Geoffrey Goodwin), Croom Helm, London & Canberra 1982, 103) kuin myös periaatteellisemmalta kannalta tarkasteltavaa toimivuutta (Barrie Paskins, *Starwars and The Evil Empire*, teoksessa *Ethics and European Security* (ed. by Barrie Paskins), Croom Helm, London & Sydney 1986, 69-72).

Deterrenssin robustisuus -käsitys olettaa, että uhkan luonne ei määräydy ydinaseiden tapauksessa niiden määrästä, vaan täystuon potentiaalista. Tällöin suuretkin muutokset eri blokkien aseiden tasapainossa eivät periaatteessa murra tasapainoista deterrenssiä. Tätä argumenttia voidaan käyttää sekä varustelun että aseistariisun puolustamiseen. Erityisesti jälkimmäistä voidaan tällöin suositella myös siltä kannalta, että aseriisunta ei vähennä deterrenssiä (Paskins 1982, 103, argumentin arviosta ks. 104-112).

Il Principen väkivallan ekonomian teorian näkökulmasta ydindeterrensia voidaan pitää varsin robustina periaatteena. Se ei täytä väkivaltapotentiaalin ylivoimaisuuden vaatimusta, vaan päinvastoin edellyttää aktoreiden täystuhon molemminpuolisuutta. Se ei täytä väkivallan äkillisen ensikäytön tarvetta, vaan päinvastoin nojaa vain siihen, että sitä ylivoimaperiaatteen täyttämättömyyden takia ei lainkaan voida käyttää ensi-iskun välineenä. Se ei täytä vaikutusten ennakoitavuuden ja optimoitavuuden periaatetta, vaan nojaa epävarmuuden hyväksikäyttämiseen (vrt. Joseph S.Nye, *Nuclear Ethics*, Free Press, New York 1986, 106).

Mutta yhdellä paradoksaalisella tavalla ydindeterrensien olemassaolo vie Il Principen teorian poliittisesta toiminnasta loogiseen päätepisteeseensä. Poliittisesta toiminnasta, joka makrotasolla joutuu väistämättä sopeutumaan ydinasoiden olemassaoloon, tulee kokonaisuudessaan simulaatiota. Kennyn muotoilemassa paradoksissa puhutaan huijauksesta ("A is bluffing"; Kenny 1985, 38). Il Principen termillä kysymyksessä on poliittisen toiminnan simulaatio-ominaisuuden kehittyminen absurdiin täydellisyyteen.

Vaikka ydindeterrensia ei ilmeisesti olekaan toimintakelpoinen uhka, koska sitä ei voida voittoaasti aktualisoida, kaikki poliittiset aktorit, jotka voimia potentiaalisina hallitsevat, käyttäytyvät ikaan kuin ne olisivat reaalisesti käytettävissä olevaa potentiaalia. Erityisesti ne deterrenssteorian tulkinnat, jotka nojaavat delikaatin tasapainon käsitteeseen, käytännössä johtavat kansainväliseen politiikkaan, jossa simulaatiolla, toisten uskottelulla on rat-

kaiseva merkitys. Tällöin mitä tahansa pientä muutosta de-terrenssin empiirisessä tai periaatteellisessa luonteessa pidetään merkittävänä poliittisena tekona.

Väkivallan ekonomian teorian päätyminen siihen, että uhkat tulevat käyttökeltottoman suuriksi, merkitsee samalla periaatteessa kaikkien yhteisöjen lopullista läpipolitisoitumista. Jokainen kansalainen voi nähdä ydinaseiden kauden mahdollisia poliittisia tuloksia ja joutuu niitä arvioimaan, vaikka hyvin harva onkin käden koskettamalla vaikuttaakseen asiaan.

Jälkimmäiset ovat pitkän poliittisten ja teknologisten päätösten ketjussa edenneet niin kauas, että väkivallan ekonomian teorian kannalta tärkein yksittäinen seikka, pelotteen ylivoimaisuus, on mahdollisuutena tullut irreaaliseksi. Jäljelle jäävä mahdollisuus on simulaatio, legitimoitu ja hyväksytty, kaikkien toisistaan tuntema poliittisen aktion tapa.

EPILOGI

Julkisessa keskustelussa vilautti syksyllä 1989 esiin ajatus poliitikoista sirkustaiteilijoina. Sirkustaiteilijoiden puolesta vertauksiin loukkaantuneena vastasi alan järjestön puheenjohtaja : "Politiikantekijöiden toistensa syyttelyyn on turha sotkea meitä sirkustaiteilijoita jonkinlaisena halventavana esimerkkinä. Se ei ole korrektia edes kuvannollisessa mielessä esitettyinä" (Jukka Santanen, HS 17.10.1989).

"Sirkustaiteilijoiden esitykset eivät suinkaan ole mitään tunarointia, vaan vankkaan ammattitaitoon perustuvaa viihdettä, jota on esitetty ja esitetään vastaanottavaiselle yleisölle kaikenlaisissa tapahtumissa - myös eri puolueitten vaali- ym. tilaisuuksissa" (ibid.). Kaiken kaikkiaan kirjoittaja koki vertailun asiattomana ja mauttomana.

Analogiassa on silti mielensä. Tosin vertausta täytyy katsoa toisesta suunnasta, ammattitaitoisen sirkustaiteilijan toiminnasta lähtien. Tällöin arvostelukykyinen ja kunnianhimoinen poliitikko parhaimmillaan esiintyy yleisölleen hyvänä sirkustaiteilijana, jonka käden toiminta näyttäytyy monien yleisön silmissä taikuutena, mahdolltomuuksia esiin loiventavana taiteena.

Osa sirkustaiteesta perustuu käden toiminnan silmämääräiseen arviointiin. Juuri tässä sirkusanalogialla on syvyyttä poliittisessa toiminnassa. Poliitikko toimii samalla tavalla

kädenvaraisella arvostelukyvyllään järjestäen poliittiselle näyttämölle toimintaa ja tuloksia **monien** silmille katseltaviksi. Osa katsojista on tietenkin myös kollegoja, **harvoja**, jotka toimivat samalla logiikalla.

Ensi katsomalta vaikuttaa siltä, että poliitikko voi toimia kuinka vain. Hänen toiminnastaanhan poliittinen näyttämö saa koko merkityksensä. Hän on toiminnan ja siten merkitysten luoja. **Monien** yleisölle jää tässä tilanteessa passiivinen reseptiorooli: katsoa, ällistyä, viihtyä turvallisesti. Yleisöllä ei ole aktiivista osaa näyttämön yleisten ehtojen rakentamisessa. He tulevat valmiiseen tilaan.

Näkemyksensä saa tukea myös analogian yksityiskohtaisemmasta tarkastelusta. Taikurin käden nopeus ja huomion kiinnittäminen ratkaisevalla hetkellä toisaalle pettävät yleisön katseen. Simuloimalla, teeskentelemällä yhtä ja tekemällä toista taikuri saa näennäisesti mahdottomia vaihtoehtoja toteutumaan.

Tämä on kuitenkin vain asian yksi aspekti. Todellisuudessa poliittisen taikurin asema on huomattavasti sidotumpi **monien** arvostelukyvyyteen. Koska **monien** yleisö viime kädessä arvioi tuloksen, poliittisen toiminnan yksityiskohdat ja koko mieli on sovitettava yleisön reseptiolle mahdolliseksi. Taikuri, joka esimerkiksi on niin nopea, että **mitään** ei näytä tapahtuvan yleisön silmissä, ei menesty.

Tällä tavoin poliittisen aktorin 'käden nopeus' on sidottu **monien** 'silmän nopeuteen'. Millä tasolla toiminta tapah-

tuukin, millaiseksi sen yleisö ymmärretäänkin, on poliittisen aktorin kaikissa tapauksissa sovitettava toimensa valitsemansa yleisön reseptiokyvyn mukaiseksi. Poliittiset teot, jotka jäävät kokonaan havaitsematta, eivät ole poliittisia tekoja, vaan eleitä ilman yleisöä.

Simulaatiosta tulee näin suhteellista. Nopeinkin käsi on sidottu **monien** katseen seuraamiskyvyn tasoon. Se mikä yhdelle yleisölle on käsittämätöntä taikuutta, ikävystyttää jonkin toisen yleisön itsestäänselvällä tavanomaisuudellaan. Näin poliitikosta tulee tietyllä tavalla yleisönsä vanki: hänen täytyy suhteuttaa toimintansa mahdollisuuksien verkostossa yleisönsä tason mukaiseksi.

Yleisö on periaatteessa poliitikon vapaasti valittavissa. Poliitikko joutuu/ pääsee käytännössä eri rooleissaan esiintymään eritasoisille yleisöille. Selvästi helpoin on tilanne sellaiselle poliitikolle, jonka ei tarvitse lainkaan tunnustautua poliitikoksi. Tällaiset poliittiset aktorit ovat taloudellisten organisaatioiden vaikuttajia tai muiden merkittävien organisaatioiden, kuten tiedotusvälineiden näkyviä nimiä.

Tällaiset poliitikot säännöllisesti torjuvat kokonaan politikoinnin leiman omassa toiminnassaan. He toimivat 'yhteisen edun', 'taloudellisen asiantuntemuksen' tai muun yleisesti epäpoliittista imagoa tavoittelevan intressin varassa. Il Principen tällainen poliitikko on paavi Aleksanteri VI, jota "innokkaammin ei kukaan koskaan vakuuttanut ja vannonut eikä kukaan pitänyt lupauksiaan

vähemmän kuin hän" (XVIII,13). Nykyään uskonnon instituutioiden varassa politikointi on edelleen yleistä.

Modernissa kontekstissa poliitikoksi tunnustautuva poliitikko on usein riippuvainen alueellisesti rajatusta äänestäjäkunnastaan. Usein yleisö, josta vaaleissa esiintyvä poliitikko elää, on muutoinkin yhteiskunnallisesti eriytynyt omaksi alakulttuurikseen. Tämä yleisö saattaa olla radikaalisti erilainen kuin esimerkiksi toinen vakioyleisö, television modernin yhtenäistilan yleisö.

Eri roolien yhteinen tekijä Il Principen todellisuudessa on tietty suhde, joka poliittisella aktorilla on yleisöönsä oltava. Tämä suhde on analoginen taikurin yleisösuhteen kanssa. Poliitikon on oltava kullekin yleisölleen **uutuuksien** synnyttäjä, mahdollisuuksien rajojen ylittäjä, mutta sovittava toimintansa kulloisenkin yleisönsä reseptiokyvyn mukaiseksi. Tässä suhteessa eri **monien** yleisöt ovat keskenään huomattavan erilaisia.

Poliitikon kannalta **monien** yleisöjen radikaali keskinäinen erilaisuus on vaativa tilanne. Näyttämöjen läpinäkyvyys toisilleen edelleen mutkistaa tilannetta ja vaikeuttaa poliitikon mahdollisuuksia löytää oikea toiminnan strategia. Poliittinen aktori ei keskimäärin voi olettaa toimivansa vain yhden poliittisen näyttämön ehdoilla.

Televisiomedialla, miten se käsitettäneenkin poliittisen toiminnan vaatimuksena, on joka tapauksessa kaikkialla näkyvä realiteetti, suurin ja yleisin **monien** näyttämöistä. Polii-

tikko, sikäli kuin hän on riippuvainen vaaleilla hankituista asemista, saattaa kuitenkin joutua äänestäjissään kohtaamaan aivan toisenlaisen **monien** yleisön. Tällä yleisöllä voi olla toisenlainen toiminnan reseption tapa kuin perusnäyttämöksi käsitettävällä televisioyleisöllä.

Poliitikko voi kohdata tämän haasteen periaatteessa kahdella eri tavalla. Hän voi yrittää mitätöidä yleisöjensä eron valitsemalla pienimmän yhteisen nimittäjän mukaisen roolin. Tällöin hänen politiikkansa on mahdollisimman särmätöntä, yleiseksi ymmärretyn mielipiteen myötäilemistä. Hän on tällöin pikemminkin osa näyttämöä, liikkuva kulissi, itsestäänselvä läsnäolija kuin **uutuuksia** luova taikuri. Tällainen poliitikko tavoittelee ennen kaikkea selviytymistään, mukana pysymistä.

Hänen selviytymisensä ytimenä on vakioitu ja perinteinen tyyli. Perinteinen tyyli perustuu oletukseen näyttämön pysyvyydestä, koko poliittisen tilan suhteellisen suuresta stabiilisuudesta. Tällöin tyyli ilmenee toistona: toimintatapojen, toimintojen sisältämien ratkaisujen, niiden toteuttamisen ulkoisten eleiden samuutena sekä myös julkisesti legitimoituna pyrkimyksenä samuuteen, toistoon.

Toisen strategian mukaan toimiva poliitikko profiloituu eri roolinsa nimenomaan **uutuuksien** esittämiseen sopivalla tavalla. Tämä on Il Principen tyypillinen tilanne. Roolejaan simuloiva poliitikko pysyttelee epävakaisissa oloissa poliittisessä vallassa nimenomaan manipuloimalla olosuhteita, kuten poliittista näyttämöä, ja ylipäättään olemalla aktori,

jonka toimiin muut reagoivat. Edellisen strategian mukainen poliitikko pikemminkin itse reagoi olosuhteiden muutoksiin pitäytymällä tyyliinsä vakioimiseen, tässä tapauksessa poliitikko pyrkii asemaan, jossa hänen toimintansa on muiden arvioinnin ja politiikan lähtökohtana.

Nämä strategiat ovat ideaalityyppisiä kärjistyksiä. Puhtaina muotoina ne tuskin ruumiillistuvat yhdessäkään poliitikossa. Perinteisimmänkin tyylin mukainen poliitikko joutuu jossakin määrin oma-aloitteeseen aktiivisuuteen, muutoin hänet korvataan aktiivisemmalla sopeutujalla.

Ja aktiivisinkin avantgardisti sitoutuu taikurusuhteeseen **monien** yleisön kanssa riippumatta siitä, miten hän yleisöjensä laadun ymmärtää tai valitsee.

Syvämmässä mielessä vain jälkimmäinen tyyppi on poliitikko. Edellinen strategia on yleisestä tilanteesta poikkeuksellisesti noussut erikoistapaus, jossa niukkuuden kumoamisesta ja jakamisesta syntyvä taistelu on väliaikaisesti vaimentunut jossakin rajatussa tilassa stabiiliksi ja tyyliin perustuvaksi järjestelmäksi. Il Principen maailmassa tämä tilanne on kuitenkin ohimenevä vaihe poliittisen järjestelmän jatkuvassa muutoksessa.

SUMMARY

Diagnosis and Action
A Study on the Political Rhetoric
of Machiavelli's *Il Principe*

The subject of this dissertation is the rhetoric of Machiavelli's *Il Principe*, the main interest focusing on the conceptual logic of the text. The study is based on the textualist method, which is a critical alternative to the 'revisionist school', with its emphasis on the original writing context and the author's intentions. The textualist method is concerned with interpretations of a classic work that appear productive in a contemporary context. The modern significance becomes crucial.

The textualist method, represented here by Quentin Skinner, is briefly sketched and criticized in the prologue section, which outlines the basic methodic approaches and the scope of the study. The investigation focuses on the logical and political potentiality of the rhetorical devices used in *Il Principe*. Consequently, the problem of political judgement is considered one of the key issues.

The study commences with an analysis of *Il Principe* as a text. After looking into the history of editions and main lines of interpretation, it turns to deliberate on Norman Jakobson's theory of the status of the political text. Jakobson conceives of the political text as a seductive gesture of the author towards his audience. The theory per

se belongs to the historicist approach, yet, comprehended as an intervention in the theory of rhetoric, it proves a suitable instrument for examining the text of *Il Principe*.

The chapter is concluded with an analysis of *Il Principe*'s chapter XXII, which surveys the status of political rhetoric in *Il Principe*. "There are three kinds of mind: the first grasps things unaided; the second when they are explained; the third never understands at all" (XXII,4). The most interesting category is the second one: the object of political rhetoric, the political audience of any persuasive act. The entire political sphere in *Il Principe* quite clearly appears to be restricted to the second category of mind; politics thus becomes a rhetoric addressed to the "middle estate".

Machiavelli's basic theory of political judgement can be deduced from the fragment XVIII, 20-22 in *Il Principe*, which introduces three categories of political actors. The criteria of division are the various modes of judging politics. The members of majority, **molti**, the many, accept the incidents as they externally appear. They are only interested in the results of political actions, whereas the other category, **pochi**, the few, have a more direct experience of the real nature of political power, because they potentially have it in their hands.

The metaphors of eye and hand are scrutinized in relation to the three categories of political actors. The third category consists of Prince, i.e. political power in action. It

appears that the ruler belongs to the few, **pochi**, being the one of them who has succeeded in ascending to power. After an analysis of the metaphors, the consequences of the three modes of judging politics are investigated in a modern context.

As a result of the political activity of **molti**, ostensive politics becomes the dominating style in society. No moral or other apolitical bases are required for its legitimacy ostensive qualities suffice. Mainly on the basis of visible results, appearances are accepted, yet the style and spectacular nature of politics are also relevant. At another level of abstraction, a similar attitude is familiar from Wittgenstein's *On Certainty*. This relation is discussed at some length.

On the other hand, the mode of political judgement assumed by **pochi** is based on the movements of the hand. Literal truths, in both senses of the expression, are agreed to be grounds for political actions. Unlike the former group, **pochi** appear as active subjects and partners in power, not only in accepting or rejecting its results and styles, but also in shaping its discourse. However, this group is only potentially a holder of power, its strength depending on its position and ability to cope with the streams of information.

The fragment discussed also contains an account of the relations between the three categories. If the two other groups manage to come to terms with each other, **pochi** are

destined to lose their struggle for power. Thus, especially in the modern televisual context, the ruling political power and **molti** often displace **pochi**, substituting its intellectualism, literalism and pursuit of truth with its own spectacular manner.

Only certain types of political actions can be successful in either style of politics. *Il Principe* is full of considerations of necessities in political situations. An analysis reveals an active conception of necessity (**necessità**) which, in connection with **occasione** and **fortuna**, can be interpreted as the basic network for political actions. The network is not a ready-made and rigid structure, but rather a complex flow of possibilities and necessities to be revealed, interpreted, rejected and used.

Self-evidently, any political situation will lend itself to several interpretations of its network. The network visible for **molti** may be relatively simple, including only few options for action, a limited amount of time etc. However, one feature is shared by all levels of interpretation: the acceptance of the importance of violence in human action in general - and, especially, in politics.

Machiavelli considers violence to spring from human scarcity. In an astonishingly Sartrean manner, Machiavelli regards scarcity as an inevitable human condition, based on the conflict between the abundance of human desires and the relatively few possibilities to fulfill them. Consequently, violence remains an omnipresent potentiality in human

action.

Therefore violence and violent actions constitute one of the most important knots in the network. Any erroneous undertaking in situations with violence in sight may destroy the whole network, and the actor, too. A political actor is to pay particular attention to such situations; he must take care not to decline into an erratic course leading from one accident to another. Therefore it is essential to act in a harsh manner, following a preconceived plan.

One of the main points in the dissertation is outlining the concept of novelty in politics. It is linked with the network idea. Some of the opportunities on hand are evident, visible for anybody. In practice, however, such possibilities will turn out useless or even disastrous. Taking advantage of them can, at the best, only lead to a repetition of the prevailing conditions, without any prospects for change.

Il Principe suggests a radical alternative. It appeals to the actor's judgement and imagination for discovering hidden opportunities, even totally rejected alternatives. The prerequisite for an actor's true success lies in finding out and actualizing such novelties. These novelties have a curious modal quality: they appear possible only after their realization.

The study discusses the concept of novelty in politics in the light of Lauri Routila's theory of the "Spielraum der

Möglichkeiten" (Heidegger) in history. Rutila's conception is modified, its teleologism is replaced with the radical modal concept of novelty. The revised model is applied in detail to some cases depicted by *Il Principe* (e.g., ch. III and VII).

In the contemporary political situation, the nuclear deterrence can be seen as a logical end of violence and of novelty, too. The dissertation briefly goes into some of the nuclear paradoxes considering them ultimate examples of the Machiavellian theory of political action. Simulation, however well or vaguely it may be known by political actors, appears to be an effective device, even a paradigmatic manner of political action. Simulation, ranging from the nuclear deterrence to everyday situations in politics, means the triumph of a total politicization of human life.

KÄSITEINDEKSI

- Ambizione, 45,117,149,158,183,192,200
- Assicurarsi, 213
- Avoimuus, 9-12 (poliittisen tekstin)
- Capitale, 111 (imitoitavan tiedon ja kokemuksen pääomana)
- Deterrenssi, 23,146,210-216
- Dihaireettinen dialektiikka, 41
- Eksplikaatio, 1-6 (poliittisen tekstin)
- Enthymemes, 104
- "lo evento della cosa", 88
- Fortuna, 39-40,119,133,137,165-166,204,206-207
- Giocare, 131
- Grandi, 88,91-93
- Harvat, (pochi) 61-64,67,73-75,79-80,84-85,87-91,94-98,100-103,117,126,145,158,190,201,208,209,220
- Impetuoso, 150-151 (koleerinen poliitikon perustyyppi)
- Innovare, 153-154,199-200 (uuden keksiminen politiikassa, vrt.uutuus)
- Itsemurha, 37 (poliittisen aktorin)
- Kaaos, 31,33,175,177,183
- Katse, 61,68-69,71,84,99,101-102,127,145,178,179 (politiikan tilametaforana, vrt.prudence)
- Kontekstuaalinen metodi, 2-6,14 (Quentin Skinnerin)
- Kosmos, 175,182
- Käsi, 61,63,69,73,75-79,82,83,89,91,97-98,101,145,179 (poliittisen arvostelukyvyyn metaforana)

Logosentrinen politiikka,	71-73
Lohdutus,	31-33, (politiikan teorian- kirjoituksen motiivina)
Läsnaolo,	73,82,100-102,112-113
Mahdollisuus,	192,194-203,205-209 (poliittisen toiminnan modaliteettina)
Manikealaisuus	188-189 (niukkuuden ratkaisuyrityksenä)
Mandragola,	77-83,98,191 (Machiavellin komedia)
Merkittävyys,	9-10,13-14 (poliittisen tekstin)
Merkitys,	2,4,5,14-15 (poliittisen tekstin)
Monet, (molti)	62-64,68-70,73,80,83-85,87-91,94-97,100- 103,111,113,145,158,160,161,164,178-181, 190,207-209,212,219-224
Moraali,	70-71,81-82,108
Natura,	150 (inhimillisenä luonteena)
Nauru,	78-85,191 (yksityisen piirin normien vahvistajana, immoraalisen käyttäytymisen vahvistajana, niukkuuden kumouksena)
Necessità,	117-120,123-125,128-130,132,135-141,145, 148,151,154-155,177,183,189,192,213
Niukkuus,	33,80,149,175,182-194,207
Noema,	15,17-18
Occasione,	124-126,128,166-167,206-207
Offendere,	152
Ostensiivinen politiikka,	70-73
Poliittinen arvostelukyky,	18,20,21-22,61,64-65,68,75,84,88-89, 91,93-95,98,100-101,103,109-112,117,127, 165,208
Poliittinen retoriikka,	61,103-107,109-110,112-113,144,174,180
Politiikka,	108-109 (relaationaalisenä toimintana)
Populo,	88,91,93-94,102

Prudence,	68,97,126,207-209
Ragione di stato,	132,155
Silmä,	61,63,65-67,82-83,98,101,103,111-112, 123,145 (poliittisen tilan ja arvostelu- kyvyn metaforana)
Simulaatio,	37,58,61,148,213-214,216-217,220-221
Stato,	54,133,162-163,172,176,190,202,206
Tekstuaalinen metodi,	2-6
Umori,	92
Uutuus,	5,11, (klassisen tekstin),108-110,200-201 212,222,223 (poliittisessa toiminnassa)
Viettäily,	32-34,37,39,43,57 (politiikan teorian- kirjoituksen motiivina)
Virtù,	40,107,119-120,125,131,136,166,207
Volubile,	99-100,103,183
Väkivallan ekonomia,	21,143,171,174-175,177,179,182,192,194, 205-206,209-210,214-215
Ylpeys,	31-33,38-39, (politiikan teorian- kirjoituksen motiivina)

LÄHTEET

- Bacon, Francis, *Essays*, London 1955 (1597)
- Bayley, C.C. , *War and Society in Renaissance Florence. The De Militia of Leonardo Bruni*. University of Toronto Press 1961
- Baron, Hans, *The Crisis of The Early Italian Renaissance. Civic Humanism and Republican Liberty in an Age of Classicism and Tyranny*. Princeton University Press, New Jersey 1966
- Brenna, Arne, *Machiavellis politiske teori*. Forlagt av H. Aschehoug & Co (W. Nygaard), Oslo 1943
- Chabod, Federico, *Sulla composizione de "Il Principe di N.M.*
Archivum Romanicum XI, 1927
- Chiappelli, Fredi, *Studi sul linguaggio del Machiavelli*, Felice Le Monnier, Firenze 1952
- Condren, Conal, *The Status and Appraisal of Classic Texts, An Essay on Political Theory, Its Inheritance, and the History of Ideas*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey 1985
- Eco, Umberto, *The Role of The Reader. Explorations in the semiotics of texts*. Hutchinson University Library, Great Britain 1985 (1981)
- Envall, Markku, *Samurai nukkuu, WSOY, Juva 1989*
- Ethics and European Security*, ed. by Barrie Paskins, Croom Helm, Kent 1986
- Ethics and Nuclear Deterrence*, ed. by Geoffrey Goodwin, Croom Helm, Kent 1982

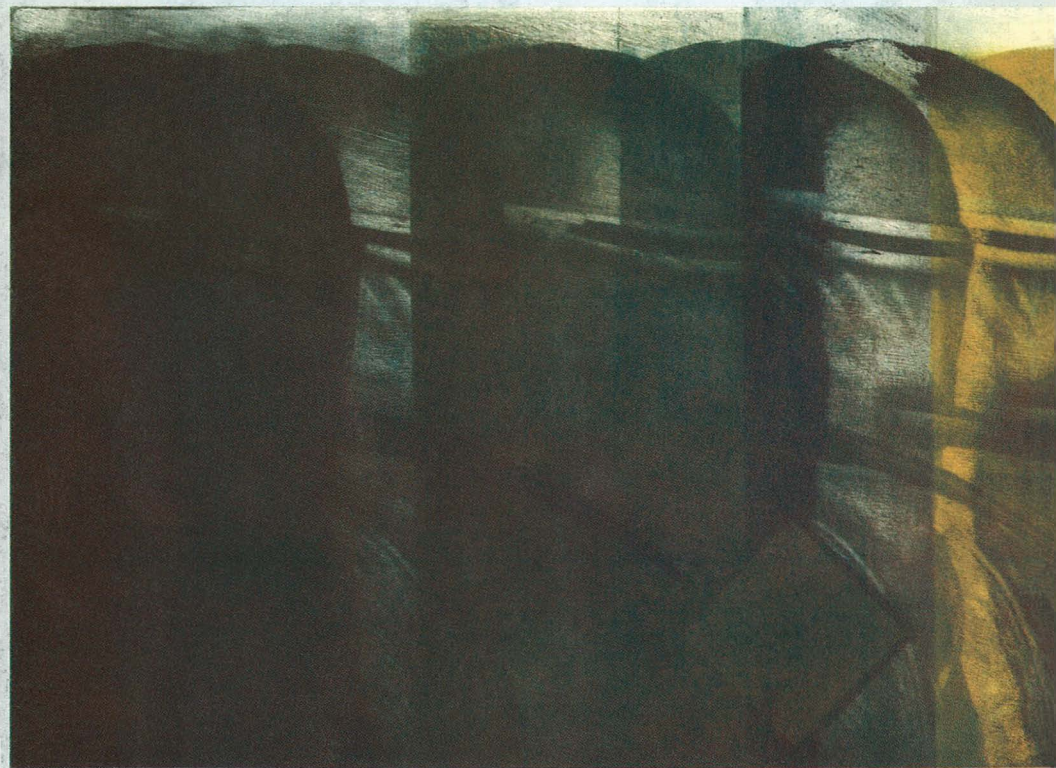
- Femia, Joseph F., An historicist critique of 'revisionist' methods for studying the history of ideas, teoksessa Meaning & Context, Quentin Skinner and his Critics, ed. by James Tully, Polity Press, Great Britain 1988
- Garver, Eugene, Machiavelli and the History of Prudence, The University of Wisconsin Press, USA 1987
- Garver, Eugene, Machiavelli and the Politics of Rhetorical Invention. *Clio* 14:2, 1985
- Gilbert, Allan H., Machiavelli's Prince and its Forerunners. The Prince as a Typical Book de Regime Principum. Duke University Press, Durham, North Carolina 1938
- Gilbert, Felix, Machiavelli and Guicciardini. Politics and history in sixteenth-century Florence. Princeton, N.J. 1965
- Girardi, Enzo Noe, Unità , genesi e struttura del "Principe", *Lettere Italiane*, Gennaio-Marzo 1970
- Hale, J.R., Machiavelli and Renaissance Italy. The English Universities Press, 1961
- Hexter, J.H., The Vision of Politics on The Eve of Reformation. More, Machiavelli, Seyssel. Basic Books, New York 1973
- Hintikka, Jaakko, Kieli ja mieli: katsauksia kielifilosofiaan ja merkityksen teoriaan. Helsinki 1982
- Huizinga, Johan, Leikkivä ihminen. Yritys kulttuurin leikkiaineen määrittelemiseksi, WSOY, Juva 1984 (1944)

- Hulliung, Mark, Citizen Machiavelli, Princeton University Press, New Jersey 1983
- Jacobson, Norman, Pride & Solace. The Functions and Limits of Political Theory, University of California Press, USA 1978
- Keane, John, More theses on the philosophy of history, teoksessa Meaning & Context, Quentin Skinner and his Critics, ed. by James Tully, Polity Press, Great Britain 1988
- Kemilainen, Aira, Machiavellismi ja humanismi. Professori Aira Kemiläisen jäähyväisluento 7.5.1986. Jyväskylän yliopiston tiedotuslehti, erikoisnumero 1b/1986, JY:n monistuskeskus 1986
- Kluxen, Kurt, Politik und menschliche Existenz bei Machiavelli. Dargestellt am Begriff der Necessità, W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart Berlin Köln Mainz, 1967
- Machiavelli, The Chief Works and Others I - III, transl. by Allan Gilbert, Duke University Press, Durham, North Carolina 1965
- Machiavelli, Niccolò, Der Fürst, Übertr. von Ernst Merian-Genast, Reclam, Stuttgart 1976 (1961)
- Machiavelli, Niccolò, Il Principe, Biblioteca Universali Rizzoli, 1986 (1975)
- Machiavelli, Niccolò, Il Principe, introduzione e note di Federico Chabod, nuova edizione a cura di Luigi Firpo, Giulio Einaudi Editore, Torino 1962 (1961)

- Machiavelli, Niccolò, *La Mandragola*, Biblioteca Universale Rizzoli, Milano 1988
- Machiavelli, Niccolò, *Opere Politiche*, a cura di Mario Puppo, Le Monnier, Firenze 1969
- Machiavelli, Niccolò, *The Prince*, ed. by Quentin Skinner and Russell Price, Cambridge University Press, 1988
- Machiavelli, Niccolò, *Ruhtinas*, suom. Aarre Huhtala, WSOY, Juva 1984
- Meaning and Context, Quentin Skinner and his Critics*, ed. by James Tully, Polity Press, London 1988
- Meinecke, Friedrich, *Die Idee der Staatsräson in der neueren Geschichte*, München 1963 (1924)
- Melotti, Franco, *La struttura (del "Principe")*, teoksessa Machiavelli, Niccolò, *Il Principe*, Biblioteca Universale Rizzoli 1986 (1975),
- Merleau-Ponty, Maurice, *Signs*, Northwestern University Press, USA 1982 (1964)
- Montano, Rocco, *Machiavelli, valore e limiti*, Sansoni, Firenze 1974
- Nardi, Jacobo, *Historie della Città di Fiorenza*, 1582
- Nye, Joseph S. Jr., *Nuclear Ethics*, The Free Press, New York 1986
- Palonen, Kari, *Tekstistä politiikkaan. Johdatusta tulkintataitoon*, Vastapaino, Hämeenlinna 1988
- Parel, Anthony, *Machiavelli on Political Judgement. Presented To The Paris World Congress of International Political Science Association, July 15-20, 1985* (kongressiesitelmä, ei painettu)

- Philosophisches Wörterbuch, Alfred Körner Verlag,
Stuttgart 1974
- The Philosophy of Jean-Paul Sartre, ed. by Paul Arthur
Schilpp. La Salle, Ill. 1981
- Platon, Faidros, teoksessa Platon, Teokset 3, Otava 1979,
Keuruu
- The Political Calculus, Essays on Machiavelli's Philosophy,
ed. by Anthony Parel, University of Toronto
Press, Toronto 1972
- Ridolfi, Roberto, Vita di Niccolò Machiavelli. Roma 1954
- Routila, Lauri, Historiallisen selityksen teoriasta,
Clarion, Naantali 1981
- Sartre, Jean-Paul, Critique of Dialectical Reason, New Left
Books, Norfolk 1978 (1960)
- Skinner, Quentin, The Foundations of Modern Political
Thought, Cambridge University Press 1980
(1978)
- Skinner, Quentin, Machiavelli, Oxford University Press 1986
(1981)
- Wittgenstein, Ludvig, On Certainty - Über Gewissheit, ed. by
G.E.M. Anscombe and G.H. von Wright,
Oxford 1969
- Wittgenstein, Ludvig, Muistikirjoja 1914-1916, suom. Heikki
Nyman, WSOY, Porvoo 1977 (1961)
- Helsingin Sanomat, 17.10.1989

Kannen kuva: Jyrki Markkanen. Kannen suunnittelu: Outi Markkanen